

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XIX

Broj 182

2021.

ISSN 1800-5179

2001.-2021.

SLAVIMO PROŠLOST - GLEDAMO U BUDUĆNOST

Sadržaj:

- 3** Božićna poslanica kotorskoga biskupa Ivana Štironje
- 4** Plenković u Crnoj Gori na sastanku SEI-ja i s bokeljskim Hrvatima
- 7** U Zagrebu predstavljene Brguljanove *Priče sa Prčanja*
- 9** *Osvrt na Priče sa Prčanja* - Kroz finestrin malog mjesta
- 12** Hrvatska nastava u Crnoj Gori - Terenska nastava u Vukovaru
- 17** Klapsko pjevanje u Boki kotorskoj
- 24** Vedrana Prašćević - Kraljica tatamija stječe svjetsku slavu
- 28** Tivatski *Bokun Boke*
- 31** Doprinos Bokelja u Lepantskoj bici
- 40** Aktualnosti
- 52** Kronika Društva
- 55** Časne sestre franjevke 75 godina na Cetinju
- 58** Đir po Kotoru: Pjaca od kina ili Pjaca od snova
- 63** Prvi Bokelj na Novom Zelandu
- 65** Jadranski otoci – Rab
- 68** Začeci turizma u Kotoru i Boki kotorskoj prema dokumentima Kotorskog arhiva
- 74** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj: Doulos
- 76** Sjećanje na dr. prof. Stijepa Obada
- 79** In memoriam: Anita Mažibradić
- 81** In memoriam: Neven Jerković

Naslovnica: 20 godina HGDCG

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvcaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** · **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Joško Katelan, Marina Dulović, Danijela Vulović i Jasmina Bajo**
Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Matica, Radio Dux, Boka News, Radio Kotor, Zvonko Perušina, Miro Marušić, Mirko Cvjetko, Radio Tivat, Zoran Nikolić, Pomorski muzej Crne Gore Kotor, arhiva HGD CG**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 450 primjeraka

Poštovani čitatelji!

Poštovani čitatelji!

Kraj godine je vrijeme kada se osvrćemo na prohujalu godinu i na sve što je učinjeno tijekom tog razdoblja. No, ovoga puta ne želim se osvrnuti za godinom koja je iza nas – jer donijela nam je malo toga lijepoga. Imam osjećaj, a vjerujem i svi vi, da su nam ukradene dvije posljednje godine i uzaludno potrošene... da je život stavljen na čekanje do nekog boljeg vremena. Bilo je puno tužnih odlazaka u godini na odlasku, izgubili smo drage ljude koje nismo mogli ispratiti kako je trebalo. Ipak, živjet će s nama njihovi uspjesi, njihova postignuća, lijepe riječi i topla prijateljstva.

Već 28. prosinca navršavaju se dvije godine od kada nas je napustio naš don Tonči Belan. U svim pripremama našega Glasnika nedostajala mi je njegova pomoć, savjet, riječi objašnjenja... ni jedne subote nisam obišla kotorsku pjacu a da ga nisam pogledom nesvjesno tražila, ne bih li ga ugledala kako razgovara s prodavačima ili s poznanicima u prolazu... Otišao je, ali su njegov bokeljski duh, njegove šale, osmijeh, topla i blaga riječ ostali i nakon njega.

Ipak, uz sve tužne vijesti i unatoč pandemiji, mnogo je lijepih i životnih događaja koje smo doživjeli i propratili. S uživanjem sam radila na pripremi ovog broja i u čitanju članaka mojih vrijednih suradnika. Nadam se da ćete i vi pronaći teme koje će zaokupiti vašu pažnju.

Zahvalna sam svim članovima uredništva Hrvatskoga glasnika koji mi pružaju bezrezervnu profesionalnu i prijateljsku podršku i pomoć u pripremi svakog broja. Zahvalna sam i svim autorima čije tekstove objavljujemo u Glasniku, svjesna da im profesionalne obveze ostavljaju vrlo malo slobodnog vremena, a ipak tekstovi uvijek stignu na vrijeme. Zahvalna sam svima koji na bilo koji način sudjeluju u kreiranju Hrvatskoga glasnika.

Dragi čitatelji, u ime uredništva i u svoje ime - želim vam blagoslovljen Božić i sretnu Novu godinu!

Želim svima nama da se u sljedećoj godini susrećemo i družimo u dobrom zdravlju i raspoloženju, da opet jedni drugima možemo pružiti ruku prilikom pozdrava... želim da u novoj 2022. godini ponovno počnemo normalno živjeti!

Vaša urednica,
Tijana Petrović

Sretan Božić i blagoslovljena Nova 2022. godina!

Draga braćo i sestre u Kristu, poštovani vjernici i svi ljudi dobre volje!

Za nama je još jedna građanska godina koju smo, kao i 2020., proveli u brizi zbog pandemije koja ne prolazi. Misli nam lete osobito k onima koje je zahvatila ta teška bolest ili neke druge bolesti, k onima koji su ostali bez svojih najdražih, kao i k liječničkom i bolničkom osoblju, kojima odajemo posebno priznanje za borbu i napore. U našim su mislima i molitvama i siromašni, nemoćni, poodmakli u godinama i svi oni koji su potrebni naše brige, pomoći i razumijevanja.

Osluškujući svakodnevno Kristov: „Hrabro samo! Ja sam! Ne bojte se!“ (Mt 14,27), osjećamo svjetlo Božića koje razgoni tamu i najavljuje nadu. Maleni Bog - Božić donosi toplinu obiteljskoga blagdana. Vjera nas, unatoč svim poteškoćama, poziva da budemo radosni i Bogu zahvalni za taj blagi dan i za sve ono što nam Božić uprisutnjuje i poručuje.

Rođenje Sina Božjega u liku Djeteta otvorilo je novu stra-

nicu povijesti, početak nove ere, Kristove. I ovaj Božić želi otvoriti novi neispisani list u našem životu, novu stranicu obitelji, zajednice, Crkve, naroda, svakoga čovjeka. Nova je to ponuda za susret s Bogom, sa samim sobom, s braćom i sestrama u ozračju kršćanske ljubavi, vjere i nade. Ponuda je to za novi početak, novi korak prema Kristovu kraljevstvu mira, pravde i prave slobode.

Siromašna betlehemska štalića postala je raskošna palača Ljubavi: Sin Božji postaje Božić; maleno Dijete veliki Kralj, Otkupitelj i Spasitelj. Ponižnost je postala neizmjernom veličinom s novim obećanjem životne mudrosti. Neshvatljive li zamisli i izvedbe Božje!

U jaslje je položen Jedino-rođeni Sin Božji, koji je začeo po Duhu Svetom od Prečiste Djevice Marije, a ljudsko mu skrbništvo osigurava sv. Josip, koji će mu po Božjoj naredbi (Mt 1,24) biti više nego otac. Tako Josip i Marija s božanskim Djetetom formiraju novu Svetu Obitelj. Ta Obitelj, „matrica“ za sretnu budućnost uz dnevnu molitvu i svetkova-

nje dana Gospodnjega, slika je Crkve kojoj je Krist glava i put do potpuna suobličenja Božjoj ljubavi.

Uzdam se i Boga molim da nam ni pandemija soja delta ili omikron ni bilo koja druga zarazna bolest ne uništiti nadu i radost koje, hranjene vjerom, griju naša srca snagom utjelovljene Ljubavi Božje. Na nju nas trajno podsjeća betlehemska štalića. Krist je naš „Alfa i Omega, Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi. Svevladar“ (Otk 1,8).

Pred nama su mnogi životni izazovi, kao i u nama brojne molitve i želje. Na prvom je mjestu zasigurno molitva da Bog svojom moćnom rukom oslobodi sve ljude i sve narode od svake kužne bolesti duše i tijela.

Neka nam budu blagoslovljeni svi koraci i sva nastojanja na putu izvršenja Božjih zapovijedi.

Neka ljudska srca obaviju vjera, nada i ljubav, a svijetom neka zavlada mir i sloga.

Neka se po našem kršćanskom služenju proslavi Bog u visini, a na zemlji neka se nastani Božji mir u srcu svakoga čovjeka dobre volje.

Svima vama do kojih dospije ova poruka neka bude sretan, čestit i blagoslovljen Božić, a u Mladome ljetu svega obilja, osobito obiteljskoga mira, zdravoga rada i vedroga zajedništva!

O Božiću 2021.

Biskup Ivan Štironja

Plenković u Crnoj Gori na sastanku SEI-ja i s bokeljskim Hrvatima

Priredila:

Tijana Petrović

Foto:

Radio Dux, Vlada CG

U Budvi je 2. i 3. prosinca održan dvodnevni sastanak na vrhu predsjednika vlada zemalja članica Srednjoeuropske inicijative, čiji je domaćin bio premijer

Crne Gore Zdravko Krivokapić, a čime je Crna Gora završila dvogodišnje predsjedavanje. Na sastanku je bio prisutan i predsjednik Vlade Republike Hrvatske Andrej Plenković. Plenković je rekao da treba unaprijediti trgovinsku razmjenu između Crne Gore i Hrvatske, ali i intenzivirati napore kako bi se ostvario

napredak u suradnji vezano uz pitanja koja predstavljaju određeno opterećenje u odnosu dviju država. Zahvalivši hrvatskoj strani na pomoći koju je uputila Crnoj Gori u vidu cjepiva protiv koronavirusa, premijer Krivokapić je rekao da je dobra suradnja s državama u regiji najznačajniji element vanjskopolitičkog

djelovanja Vlade Crne Gore, priopćeno je iz Vlade. Crnogorski premijer je istaknuo da su problemi uvijek prisutni, ali su i prilika da se uz njihovo zajedničko rješavanje i konstruktivan dijalog razvijaju i produbljuju odnosi među državama. „Najbitnije je da među nama postoji povjerenje i dobra volja za rješavanje svih pitanja. Naša povezanost je prirodna i dugotrajna”, rekao je Krivokapić. Ističući da je Vlada Crne Gore proeuropski orijentirana i da je formirana u duhu građanskih, demokratskih i ekoloških načela, Krivokapić je Plenkovića izvijestio o procesu i utemeljenosti reformskih programa *Evropa sad*, *Crna Gora odmah te Evropa ovdje i Crna Gora radi*, kao i o naporima koje Vlada ulaže kako bi suzbila korupciju i organizirani kriminal. Krivokapić je istaknuo da Vlada čini sve kako bi ubrzanim reformskim koracima Crna Gora što prije postala prva sljedeća članica Europske unije. „S nadom da će se suradnja između dviju država i u ekonomskom i u političkom pogledu produbiti i unaprijediti, premijer Plenković je svom kolegi Krivokapiću iskreno poželio uspjeh u reformskom i europskom procesu”, navedeno je u Vladinom priopćenju.

Snažna podrška Zagreba Hrvatima u Crnoj Gori

Nakon sastanka u Budvi hrvatska delegacija, u kojoj su osim premijera Plenkovića bili i potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović te državni tajnik Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas, posjetila je Generalni konzulat RH u Kotoru, gdje su se sastali s generalnom konzulicom Jasminom Lončarević.

Premijer Plenković i njegovi suradnici zatim su se sastali i s mons. Ivanom Štironjom, kotorskim biskupom te su obišli katedralu-baziliku sv. Tripuna.

„Ono što je važno – imali smo bilateralni sastanak s premijerom Krivokapićem, koji nas je izvijestio o stanju u Crnoj Gori. Istaknuli smo značaj rješavanja niza rezidualnih pitanja iz vremena velikosrpske

Miloševićeve agresije, raspada SFRJ, koja su na dnevnom redu, a isto tako o jačanju položaja Hrvata ovdje u Crnoj Gori. Razgovarali smo i s kotorskim biskupom. On nam je također uz naše predstavnike u Veleposlanstvu i generalnu konzulicu pobliže objasnio položaj Hrvata“, istaknuo je Plenković u Kotoru.

Nakon posjeta Generalnom konzulatu i Biskupiji, delegacija je posjetila Dom kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi, gdje su ih osim Zvonimira Dekovića, predsjednika HNV-a i Adrijana Vuksanovića, predsjednika HGI-ja, dočekali predstavnici hrvatskih udruga u Crnoj Gori.

Predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća, Zvonimir Deković, izrazio je zahvalnost premijeru na dolasku i istaknuo značaj posjeta Domu kulture „Josip Marković“. On je objasnio da je u pitanju zgrada koju su Hrvati sagradili i čiji bi imovinsko-pravni status što prije trebalo riješiti.

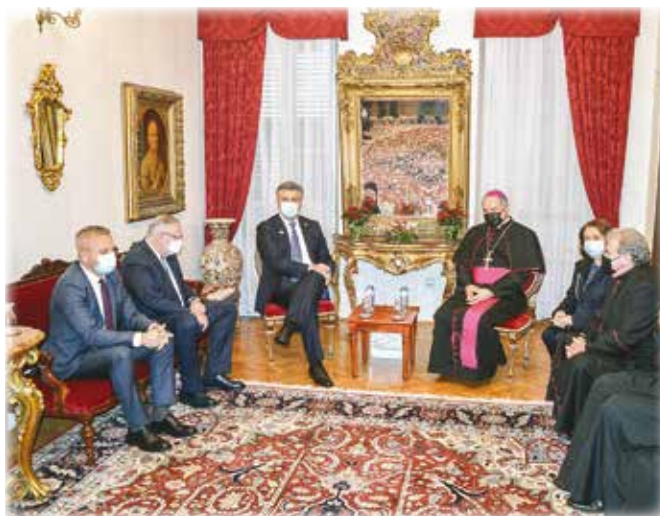
Plenković je zahvalio na toploj dobrodošlici i istaknuo značaj očuvanja hrvatskog identiteta. „Hrvatska manjina u Crnoj Gori ima čvrstu i snažnu podršku hrvatske Vlade i države“, rekao je on i dodao da je u planu značajno povećanje proračuna za Središnji državni ured, odnosno za Hrvate izvan Hrvatske. Na taj način bit će

omogućena realizacija mnogih projekata od značaja za Hrvate izvan RH.

Predsjednik HGI-ja, Adrijan Vuksanović, zahvalio je Plenkoviću na izdvojenom vremenu da se susretne s predstavnicima hrvatskih udruga u Crnoj Gori.

„Odlični odnosi koje hrvatska zajednica ima s Republikom Hrvatskom, koji se ogledaju i u redovitim susretima s državnim vrhom, nama su ohrabrenje u misiji koju obavljamo“, naglasio je Vuksanović.

Plenkovićev posjet dokaz je snažne podrške Hrvatima u Crnoj Gori, koja je permanentna i intenzivna.

U ZAGREBU PREDSTAVLJENE BRGULJANOVE PRIČE SA PRČANJA

Promocija knjige Željka Brguljana “Priče sa Prčanja”

Piše:

Brankica Vrbat

“Priče sa Prčanja” doista diraju u dušu, a čuti sve o autoru Željku Brguljanu i upoznati se s knjigom sjećanja na Prčanj iz vremena njegovog djetinjstva, dobila je priliku i zagrebačka publika u ponedjeljak (8. studenoga), u Dvorani Jure Petričevića. Promocija je održana u organizaciji Ogranka Matice hrvatske iz Boke kotorske.

Moderatorica ove književne večeri bila je Ida Hitrec, a na samome početku najavila je novoga predsjednika Matice hrvatske, Miru Gavranu, koji je pozdravio sve prisutne te riječima pohvale, podrške i, na kraju, zahvalnosti što prisustvuje ovom lijepom događaju, otvorio promociju te zaželio sve najbolje autoru kao i Ogranku Matice hrvatske u Boki kotorskoj u budućem radu.

Predsjednica Marija Mihaliček započela je promociju riječima koje je posvetila autoru Željku Brguljanu. “Dobro je poznata Željкова posvećenost Boki. Ona je za njega sve - i emocija i potreba da život ispunji doprinosima voljenome zavičaju. Zato nas ne iznenađuje činjenica da je Željko

*Predsjednik Matice Hrvatske, Miro Gavran, s predstavljacima i autorom
Foto: Mirko Cvjetko*

Brguljan uspio u posljednja dva desetljeća postati jedan od najplodnijih istraživača bosneljske povijesti, pomorstva te kulturoloških i umjetničkih tema. Upravo nam je njegova vezanost za Boku, duboka emocija i neprestalna čežnja otkrivana preko likovnog i književnog djela. Mislim da neću pogriješiti ako kažem da je Željko Brguljan uvažavan kako od hrvatske tako i od crnogorske znanstvene i kulturne javnosti”, kazala je Mihaliček nadodavši da je značaj i vrijednost knjige prepoznala ne samo publika, već i struka

te je knjiga nagrađena *Srebrnom poveljom Matice hrvatske*.

Nakon ovih lijepih riječi upućenih autoru i njegovome književnome i likovnome radu, svoj doživljaj i osvrt dala je prof. Ljiljana Marks sa Instituta za etnologiju i folkloristiku. Između ostaloga istaknula je: “Ovu knjigu možemo promatrati i kao zbirku priča koje koliko god bile povijesno kontekstualizirane i lokalno te zbiljski usidrene i ovjerene podacima i obiteljskim intimnim fotografijama, ponajprije počivaju na sjećanjima, pamćenju i doživljajima autora. Krhke

Foto: Mirko Cujetko

su i lomne, kao sjećanja, ali istodobno i iskričavo snažne jer umiju iznenada prizvati i oživjeti nestale, ali ne i zaboravljene osobe... Likovi su, smatram, najbolji dio ove knjige. Pomno izabrani pokrivaju i vremensku i mjesnu cjelokupnost života. Autorove priče o protagonistima koje je svjesno i s razlogom izabrao, dobivaju novi smisao za njega i uvijek su osobne, ali i sveopće i nestvarne te pomalo mitske jer, ma koliko bile konkretne, lokalne i osobne, izvanredne su u evociranju ne baš uvijek svakidašnjih događaja, a napetost između svijeta priče i sadašnjega svijeta zapravo je opći stvaralački princip priče i razlog njezina ponavljanja i trajanja pa u tome vidim potencijal i važnost ove knjige i izvan Bokokotorskog zaljeva.”

Ovaj osvrt publika je nagradila velikim pljeskom, a komparistica i klasična filologinja, Vera Vujović, nastavila je u istome tonu. Ona je ove istinite, realne, a istovremeno subjektivno istkane priče opisala riječima: “Jednostavnost, autentičnost i dokumentarnost rukopisa u službi vjernog zrcaljenja malog velikog svijeta na prvu su me osvojili šarmom. Njezina dokumentarnost ne smeta fabularnosti i dramskom potencijalu, kao što joj ni književno-umjetnička politura ne smeta zbiljnosti, pa

odredili je mi kao kroniku naraštaja, memoarsko-anegdotalne publicističke male proze ili intimnu monografiju, nadilazi prokušane odrednice, jer je daleko intimnija, a vrhunski odnos teksta i slike – reproduciranih fotografija i grafičkih rješenja – čini je pristupačnom i najmanjima koji još ne znaju čitati. Natpisi u slikama, igra s citatima i segmentima slikana rukopisa kao da pozivaju čitatelja da nadopiše svoje, ostavljajući mu fizički mjesta za to: utisak ili da ode u Boku i provjeri spominjane pojedinosti te ih ovjeri svojim svjedocanstvom. Knjiga je to o vremenu koje prepoznajemo i koje će nam se odavati i govoriti i iz najmanjih segmenata jezične komunikacije i jezičnog izbora njezinih aktera. Prepoznavat ćemo (u malom) njegovu veliku povijesno-političku pozadinu, kulturnu, etičku, odgojnu, vrijednosnu... i to s uživanjem! O vremenu koje postaje pomalo mitsko jer se njegova prepoznatljivost možda gasi s nama. Isto tako, jer je puno svjetlucave topline, živosti, slobode od informacijske tehnologije, koju u sadašnjosti više nemamo, a nadasve autohtonosti jedne mikrokulture Bokelja, oriđinala i unikata.”

Na kraju predstavljanja, autor je povezo izlaganja predstavljača s prisustvom promociji jedine osobe kojoj je

posvećena cjelovita priča, a potom se zahvalio domaćinu, predstavljajima, izdavaču i dizajneru Mariju Aničiću te posebno autoru predgovora Tonku Maroeviću koji nas je napustio, nažalost, prije tiskanja knjige. Brguljan je opisao okolnosti Maroevićeva čitanja rukopisa i pisanja predgovora u vrijeme zagrebačkog potresa te mu zahvalio na predgovoru, podršci i iskrenome prijateljstvu. Na samome kraju zahvalio se publici koja je unatoč teškoj situaciji (falsom virusu iz škartoca) došla u velikom broju te istaknuo da unatoč osobnim, zdravstvenim i društvenim problemima nastavlja s radom po staroj bokeškoj izreci „*Krepat ma ne molat!*”.

Kako sam istaknula na početku “Priče sa Prčanja” naizostavno diraju u dušu, ali isto tako i nasmijavaju čitatelje te golicaju znatiželju i navode na istraživanje i proširivanje znanja o opisanome zavičaju, o Boki, stoga knjiga šalje poziv svima da ovaj kraj posjete te provjere koliko je autentičnosti ostalo od svega ispričanoga i napisanoga u knjizi.

Kako je napisao Tonko Maroević: “*Zaljubljen u svoj zavičaj, neusporedivu Boku, Željko Brguljan nastoji na različite načine iskazati zahvalnost za primljene poticaje, dokazati vjernost nezaboravnim doživljajima iz mladosti..., ali najintimniji dug zavičajnosti autor je osjećao prema sredini i ljudima najprisnijega mu Prčanja.*” Nema sumnje, autor je uspio prikazati vrijeme svog življenja na Prčanju. likove približiti čitateljima, sebi ih ponovno oživjeti u sjećanju, a svim Bokeljima i onima koji Boku vole ostaviti neizbrisivi pisani trag u nasljeđe.

Promocija je održana u skladu sa svim epidemiološkim mjerama.

Kroz finestrin malog mjesta

Piše:
Vera Vujović
Foto:
Zoran Nikolić

Udoba u kojem živimo, nevezano uz činjenicu koliko se čita, svjedočimo hiperprodukciji knjiga. A kako je život kratak, a sve je manje vremena za dah i slobodnog vremena, postavlja se pitanje prilikom izlaska svake nove knjige zašto bi baš ona bila ta kojoj bismo poklonili dio vremena svojeg života.

Pokušat ću na njega odgovoriti kada je riječ knjizi „Priče

Intimno, meni je najveća njezina dragocjenost prekrasan jezik. Jezik-amalgam u kojem u okrilju književnoga standarda ima mjesta za ne samo lokalizme, govor kraja, nego i govor vremena, to jest govor suvremenika-dionika jednog vremena koje je pomalo na isteku i time još dragocjenije, a koje je u ovoj knjizi sačuvano u jeziku. Što je ujedno čini i knjigom o vremenu. Avlija, finestrin, zaliv, podrugoni, pošpiconi, oriđinali, dram petrusina i seleno, činiti amore...

sa Prčanja“ Željka Brguljana, pokušat ću jednostavno kao što je i ona jednostavna i nepretenciozna, premda je ona uz to i pomalo nezaboravna. Pokušat ću odgovoriti iz iskustva susreta s tekstom, još dok je knjiga bila rukopis ponuđen mi na „lekturu s razumijevanjem“.

Bilo je to prošle godine u dan potresa, ili dan kasnije; nedugo nakon što je uvedena karantena pa je uslijedio potres pa je pao snijeg pa se javio

Željko Brguljan s viješću da ima rukopis knjige kojoj bi sad bio pogodan trenutak da se na njemu radi. Kad je sve izgledalo pomalo poput kataklizme, tek je tada ta knjiga, tada u rukopisu, kao neka ancilla u odnosu na druge projekte i radove Željka Brguljana, mogla dobiti vrijeme za sebe, izaći iz „malog mjesta“ čekanja u ladici, i ta je njezina činjenica već u prvom susretu meni bila dirljiva.

Jednostavnost, autentičnost i dokumentarnost „Priča sa Prčanja“ u službi vjernog zrcaljenja malog- velikog svijeta - na prvu su me osvojili šarmom. Žanrovski, ne podilaze podjelama. Njihova dokumentarnost nije prepreka fabularnosti i dramskom potencijalu, kao što joj ni knji-

ževno-umjetnička politura ne smeta zbiljnosti. Odredili ih mi kao kroniku naraštaja, memoarsko-anegdotalne publicističke male proze ili intimnu monografiju, nadilaze odrednice.

Vrhunski odnos teksta i slike - reproduciranih fotografija koje je čuvao ili pribavio autor, kao i nadahnutih gra-

fičkih rješenja grafičkog dizajnera Marija Aničića - čini je pristupačnom čak i najmanjima koji još ne znaju čitati. Natpisi u slikama, igra s citatima i segmentima slikana rukopisa, kao da pozivaju čitatelja ostavljajući mu fizički za to mjesta da dopiše svoje: utisak ili vlastitu misao da ode u Boku i provjeri spominjane pojedinost iz knjige te ih ovjeri svojim znakom.

Intimno, meni je najveća njezina dragocjenost prekrasan jezik. Jezik-amalgam u kojem u okrilju književnoga standarda ima mjesta za ne samo lokalizme, govor kraja, nego i govor vremena, to jest govor suvremenika-dionika jednog vremena koje je pomalo na isteku i time još dragocjenije, a koje je u ovoj knjizi sačuvano u jeziku. Što je ujedno čini i knjigom o vremenu. *Avlija, finestrin, zaliv, podrugoni, pošpiconi, oridinali, dram petrulina i seleno, činiti amore...*

I ne bilo kakvom vremenu. Knjiga je to o vremenu koje

prepoznamo i koje će nam se odavati i govoriti i iz najmanjih segmenata jezične komunikacije i jezičnog izbora njezinih likova. Prepoznavat ćemo (u malom) veliku povijesno-političku pozadinu, kulturnu, etičku, odgojnu, vrijednosnu... i to s uživanjem. O vremenu koje postaje pomalo mitsko jer se njegova prepoznatljivost možda gasi s nama. I jer je puno svjetlucave topline, živosti, slobode od informacijske tehnologije, koju u sadašnjosti više nemamo, i autohtonosti jedne mikrokulture Bokelja, oriđinala i unikata.

A u presjeku između dimenzije topline, koja je vezivno tkivo ove knjige, i njezine mitske dimenzije temeljene na važnosti međuljudskog utjecaja, utjecaja njezinih likova na oblikovanje svijeta čiji su dio te ga istodobno stižu uživati i svjesno stvarati, i njihova formativnog utjecaja na autorov razvoj, nalazimo topao humor, koji je u svojem dobrohotnom vidu sve rjeđi u knjigama koje se objavljuju oko nas.

Na kraju treba reći i koliko „Priče sa Prčanja“ svjedoče i sadrže osobnost i osobitost svojeg autora kojem je, kao jedinom liku izmještenom iz Boke, rasađenom u jednu zagrebačku školu, i te kako mjesto (kontrapunkta) u njezinoj galeriji. Njegova pomnživost, istraživačko pregaranje, spremnost da ide preko granica svojih i svake na-prvu-dostupnosti kako bi nekom slikom, dokumentom, citatom osobe, provjerom podatka, dokumentirao i potkrijepio svoj rad „vraćanja duga“ svijetu koji ga je formativno odredio, očituju se u organiziranju građe knjige. Njezinoj dokumentarističkoj pripremi, taksativnosti pripovijedanja i priča, iako će se pojedini likovi – to jest život – prirodno oteti svrstavanju pod svoje naslove i prelaziti ponekad iz svoje priče u priču

drugog lika, spomenom ili aktivnim udjelom.

Čini se da je toj građi pečat emotivnosti i neponovljivosti također dala osobnost autora. Slojevitost karaktera i istodobno imaginacijsko-kreativni njegov žar donijeli su pred čitatelje knjigu čija cjelokupnost izvodi iz medija pisane riječi u drugi medij, uvodi u doživljaj holograma, u uprizoriv kazališni, filmski medij serije, i na kraju u medij izravnog života. Verističkog, ali čarobno oda-

branog, povlaštenog, *uokvirenog finestrinom* prčanjskim.

Zahvalnost i vjernost – danas rijetka i sve rjeđe doživljavana iskustva – dva pojma koje je u predgovoru sažeo Tonko Maroević, pokretači su autorova „vraćanja duga“ svijetu koji ga je odredio i izgradio i poslao dalje. Zahvalnost i vjernost ostat će i u nama čitateljima još dugo nakon našeg prolaska malim-velikim svijetom ove knjige.

Terenska nastava u Vukovaru, 11. – 14. 11. 2021.

Piše:
Valentina Sertić

O posjetu učenika hrvatske nastave u Crnoj Gori Vukovaru već su pisali brojni hrvatski i crnogorski mediji. Pisali su o tome nakon posjeta vukovarskom

gradonačelniku Ivanu Penavi, ali i nakon prometne nesreće koja se dogodila kasnije istoga dana. Svemu usprkos, učenici su se u komadu i dobre volje vratili u voljenu Boku.

Prvog dana u Vukovaru, Željko Sabo, njihov prvi domaćin rekao je da, što god čuli i vi-

djeli, iz Vukovara odu nasmi-
jani i puni nade. Iz njegovih je
usta poruka stigla i do Božjih
ušiju. Ako je vjerovati dječjim
osmjesima, prometna nesreća,
koja se dogodila u subotu uve-
čer, nije pokvarila ovu dugo
iščekivanu terensku nastavu.

Groblje tenkova

U tekstu pročitajte malo više o sadržaju terenske nastave.

Kad su se tek pojavili u Vukovaru, polaznici hrvatske nastave u Crnoj Gori doživljeni su kao kuriozitet. Nikome nije bilo jasno otkud oni u Vukovaru i kakva je njihova veza s Hrvatskom. Od prvog je trenutka ta ekskurzija bila dvosmjerna edukacija, koja je osnažila veze Boke kotorske i Grada heroja. Odraz je to i prijateljstva koje je učenike dovelo u Vukovar. Naime, to je prijateljstvo predsjednika Hrvatskog nacionalnog vijeća u Crnoj Gori, gospodina Zvonimira Dekovića i Željka Sabe, vukovarskog branitelja i bivšeg gradonačelnika Vukovara. Oni su se upoznali prije nekoliko godina na Cetinju. Jedan drugome prenijeli su svoje iskustvo Domovinskog rata, svaki sa svoje strane granice.

Terensku nastavu financijski su pomogli Središnji državni ured za Hrvate izvan RH i Grad Vukovar. Učenici su bili smješteni u hostelu „Dubrovnik“, u sklopu Memorijalnog centra domovinskoga rata u Vukovaru. S njima su, uz nastavnicu Valentinu Sertić i organizatoricu putovanja Anu Vuksanović, putovali Miro Franović iz Hrvatskog nacionalnog vijeća te Ljerka Sindik i Vjera Vičić iz Školskog odbora hrvatske nastave u Crnoj Gori. Šesti i sedmi čovjek na terenu bili su vozači autobusa, koji su usprkos pretrpljenom stresu i umoru, učinili i više nego što se od njih tražilo i očekivalo. Domaćina je bilo nekoliko, od spomenutog Sabe i osoblja Memorijalnog centra do kustosa i vodiča, koji su ih dočekali na drugim gradskim lokacijama, pa i službenika iz Ureda vukovarskog gradonačelnika. Svi su oni o Vukovaru pričali iz vlastitog iskustva, bez pretjerivanja i teških riječi, nadajući se da će učenici u gradu vidjeti nešto više od

ratom razorenog i obilježenog grada te da će ih njega ponijeti lijepe uspomene.

Terenska nastava započela je uvodnim predavanjem Antonela iz Memorijalnog centra. Naizgled teška i neprobavljiva tema, raspad Jugoslavije, Hrvatsko proljeće i pojedini, za Hrvatsku važni događaji Domovinskog rata, predstavljeni su jasno, uz minimalnu

dramatizaciju. Djeca su tim predavanjem dobila kontekst unutar kojeg je grad Vukovar postao mjesto posebnog domovinskog pijeteta. Prvo što je Antonela naglasila bilo je to da su Vukovar branili građani svih nacionalnosti te da Domovinski rat nije bio rat između Hrvata i Srba, već rat između oni koji su željeli slobodnu Hrvatsku i onih koji su htjeli

Ispod Vodotornja

nešto treće. Slika, koja je djeci sve do kraja ekskurzije ostala u mislima, bila je ona opkoljenoga grada i srčane vojske bez oružja.

Naravno, već nakon tog predavanja bojnici Ivanković im je objasnio da je oružja bilo, ali da je moralo biti oteto neprijatelju i vrlo dobro iskorišteno. S obzirom na to da ga nije bilo puno, promašiti metu nije bila opcija. Bojnik Ivanković, i sam sudionik Domovinskog rata, učenicima je govorio o osvajačkim strategijama i nekim „pravilima“ ratovanja. Objasnio im je čak i kako prepoznati različite mine, od kojih su mnoge još godinama nakon

nicama i smaknućima ranjenika, ali Oliver je pokazao da je istina uvijek dostojanstvena i, na svoj način, lijepa. Učenci su, unatoč magli, posebno uživali na vrhu Vukovarskog vodotoranja, uspoređujući svoja stopala s tragovima kulturnih Zengi Ivice Ivanike i Hrvoja Džalte, branitelja zbog kojih se tijekom Bitke za Vukovar na tornju vijorila hrvatska zastava. Usput su posjetili i franjevački samostan i crkvu sv. Filipa i Jakova, treću najdužu crkvu u Hrvatskoj. Ona čuva nekoliko rana u spomen na ratne 90-e u kojima je stradalo puno sakralnih objekata, katoličkih i pravoslavnih.

ma koji su ih napadali. Pitali su se kako je to na savjesti nositi mlad, nevin život. Nije im bilo jasno koja su to pitanja koja je rat dobar odgovor, ali razumjeli su da svaki zločin jednom dođe na naplatu, čak i ako sudskih procesa nema.

Vidno umorni, tog su petka stigli su i do Gradskog muzeja Vukovar u prekrasnom baroknom dvorcu Eltz. U njegovoj su mramornoj dvorani, koja je obnovljena zahvaljujući fotografijama s brojnih predratnih vjenčanja, doživjeli poviješću, imanjem i kulturom bogat Vukovar. Radi se o jednom od najboljih europskih muzeja ovog tipa. Najizdržljiviji, koji su ga pregledali od glave do pete, imali su što vidjeti: od kostiju iz ledenog doba preko rimskih vojnih svjedodžbi i vlastelinskih salona do narodnih nošnji. Zadnje snage iskoristili su za posjet rodnoj kući Lavoslava Ružičke, prvog hrvatskog Nobelovca i prekrasnoj dvorani Hrvatskog doma.

Drugi dan započeo je u Uredu gradonačelnika grada Vukovara, Ivana Penave. Iako je posjet dogovoren relativno kasno, učenici su bili i više nego spremni. Pred kamere lokalnih medija sa svojim su pitanjima za gradonačelnika stali Dorian Kovačić, Tara Nikolić, Lidija Vičić, Karlo Ribica i Klara Kamenarović. Iako bi netko mogao pomisliti da su pitanja dobili od nastavnice ili starijih osoba u pratnji, pitanja su bila njihova. Gradonačelnik je nakon svakoga pitanja zastao i dobro razmislio što će odgovoriti. Imali su konkretna pitanja o obnovi starih tvornica, ali hipotetska pitanja o funkciji gradonačelnika u ratnim vremenima.

U blizini Gradske vijećnice nalazi se Spomen-križ na ušću Vuke u Dunav, prirodna granica između Slavonije i Srijema. Ondje su se družili s novinarima Nove TV i učenicima

Ispred Gradske vijećnice

rata oduzimale živote.

Nakon Antonele i bojnika Ivanovića, kroz ulice Vukovara vodio ih je Oliver iz Borova naselja. On ih je najprije odveo na Groblje tenkova, Trpinjsku cestu na kojoj su vukovarski branitelji, predvođeni Blagom Zadrom i Markom Babićem, uništili mnoštvo neprijateljskih tenkova. Nakon toga učenici su posjetili Memorijalno groblje žrtava iz Domovinskog rata, Ovčaru i Vukovarski vodotoranj. Nema lijepog načina da se govori o masovnim grob-

U grupi su bila djeca od 4. razreda OŠ do 4. razreda SŠ, a njihove su reakcije bile plemenite. Razmišljali su o tome koliko je godina imao prosječni vukovarski branitelj i koliko bi samo obitelji Vukovar imao da se rat nije dogodio. Naime, nekada jedan od najbogatijih gradova u Jugoslaviji, grad od 46 tisuća stanovnika, danas je demografski ranjen i gospodarski izoliran. Učenici su u licima branitelja tražili crte lica svojih bližnjih, a poseban obzir pokazali su i prema oni-

Kopački rit - vlakčić puž

Memorijalno groblje

koji su, baš kao i oni, obilazili Vukovar. Nakon toga posjetili su impresivan muzej posvećen vučedolskoj kulturi. Znamo da ste čuli za Vučedolsku golubi-

cu, ali jeste li znali da su Vučedolci prvi modno osviješteni narod? Prvi su uzorcima ukrašavali svoju odjeću i izrađivali različite cipele za lijevo i desno

stopalo. Detalji o njihovom životu, skriveni ispod pet tisuća godina povijesti, sačuvani su u glini, posudama i maketama, koje su koristili kao skice

za izradu svih predmeta. Bili su zvjezdoznanci, prvi proizvođači piva, prvo društvo uopće, koje se družilo uz alkoholna pića i vrsni proizvođači bakrenih sjekira, koje su im donijele veliko materijalno bogatstvo. Njihova je kultura sezala sve do Boke kotorske. Vučedolska golubica, pohranjena u zagrebačkom Arheološkom muzeju, zapravo je mužjak jarebice, ptice-zaštitnice ljevača bakra.

Drugog dana posjetili su i Kopački rit, park prirode u Baranji, smješten u kutu što ga čini rijeka Dunav sa svojim pritokom Dravom. Uslijedila je duga šetnja Osijekom: od Tvrđe, kroz Europsku avenuju, tzv. secesijsku ulicu, preko Trga Ante Starčevića s velebnom neogotičkom konkatedralom sv. Petra i Pavla, do Pješačkog mosta i uskoro najduže promenade u Europi. Na izlasku iz Osijeka dogodila se prometna nesreća, koja je naglo prekinula terensku nastavu pa je posjet Đakovačkoj katedrali Svetog Petra i Državnoj ergeli lipicanaca nažalost otkazan.

Hvala svim našim anđelima.

Na kraju prilažemo izabrane učeničke dojmove:

„Najmlađa [žrtva] je bila beba od 6 mjeseci. to nikad neću da zaboravim.“ Tara Nikolić, 9

„Kad smo izašli iz Vukovara, baš mi je došlo da se zahvalim žrtvama Domovinskoga rata.“ Karlo Nikolić, 10

„Puno toga su pobijedili u takvoj krizi, skoro bez oružja, bez tenkova, bez svega. pobijedili su taj rat i zadržali svoj dom. Drugačije je kad braniš svoj dom i kad preuzimaš tuđi. Više bi se potrudio da obraniš svoj.“ Nikola Franović, 11

„Jedan grad, a tako je bogat poviješću. Kroz što je sve sam grad prošao i građani Vukovara, a još imaju osmijeh na svome licu. Ne znam kako netko

Srednjoškolci

može da nosi osmijeh na svom licu nakon svega toga.“ Karlo Ribica, 13

„Meni je bilo najemotivnije na Ovčari. Ja sam to vidjela u glavi, točno scenarij, osobe koje putuju... sve sam mogla zamisliti.“ Erika Hezonja, 15

„Meni je ovo putovanje u Vukovar stvarno probudilo još veću želju da još više učim o tome.“ Doris Deković, 16

Na YouTube kanalu Hrvatska nastava u Boki pogledajte kratki dokumentarac u kojem učenici prepričavaju svoje doživljaje.

(<https://youtu.be/Khb6PDcGFTU>)

Više o učeničkim doživljajima i drugim aktivnostima polaznika hrvatske nastave čitajte na njihovom Instagramu: @hrvatska_nastava_u_boki te spomenutom YouTube kanalu.

*KLAPSKA PJESMA U BOKI VIŠE OD TRADICIJE - OBILJEŽAVANJE
JUBILEJA – 50 GODINA POSTOJANJA KLAPE „STARI KAPETAN“ IZ
HERCEG NOVOG*

Klapsko pjevanje u Boki kotorskoj

Priredili:
Slavica Kosić
i **Miro Marušić**

Od davnina se u Boki svaka proslava ili druženje završavalo pjesmom. Najčešće su pjesmu počinjali muškarci, višeglasno, okupljeni u krug ili polukrug, tako da su se melodije lako preplitale, pamtile i prenosile „s koljena na koljeno“. Iz toga spontanog običaja druženja i zabave nastale su klape. Među prvima u Herceg Novom su osnovane klape „Bokelji“ i „Stari kapetan“.

Miroslav Bobo Milanović, dugogodišnji član i predsjednik klape „Stari kapetan“, inicijator je nastanka monografije „Novi pjesmom zagrljen“, autorice Vitke Vujnović.

„Poslije pola vijeka postojanja klape, red je da ostane i nešto poslije nas i to je dobar razlog za nastanak ove monografije, da se spomenu i ne zaborave ljudi koji su zajedno pjevali, družili se i nastupali“, kaže Miroslav i dodaje kako nema ni u susjednoj Hrvatskoj klape koja ima toliko dug i neprekidan život kao „Stari kapetan“.

Klapi ne treba mnogo, čak ni cijeli trg već samo kantun, dio nečega, tek kakav volat, miris konobe i što je osobito važno, najvažnije, onaj visoki poluosvijetljeni prozor, zastrt kakvom izvezenom koltrinom i zaklonjen poluotvorenim škurama...

Klapa „Stari Kapetan“ u domu starog kapetana

*Dobrotvorni koncert „Nostalgija“
Stari Kapetan s gostima*

Kao i u mnogim novskim pričama, pa tako i u storiji o „Starom kapetanu“, točan početak pjevanja nije zapisan. Najvjerojatnije se to dogodilo 1971. godine kada je na inicijativu Gliga Odalovića osnovana klapa „Mimoza“ u Đenovićima. Godine 1973. klapa mijenja ime u „Stari kapetan“ jer su članovi željeli da odaju trajnu počast i sačuvaju uspomenu na Miroslava Štumbergera, Slovenca koji je bio zaljubljen u Boku, istaknula je autorica monografije Vitka Vujnović.

Ona je također naglasila da su se tijekom 50 godina mijenjali članovi i voditelji klape i

svaki je donio i u repertoaru i u načinu izvođenja nešto novo i drukčije, ali da je nepromijenjena ostala kvaliteta iznimnih vokala. „Članovi su tada bili, kao i danas, različitih godišta i profesija, ali su svi s nama 50 godina dijelili ljubav prema dobroj pjesmi, prema Boki, prema gradu koji stoji ponosno na ulazu u zaljevski svijet“, dodala je Vujnović.

Od osnivanja do danas kroz grupu je prošlo više od 70 pjevača i desetak voditelja. Najdublje tragove u stilu i repertoaru ostavili su svojim kompozicijama i dirigiranjem: Jusuf Omeragić, koji je s kla-

pom radio odmah nakon osnivanja; Milorad-Minja Vučetić, koji je vodio klapu osamdesetih godina 20. stoljeća (autor popularne pjesme „Osam tamburaša“), Ognjen Bomoštar, jedan od najpoznatijih dirigentata na prostorima nekadašnje Jugoslavije, zatim profesor Novica Jovanović, s kojim je snimljen drugi kompakt-disk „Starog kapetana“; profesor-dirigent Julio Marić, iz Herceg Novog, koji je osim sa „Starim kapetanom“ radio s mnogim poznatim klapama iz Dalmacije; dirigent Petar Rakić, direktor North City džez festivala, koji je bio na čelu klape početkom 2000. godine. Danas klapa „Stari kapetan“ radi pod rukovodstvom Mirele Šćasni, profesorice solo pjevanja.

Na najznačajnijem festivalu klapa u nekadašnjoj Jugoslaviji koji je organiziran u Omišu – „Stari kapetan“ je nastupao 1978. i 1981. godine. Kvalifikacije su bile u Dubrovniku, ali u terminu kada su svi članovi stjecajem okolnosti bili jako prehladjeni. To, međutim, nije zbuniloiskusne članove žirija koji su družinu „Stari kapetan“ poslali u finalni dio festivala. „Stari kapetan“ zatim je opravdao ovu odluku i ponosno stao među deset najboljih klapa tadašnje Jugoslavije.

„Osim u Omišu, klapa ‘Stari kapetan’ sudjelovala je i na mnogobrojnim drugim festivalima klapske, zabavne i starogradske muzike. O nastupima na novskim feštama, maskebalima, na dočeku Nove godine na glavnome gradskom trgu, u povodu Dana općine 28. 10., skoro da je suvišno govoriti“, kaže Vujnović.

Sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća njihove pjesme vodeće su na radijskim top-listama Beograda, Podgorice, Ljubljane, Skoplja.

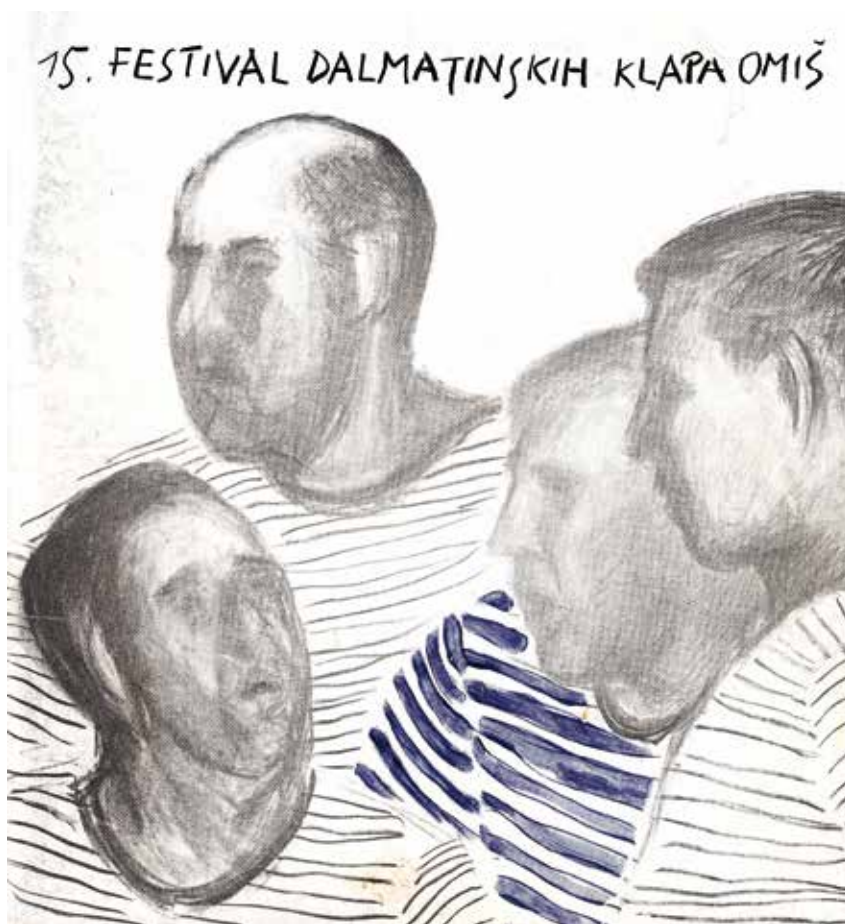
Njihova pjesma „Dolazim Boko“ (tekst Mirjane Bajković)

15. FESTIVAL DALMATIJSKIH KLAPA OMIS

postala je neslužbena himna pomoraca iz Novog i Boke, ali i mnogih drugih koji zbog bilo kojeg razloga osjete nostalgiju za domom u Boki.

Milanović, koji je u klapi od 1986. godine, kaže da se ljudi poslije nastupa najbolje upoznaju uz šale, pošalice, pjesme koje se ne smiju pjevati javno, ali i one koje imaju široku popularnost. Njemu je najdraža „Dođi u krilo moje”. „Kad bi se okupilo ono društvo – zapjevao bih“, kaže 88-godišnji Vuko Vujnović, koji je u klapi od osnivanja, a najviše voli pjesmu „Tender fišća”.

Klupske pjesme, pa tako i one „Starog kapetana“, slave ljubav, tumače čežnju, pohvala su zavičaju i moru, blaže nostalgiju, tumače i sunčanu i sjenovitu stranu života. Nadamo se da će tako ostati još dugo.

Promocija monografije „Novi pjesmom zagrljen“

Pola stoljeća klape „Stari kapetan“ obilježeno je 11. studenoga u Herceg Novom u Dvorani Park, promocijom monografije „Novi pjesmom zagrljen“. Za tu priliku u foajeu je priređena posebna atmosfera, prostor je preoblikovan u novsku konobu sjećanja na 50 godina rada klape, a ispunili su ga pjesma i prijatelji.

U povodu pet desetljeća podrške i suradnje sa „Stari kapetanom“ dodijeljeno je pet plaketa: 1) posthumno osnivaču i prvome glazbenom rukovoditelju Jusufu Omeragiću, 2) najstarijem članu koji je svih 50 godina u klapi Vuku Vujnoviću, 3) jedinoj dami koja je bila članica Ankici Vujnović, 4) Iliji Baliću za ustrajnu pomoć u radu i 5) predsjedniku Općine Stevanu Katiću za zajedništvo u stvaranju kulturne scene Herceg Novog, nesebičan doprinos i podršku obilježavanju jubileja i objavljivanju monografije.

Zahvaljujući na plaketi, predsjednik Katić je istaknuo da je ona simbol dugogodišnje suradnje između Herceg Novog i klape „Stari kapetan“. Poželio je slavljenu da još mnogo desetljeća njeguje tradiciju klapskog pjevanja, kao nematerijalne svjetske kulturne baštine uvrštene na UNESCO-vu listu, da unosi duh Mediterana, ljubav i vedrinu gdje god da se pojavi.

„Pjesme ‘Starog kapetana’ postale su neslužbene himne našega grada i Boke kotorske. Mnogi Novljani rasuti po svijetu, kao i svi oni koji vole ovaj grad, pjevali su ‘Dolazim Boko’ radujući se

ponovnom susretu s Herceg Novim. Uz ‘Staroga kapetana’ su odrasle mnoge generacije, slaveći uz dobru pjesmu život i svoj grad. Zbog svega toga, Općina Herceg Novi danas, kao i tijekom proteklih pola stoljeća, pomaže i podržava rad klape ‘Stari kapetan’, prepoznajući njihov značaj. Oni to uvijek vraćaju na najljepši način – pjevajući o Novom, za Novi i s Novim“, rekao je Katić.

O monografiji su govorile autorica Vitka Vujinović, a u ime Javne ustanove kulture „Herceg fest“ kao izdavača, direktorica Gordana Porobić Krcunović.

Porobić Krcunović čestitala je klapi „Stari kapetan“ na 50 godina „plovidbe morem muzike, čuvajući autentični bokeljski glazbeni izraz i svjedočeći u načinu života čovjeka iz Boke“. Istaknula

je da monografija nastala u povodu obilježavanja jubileja predstavlja historijski dokument i neprocjenjiv prilog očuvanju tradicije klapske muzike u Herceg Novom i Boki kotorskoj.

„Satkana je od priča i svjedočenja bivših i sadašnjih članova ‘Starog kapetana’, govori o načinu na koji je nastajala klapa, o njezinom repertoaru koji se godinama i desetljećima obogaćivao, o autorima kompozicija i tekstova, o festivalima na kojima su njezini članovi sudjelovali i osvojenim nagradama. Sve ove priče, objektivne, ali i osobne, čine jednu veliku muzičku priču o Novom, Boki i Mediteranu koja nosi simbolično ime ‘Stari kapetan’ po starome kapetanu Štumbergeru“, rekla je Porobić Krcunović. Kako je poručila, monogra-

fija „Novi pjesmom zagrljen“ motivira na dodatno etnomuzikološko istraživanje klapske muzike u Herceg Novom i njezinoga lokalnog specifikuma, koje bi bilo dobro dokumentirati i objediniti. Također, rekla je da ovaj jubilej obvezuje i na razmišljanje o sistematičnijem pristupu njegovanju klapske glazbe u Herceg Novom i o nekoj vrsti institucionaliziranja, zaštite i očuvanja ovoga kulturnog blaga, a za to u regiji postoje dobri primjeri.

Autorica monografije Vitka Vujnović uvrstila je u sadržaj monografije razgovore s nekadašnjim i sadašnjim članovima klape potrudivši se, zajedno sa suradnicima, da se u knjizi nađu imena svih onih koji su u klapi i nakratko radili ili surađivali.

„Klapa ‘Stari kapetan’, baš kao nekada Bokelji u društvenom i kulturnom smislu, jest dio srca i duše Herceg Novog, zaljeva pod Novim, onoga beskrajnog plavetnila nasuprot gradu, svih ljubavi i svih čežnji koje nosimo kada Novi i nakratko napustimo“, rekla je Vujnović i istaknula da je cilj pisanja i objavljivanja monografije prenijeti ljubav prema klapskom pjevanju na mlade, „jer su klapske pjesme odjek naše prošlosti čiji eho treba biti dio i budućeg vremena“.

„Uostalom, nema toga što klapa nije rekla pjesmom, a pjesma zrači i znači svakome na neki drugi način, a opet čineći sklad i harmoniju. To može biti nauk za sve i za cijeli život“, zaključila je Vujnović.

Prisutne je pozdravila i Anka Vujović, dobitnica plakete koja je cijelo desetljeće bila jedini ženski glas, kao i član klape Duško Šarović.

U prohujalih pola stoljeća publiku su vodili Željka Čepić i Danilo Babović – od osnivanja klape Mimoza u sklopu KUD-a Sloga u Đenoviću, preko promjene imena u „Stari kapetan“, koncerata, nastupa, druženja, pa sve do pedesetog rođendana.

Za likovnu opremu monografije „Novi pjesmom zagrljen“ zaslužan je Vojislav Vojo Kilibarda, a prijelom su priredili Ivana Mrkajić i Nebojša Glumac, dok je korekturu uradila Milina Kovačević. Na promociji je prikazan kratki video koji je urađen u produkciji Radio televizije Herceg Novi.

Ne da se klapska pjesma

Esej o klapskom pjevanju napisao je svojedobno pjesnik, književnik, novinar, akademik Jakša Fiamengo. Klapa je krug... Tako sam jednom zapisao, tako i danas mislim.

Krug je istodobno i središte svijeta i njegov omotač. Krug je sve i ništa; označava sveukupnost, cjelovitost, jednovremenost. Iste vibracije, u to čvrsto vjerujem, ima i klapska pjesma. Njezin prirodni ustroj nije nego krug koji klapa zatvara s publikom. To su zapravo dva polukruga koja čine prostorni krug. U istom krugu njezine su beskonačne granice, a dio tog trajanja pohranjen je i u klapama, u glasnicama klapskih pjevača. U tercama... klapske pjesme.

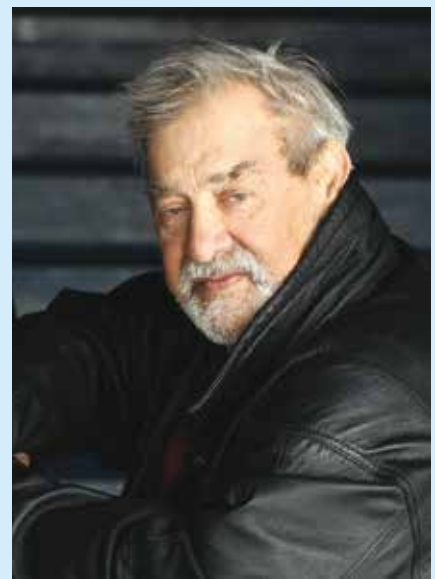
U sazvučjima koja imaju snagu savršenoga skupoga glazbala. Koji posjeduje moć govora preko vremena.

Njoj ne treba mnogo, čak ni cijeli trg već samo kantun, dio nečega, tek kakav volat, miris konobe i što je osobito važno, najvažnije, onaj visoki poluosvijetljeni prozor, zastrt kakvom izvezenom koltrinom i zaklonjen poluotvorenim škurama... čak i grube, rustične... pjesme kantale su se ispod ponistre, a galantni ljubavni stihovi znali su se pjevati u posve različitim prigodama, bučno i umilno, preglasno i pretiho, već prema tome kakva je zgoda i narav pjevanja.

Ne da se ta pjesma! Ona je to što jest! Sve ono svijetlo i tamno, sveto i profano, lijepo

Jakša Fiamengo

i grubo, gusto i nejasno, ljupko i patetično. Ona ima pravo na sve. I na spontani pjev i na onaj kultivirani. Na glas djedova i na suvereni zvuk!

Iz „Antologije klapskih pjesama” autora Nikole Gregovića donosimo popis klapa u Boki kotorskoj do 2004.

1.	Muška grupa „Destregovi“	Kotor	19. st.
2.	Muška klapa „Maea“	Kotor	1924.
3.	Muška klapa „Vampiri I“	Kotor	1931.
4.	Muška klapa „Vampiri II“	Kotor	1933.
5.	Muški „Oktet“ - Gimnazija	Kotor	1938.
6.	Muški „Kvintet“, KUD Nikola Đurković	Kotor	1954.
7.	Muški ansambl „Bokelji“	H. Novi	1966.
8.	Muška klapa „567“	Kotor	1968.
9.	Ženski „Oktet“ Osnovne škole Njegoš	Kotor	1970.
10.	Muška klapa „Stari kapetan“	Đenovići	1971.
11.	Muška klapa „Jadran“	Tivat	1974.
12.	Ženska klapa „Bisernice Boke“	Kotor	1979.
13.	Muška klapa „Bokeljski mornari“	Kotor	1979.
14.	Muška klapa „Karampana“	Kotor	1980.
15.	Ženska klapa „Lastavice“	Zelenika	1980.
16.	Muška klapa „Ulcinj“	Ulcinj	1980.
17.	Ženska klapa „Harmonija“	Budva	1983.
18.	Ženska klapa „Risanke“	Risan	1983.
19.	Ženska klapa „Izvori“	Morinj	1984.
20.	Muška klapa „Izvori“	Morinj	1984.
21.	Ženski oktet „Katarine“	Kotor	1992.
22.	Ženska klapa „Alkima“	Kotor	1995.
23.	Muška klapa „Assa voce“	Podgorica	2000.
24.	Muška klapa „Novi Bokelji“	H. Novi	2001.
25.	Mješovita „Bocche di Cattaro“	Kotor	2004.

Nakon toga neke nestaju, a neke nove dolaze:

Castel Nuovo - Herceg Novi 2006.

Moderato cantabile - Kotor - 2010. (Nakon godinu dana promijenila ime u Incanto.)

Bocca nostra - Kotor - 2011. (3 godine pa nestala)

Tivatski veterani - vazda mladi (Prvi nastup na Festivalu klapa u Perastu 2014. godine.)

Bellezza - Tivat 2014.

Maris - Kotor 2015.

Stradioti - Tivat 2015. (samo tu 1 godinu)

Dječja klapa muzičke škole Tivat - 2013. (samo 1 godinu)

Dječja grupa - Kotorski gardelini - 2018.

Dječja klapa Marineri - Kotor 2019.

Primorkinje - Budva 2019.

U Crnoj Gori postoje još klape: Odiva bellcanto - 2016., Camerton - 2018., Štiglići - Podgorica 2019.

Klapa BOKEŠKI MORNARI

Klapa JADRAN iz Tivta, voditeljica Andrea Orlando

Bisernice Boke u muzičkom dijelu izložbe

Klapa Incanto

Klapa Bellezza

Klapa Castel Nuovo

RAZGOVOR S TALENTIRANOM SPORTAŠICOM BORILAČKOG SPORTA IZ KOTORA

Kraljica tatamija stječe svjetsku slavu

Razgovor vodio:
Joško Katelan

Prije više godina pisali smo o našoj maloj „kraljici tatamija” i njezinim prvim pobjedonosnim pohodima u svijetu borilačkih vještina. Vedrana Praščević rođena je u Kotoru 2006. godine, učenica je prvog razreda srednje škole, a razlog našeg razgovora s njom je - osvojeno najviše mjesto na pobjedničkom postolju na Svjetskom prvenstvu u Abu Dhabiju 2021.

Hrvatski glasnik: *Prije svega, najljepše čestitke na velikom uspjehu. Za naše čitatelje, ispričaj nam nešto o svojim počecima u ovom sportu.*

Vedrana: Džiju-džicu sam počela trenirati 2014. godine, sa svojih 6 godina. Prvi klub mi je bio „SOKO“ iz Kotora. Jedno vrijeme sam trenirala u džiju-džicu klubu „CHAMPION“, gdje sam s trenericom Mirjanom Martinović osvajala mnogobrojne medalje na domaćim i međunarodnim turnirima. Bila sam stalni prvak države od mlađih pionirki do kadetkinja. Imam 118 odličja: 80 zlatnih, 23 srebrna i 16 brončanih.

U svaku borbu sam ulazila skoncentrirana i smirena, i uspjela postati svjetski prvak u kategoriji U-16 do 52 kg

Ju - Jitsu klub „SOKO“

Hrvatski glasnik: *Rano si počela nastupati za reprezentaciju Crne Gore.*

Vedrana: Već s devet godina sam nastupila za reprezentaciju Crne Gore i donijela zlatnu medalju s „World Cup U15 & 13th Senior Balkan Open Cyprus 2016“. Godine

2017. na „XIV. Balkan Open Jiu – Jitsu & World Cup U15 Podgorica“ također osvajam Prvenstvo Balkana.

Hrvatski glasnik: *Vrlo brzo počinješ trenirati i džudo. Reci nam nešto o tome.*

Vedrana: Godine 2018. istodobno počinjem trenirati

i džudo. U to vrijeme nekako počinjem tražiti sebe u sportu. Dolazi do promjene kategorije iz starijih pionirki u kadetkinje, a u svemu tome puno mi je značila pomoć Maje Vicković iz Judo kluba „CRNOGORAC“ s Cetinja. Putovala sam za Cetinje i trenirala i natjecala se skoro dvije godine za Judo klub „CRNOGORAC“. Ovom prilikom htjela bih posebno zahvaliti Maji i Stevu Kneževiću na velikoj stručnoj pomoći i savjetima jer sam od njih puno naučila što se tiče džuda. Te 2018. godine natječem se na nekoliko međunarodnih turnira paralelno u džiju-džicu i džudu i postajem prvak države u džiju-džicu, a godinu završavam s 15 zlatnih, 1 srebrnom i 1 brončanom medaljom u kategoriji kadeta do 40 kg.

Hrvatski glasnik: Ipak se vraćaš u kotorski klub.

Vedrana: Da, već sljedeće 2019. godine vraćam se u „SOKO“ i nastavljam s uspješnim natjecanjima te osvajam 14 zlatnih, 3 srebrne i 4 brončane medalje. Odlazim na Međunarodni džudo turnir „Open Borsa 2019.“ koji se održava u Mostaru. To je turnir koji je na nivou europskog prvenstva. Sudjelovalo je oko 3.000 natjecatelja. Tu osvajam četvrto mjesto. Također, važno je reći da ove godine polažem i dobivam smeđi pojas u džiju-džicu.

Hrvatski glasnik: Dolazi zatim doba pandemijske krize. Kako si se snašla s treninzima i pripremama za velika natjecanja?

Vedrana: Da, pandemija je definitivno imala značajnog utjecaja na sve nas. Iako je skoro sve stalo zbog koronavirusa, mi smo nalazili načina pripremati se na otvorenom kad god je vrijeme dopuštalo i nismo odustajali. Treninzi jesu bili smanjenog intenziteta, ali kontinuitet nije prekinut. Počinjem se intenzivnije

Detalj borbe iz Balkanskog šampionata, Atena

Detalj borbe sa Svjetskog šampionata, Abu Dhabi

baviti džudom i prelazim u džudo klub „KOTOR“ kod trenera Dejana Popovića. Sudjelujem i na Međunarodnom džudo turniru u Dubrovniku „Sv. Duje“ osvajam srebrnu medalju. Slijedi Međunarodni džiju-džicu turnir „Open Mimoza“ gdje se natječem u tri discipline i osvajam tri medalje: 1 zlatnu, 2 srebrne. Zatim ponovno na Međunarodnom džudo turniru „Open Mimoza“ osvajam 1 srebrnu medalju. Tu prvu godinu koronavirusa završavam s 1 zlatnom i 4 srebrne medalje.

Hrvatski glasnik: A sada nekoliko riječi i o ovoj godini, koja je nesumnjivo bila tvoja najuspješnija do sada.

Vedrana: Ovu godinu počinjem prelaskom u kategoriju kadetkinja i sudjelujem na Međunarodnome memorijalnom džudo turniru „Miloš Mr-

dić“ i u kategoriji U-18 do 48 kg osvajam zlatnu medalju. Sudjelujem i na Međunarodnom džudo turniru u Bugarskoj i u vrlo jakoj konkurenciji nakon četiri borbe osvajam brončanu medalju.

Hrvatski glasnik: Saznali smo da te korona nije zaobišla.

Vedrana: Tako je. U rujnu dobivam koronu i moram prestat s treninzima i natjecanjima. Istodobno dobivam poziv iz džiju-džicu reprezentacije za sudjelovanje na Svjetskom prvenstvu u Abu Dhabiju, UAE. Oporavak je bio težak, a za pripreme sam imala samo mjesec dana. Iako izmorena i bez kondicije i snage, ipak treniram s golemom voljom i željom jer vidim da mi se ostvaruje moj životni san - da budem prvakinja svijeta. Da problem bude još veći, trenirali smo izvan dvorane, zapra-

vo trenirali smo u privatnim kućama, zatim u Domu kulture na Prčanju, kad god je bio slobodan, ponekad u teretani u Studentskom domu te u džiju-džicu klubu „Budva“. Tu su mi pomogle Anastazija Petrović, Biljana Mitrović i Stefan Vukotić, trener džiju-džicu u klubu „Budva“.

Hrvatski glasnik: Došlo je i dugo željeno prvenstvo svijeta.

Vedrana: Na Svjetskom prvenstvu u Abu Dhabiju imala sam četiri borbe, i u sve četiri pobijedila. Prva borba i probijanje leđa bilo je protiv Ukrajinke, sljedeća protiv Grkinje, zatim protiv Njemice, a u finalu sam se borila protiv Rumunke. U svaku borbu sam ulazila skoncentrirana i smirena, i uspjela postati svjetski prvak u kategoriji U-16 do 52 kg. Veliku zahvalnost za svoj uspjeh dugujem ljudima iz

Kimono, medalja i pojas

S osvojenim peharima

Vedrana - najbolja na svijetu

Vedrana na pobjedničkom postolju

klupskih drugova i svih onih koji navijaju za mene. Posebnu zahvalnost dugujem i gradonačelniku Kotora gospodinu Vladimiru Jokiću koji nas je primio nakon povratka iz Abu Dhabija i uručio poklone.

Hrvatski glasnik: *Hvala ti na zanimljivom razgovoru. Želimo ti poručiti i da je Hrvatski glasnik uz tebe, dajemo ti podršku i pratimo tvoje borbe i buduće uspjehe.*

stručnog štaba reprezentacije koji su bili uz mene u borba-ma na tatamiju: Dejanu Vukčeviću i izborniku Milošu Ašaninu.

Hrvatski glasnik: *Kakvi su ti planovi za budućnost?*

Vedrana: Želim nastaviti ovim putem i na najbolji način predstavljati svoj klub, grad i svoju državu, jer kad se zaori himna Crne Gore, a nalazim se pritom na pobjedničkom postolju, to je nevjerojatna radost. Želja mi je, također, nastaviti putem mojih trenera te da i sama jednog dana prenosim svoje znanje i umijeće mlađim naraštajima. Baš kao što su to radili i moji treneri: Olivera Simović, moja sadašnja trenerica, te Maja Vicković, Mira Martinović i Dejan Popović. Naravno, ništa od ovoga ne bi bilo moguće bez potpore moje porodice, mojih

Doček šampiona

S gradonačelnikom Vadimirom Jokićem

S „BOKUNOM BOKE” ANE TOLIĆ GRAD TIVAT DOBIO
AUTENTIČAN ZAPIS LOKALNE KULTURE ŽIVOTA

Tivatski *Bokun Boke*

Piše:

Antonela Stjepčević

Foto:

Radio Dux, Radio Tivat

„Bokun Boke“ koji je među koricama istoimene zbirke crtica na autentičan, a opet duboko u kulturi života Tivćana utemeljen način uokvirila Ana Tolić, u Ljetnjikovcu Buća okupio je veliki broj naših sugrađana i gostiju iz drugih gradova Zaliva. Jer, priliku da čitamo o sebi nemamo često, a dar da nas i naš grad neko tako slikovito prikaže kroz opise, sjećanja, anegdote, poznata lica, sada dobijamo po prvi put. I to na dijalektu koji, kako

U Ljetnjikovcu Buća predstavljena knjiga o Tivtu i Tivćanima, „slike čarobne prirode grada kojeg više nema, duha vremena koje je u nestajanju”

autorka ističe, donosi fine razlike čak i između zaseoka Crnog plata.

Prezentaciju knjige „Bokun Boke“ otvorila je Klapa Jadran, za čiji će nastup profesor književnosti, Neven Staničić, kasnije primijetiti da je bio nadahnut kao rijetko do

tada. Tematika druženja i autorka su ih inspirisali da nas izborom pjesama i načinom izvedbe savršeno uvedu u divno veče, koje je prizvalo energiju pasaloga vremena, humor i optimizam starih Tivćana, škerce koje zahvaljujući Aninim zapisima neće odnijeti vrijeme.

Organizaciju večeri, u saradnji sa JU Muzej i galerijom Tivat, potpisuje NVU Gjurgjevo brdo čija je predsjednica, Ljerkica Sindik, moderirala druženje, i na perfektnom tivatskom dijalektu pročitala dijelove knjige. Nije mogla sakriti emociju, a upravo je ljubav, kao Aninu inspiraciju za pisanje, istakla u analitičkom prikazu zbirke profesorica književnosti, Snježana Majstorović. Izabrala je započeti citatom:

„Ponekad mi se činilo da na staklenim kuglicama vidim čarobnu Boku, Mažinu okruženu mrčom i žukom, Solila, Lastvu, Pine, Kalimanj, Vrmac. Njene vale nasukane na hridinama Lovčena, i njegov

odsaj u dubokom Kotorskom zalivu. A davno je to bilo, puno prije postanka ljudskog roda, kada je more prodrlo u kopno i stvorilo Boku. Dugo se more borilo sa tvrdim kopnom. Možda bi stiglo do Cetinja, pa i dalje, da ga Lovćen nije zastavio na tom putu. Oдавно je Lovćen prigrlio toplu žala Boke Kotorske, i čuva je od vjekovnih prirodnih nevera i ljudskih ratova. Bokelji kao da su ogledalo prirode koja ih okružuje, različiti a opet bliski. Većina obitelji Bokelja satkana je od ljudi različitih vjera i nacija. Vjerski blagdani slavili su se unutar uže famelje. U nekim fameljama katolički, u nekim pravoslavni, u nekim i jedni i drugi.“

Ana Krstović Tolić već 40 godina živi u Ljubuškom u Bosni i Hercegovini. Po profesiji arhitektica, posljednjih godina posvetila se pisanju, kako stručnih radova na temu graditeljske baštine, tako i zapisa o nematerijalnoj kulturnoj baštini, poput crtica iz života Tivta i Tivćana koje donosi u „Bokunu Boke“.

Zbirka sadrži 35 priča. Osnovu čine živopisni autobiografski motivi, a pristup se mijenja - od lirskih zapisa sa gotovo opipljivim opisima prirode, preko oživljavanja prošlih vremena, pa sve do anegdota, istakla je profesorica Snježana Majstorović.

„Autor iz sadašnje pozicije – ‘Moj rodni grad ne slični više na sebe. Izgleda da smo zajedno rasli, mijenjali se sve ove godine moga postojanja’ – retrospektivno oživljava slike čarobne prirode grada kojeg više nema, duha vremena koje je u nestajanju. Njene crtice su utemeljene u stvarnom životu, ali postale su više od toga. Postale su slike poetskog svijeta, u kojem se prepliću svjetlost, mirisi, zvukovi, ljepši od stvarnosti. I ljubav. Jer, sve odiše ljubavlju, čistom i iskrenom,

kakvu osjeća dijete. A autorka je uspjela da sačuva to dijete u sebi. Likovi su iz svakodnevnog života, uža i šira porodica, okruženje. Vrijeme - paralelno“, istakla je profesorica Majstorović.

„Ovo nije ulickana povijest, već svakodnevni život običnih ljudi u malom, slikovitom, primorskom gradiću. Jednostavan je to život, u skladu sa prirodom, poput masline. Njihovi korijeni su duboko u tom tlu, traju i odolijevaju svim neverama. Odlikuje ih dostojanstvo, skromnost, pa čak i kad imaju razloga za neskromnost.

I optimizam. Živopisnost likova ostvarena je upotrebom sočnog narodnog govora, koji zvuči kao stara, zaboravljena melodija, a dubini perspektive doprinosi humor. Autorka uspješno odolijeva da ne sklizne u patetiku i idealizaciju prošlosti upravo posredstvom humora. On je gotovo sveprisutan.“

Do koje mjere je precizan prikaz knjige Ane Tolić koji je, odolijevajući da uđe u intimu kao autorkina rodica, dala profesorica Majstorović, najbolje je objasnio profesor Neven Staničić, kojemu je ostala

potpuna sloboda da se u svom osvrtnu nasloni na manje stručan pristup - nepodijeljene emocije publike tivatske večeri u Ljetnjakovcu Buća. Istakao je da ne može biti nepristrasan kada govori o ovoj knjizi, koju preporučuje svakom Tivčaninu. Našalio se i nasmijao publiku odgovarajući na pitanje ko je to Tivčanin.

„Tivčanin je onaj kojem počnu oduzimati od zemlje. Kad mu počnu uzimati, onda je sigurno Tivčanin. S druge strane, Tivčanin je onaj koji ima te, Anine, i naše zajedničke uspomene na ono što se u Tivtu dešavalo.“

Staničić u preplitanju impresija o knjizi i vlastitih osjećaja, sjećanja na ljude, situacije i priče koje Tolić donosi u svojim crticama, uspijeva da nas nanjeska da priče koje smo do sada mogli čitati na njenim stranicama na društvenim mrežama, a priču „Pine i pašta“ i na portalu našeg radija, potražimo sabrane među stranicama ove za Tivat jedinstvene knjige.

„Priča Mimo i Marija. Mima - evo od vas koje gledam, prvi mi Slavko Marović upada u oko kao neko ko bi ga se mogao sjećati. Meni je mama često govorila 'sad si kao Mimo'. To je jedna interesantna i strogo tivatska, povjerljiva priča, dirljiva priča, o kojoj ja sada neću širiti. Jednostavno, htio sam da potaknem, ko se Mima sjeća, da se tome vrati, i da mu otvorim apetit za čitanje,“ poručio je Staničić.

Škura kao okvir u životu tivatske famelje za ljetnih dana, imena i nadimci tivatski, priča o žučnici, sjećanja na zgode sa Svetog Marka i seksualnu revoluciju koju su Francuzi donijeli u Tivat, odlazak na plažu u čoporu - to su samo neka od opštih mjesta u kulturi života grada koje je Ana dočarala, a Neven izabrao da istakne.

„Prvo bi nas bacili u more da naučimo plivat kako znamo i umijemo, ali nas onda nikada nisu puštali same. Nisi mogao poč' sam na plažu, nema šanse. Moralo nas je bit' najmanje pet, još bolje deset. Čopor djece. I divno je što nas Ana na to podsjeća, ja sam na to bio potpuno zaboravio.“

Staničić ukazuje da sa Aninom knjigom Tivat dobija ono što pripada jednom gradu, čime se u mnogo većoj mjeri mogu ponositi veliki gradovi, poput Beograda ili Zagreba, ali za svaki grad je značajno - autentičan zapis o načinu života domicilnog stanovništva.

„Ovako intimne stvari koje se tiču grada i njegovih građana su zaista rijetke u literaturi, i ja sam presretan što je Tivat počeo da ulazi u tu priču, da dobija te svoje intimne obrise o kojima će neko čitati“, podvukao je Staničić.

Naglasio je i da se u ovu intimnu, autobiografsku knjigu o Tivtu i Boki, koja tako vješto oslikava brojne uglove perspektive i sjećanja svakog od nas, uplelo i Cetinje, sa kojim Anu povezuju porodične veze:

„Meni je to posebno drago. Zašto? Jer Boka bez tog zale-

đa Lovćena ne bi bila ona prava, bila bi to neka druga priča, mislim manje značajna, manje ponosna, manje interesantna za sve nas od onoga što zapravo jeste.“

U neposrednoj atmosferi, uz smijeh, upadice, domaću kupicu i galetine, ali i poštovanje aktuelnih epidemioloških mjera, druženje je kratko nastavljeno dok je Ana Tolić potpisivala „Bokun Boke“, knjigu za koju sem svake riječi potpisuje ilustracije, kao i samo izdanje. Štampana je u Širokom Brijegu, u tiražu od 500 primjeraka. Kako stvari stoje, neće dugo čekati na svoje drugo izdanje. Svima je bilo žao što se završava večer, za koje autorka kaže: „Presretna sam zbog ove promocije u mom rodnom gradu koji je, zajedno sa vama, početak, kraj i srce ove knjige.“

Još jednom je darovala svojim Tivčanima bokun Boke arhitektica i publicistkinja Ana Krstović Tolić, Crnoplacanka koja već 40 godina živi u Hercegovini. A Tivat u njoj - čini se - živi nego u sebi samom.

(Po želji autorke tekst nije lektoriran.)

Doprinos Bokelja u Lepantskoj Bici ⁽²⁾

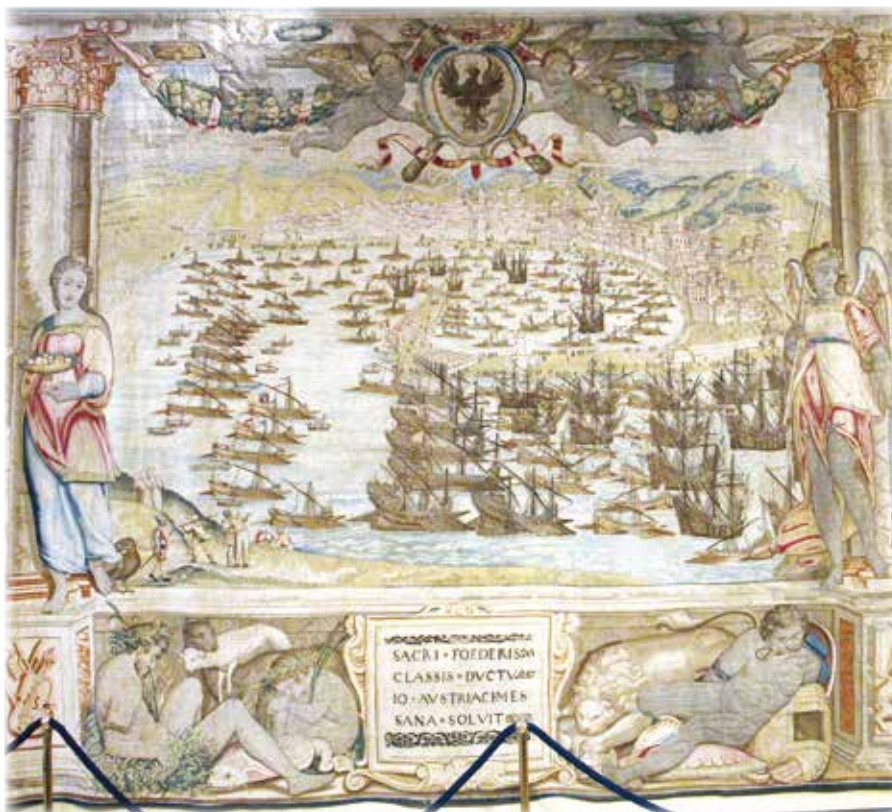
Piše:
Slavko Dabinović

U povodu obilježavanja 450 godina Bitke kod Lepanta u Pomorskom muzeju Crne Gore u Kotoru održano je 28. rujna predavanje pod nazivom „Lepant 450“. O tom događaju govorili su: Slavko Dabinović, bibliotekar u mirovini i Ilija Mlinarević, kustos Pomorsko-tehničke zbirke.

Sudjelovanje Kotorana, Peraštana i ostalih Bokelja u Lepantskoj bici

Kao konačni rezultat svih navedenih vojnih aktivnosti na području istočnog Sredozemlja, posebno Ciparskog rata, došlo je do očekivanog, najvećeg i posljednjeg pomorskog sukoba u dotadašnjoj historiji, Bitke kod Lepanta, 7. listopada 1571. godine, vođenog brodovima na vesla. Suprotstavile su se osmanlijska flota Selima II. pod komandom Ali-paše i flota Svete lige, koju su činile udružene pomorske ratne formacije tadašnjih pomorskih sila Zapada pod vrhovnim za-

XVI. stoljeće predstavlja jedno od najdramatičnijih razdoblja u povijesti Boke kotorske

Isplovljavanje flote Svete Lige iz Mesine; Autori, Lazzaro Calvi-Luca Cambiaso 1591., palata Andrea Doria u Genovi

Flote u borbenom rasporedu pred bitku; Đorđo Vazari, freska 1572.-1573., Vatikan sala Regia

povjedništvom Don Juana, polubrata španjolskog kralja Filipa II. i nezakonitog sina cara Karla V.

Ovdje se nećemo posebno zadržavati na samome toku i opisu Lepantske bitke, koja je opisana i proslavljena u velikom broju dokumenata toga vremena i kasnije, sve do današnjih dana u mnogim knjigama i radovima na tu temu. Posvetit ćemo posebno pažnju sudjelovanju i doprinosu Kotorana, Peraštana i ostalih Bokelja u ovome pomorskom sukobu koji je napokon donio izvjesnu prekretnicu u odnosu pomorskih snaga na Mediteranu.

Na prvome mjestu potrebno je istaknuti sudjelovanje kotorske ratne galije *Sveti Tripun Kotorski* pod zapovjedništvom soprakomita Jeronima Bizantija u Bici pod Lepantom 1571. godine. Razlog ovog spominjanja je herojski čin Bizantija i cijele njegove posade, koji su dajući svoje živote pružili nemjerljiv doprinos pobjedi Svete lige nad osmanlijskom flotom Selima II. O vjerodostojnosti doprinosa soprakomita Jeronima Bizantija govori nam dokument, izdan na Krflu 26. prosinca 1571. od vrhovnog zapovjednika cjelokupne mletačke flote Sebastiana Veniera o posmrtnom priznanju za *junačko borenje i držanje koje*

treba da posluži kao primjer njegovim potomcima. Istog dana, Venier upućuje mletačkom duždu pismo u kojem piše o junačkom držanju poginulog Bizantija i naglašava da ako se njegovi nasljednici obrate duždu radi naplate Jerolimovih zaostalih potraživanja, on ih preporučuje kao vrlo zaslužne.

Ovdje moramo spomenuti pisanje Bizantijeva suvremenika Mavra Orbinija u znamenitom djelu *Kraljevstvo Slavena* da je Bizanti proslavio svoje ime i ime svoje domovine kao zapovjednik kotorske galije koja se u ovoj bici borila hrabro i junački - napadnuta od četiri turske galije koje nisu uspjele svladati Bizantijevu galiju *Sveti Tripun* sve dok na njoj bijaše živ i posljednji Kotoranin. Posada kotorske galije izvršila je strašan pokolj među neprijateljima tako da je svaki povukao u smrt za sobom sedam, pa i osam turskih vojnika sve dok nisu svi Kotorani izginuli na svoju vječnu slavu i slavu grada Kotor. Također je i poznati mletački kroničar Pietro Đustinijano za Bizantija napisao da *živi vječni život poginuvši slavno.*

Na kotorskoj galiji služili su građani Kotor i okolice: Kavča, Bogdašića, Lastve, Stoliva, Luštice, Krtola, Grblja. Bilo je uvijek i po nekoliko Crnogoraca, koji su se sklanjali od Turaka, ostajali duže vremena na galiji ili za plaću služili umjesto kotorskih obveznika. Časnici na galiji bili su uglavnom Kotorani, u prvom redu vlastela.

Spomenut ćemo Marka Dabova (Dabinović) iz Dobrote koji je opunomoćio 16. XII. 1577. Božidara Đurđeva Vladoja, bačvara, nastanjenog u Mlecima, da od Komore naružanja naplati zaostalu plaću za službu njegovog brata Andrije, veslara na galiji soprakomita Jeronima Bizanti-

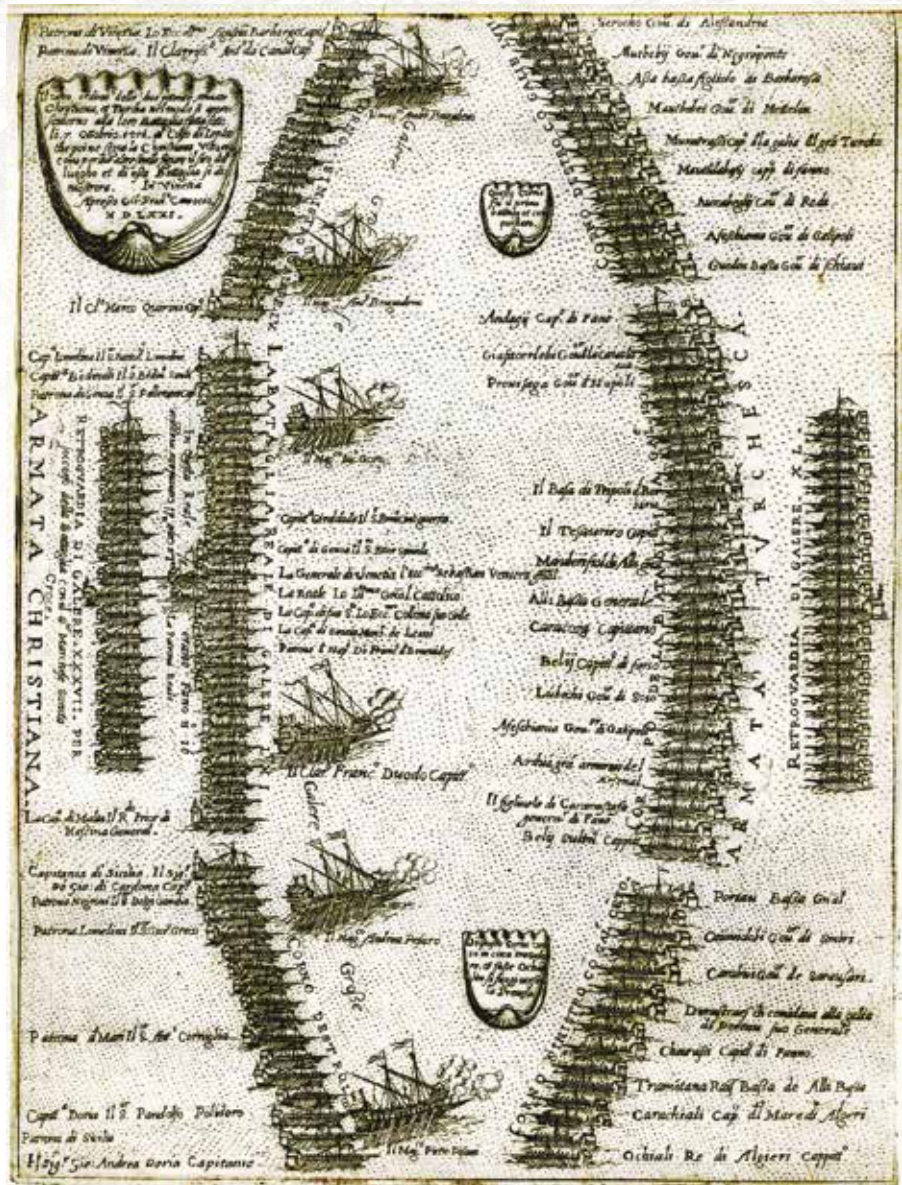

ja Kotoranina. Andrija Dabov poginuo je u Bici kod Lepanta 1571. na galiji *Sveti Tripun Kotorški*.

Također je nemjerljiv doprinos pobjedi dala četa peraških gonfalonijera, čuvara mletačke ratne zastave, na komandnoj galiji mletačkog zapovjednika Sebastijana Venijera čije je junaštvo potvrdilo privilegije koje su im već bile dodijeljene da kao predstavnici peraških dvanaest bratstava budu čuvari zastave sv. Marka, na mletačkome admiralskom brodu. Oni su bili vjerni čuvari zastave i svi bi prije poginuli nego bi neprijatelju dopustili da se domogne kasara krme, odnosno da dohvati i otrgne zastavu. Od tih petnaest čuvara zastave, sedam ih je poginulo u Lepantskoj bici.

Na čelu gonfalonijera bio je Niko Đurov Đurišin. Imena sedmorice poginulih nisu poznata. Spominju se petnaestorica čuvara zastave, a ne 12 kako se mislilo, jer su neki bili birani kao zamjene. Preživjeli su zapovjednik, kapetan Niko Đurov Đurišin i sedmorica njegovih drugova. Preživjeli čuvari zastave tražili su kao zaslugu tri posjeda ranijeg vlasništva nekih Turaka u Bijeloj. Sebastian Venier, glavni zapovjednik mora, prokurator sv. Marka, određuje im posjede u Bijeloj, svojom odredbom od 11. travnja 1572., pisanom na Krfu, kao nagradu za prošle i buduće zasluge. Godine 1571. Peraštani su posebnim dekretom Senata oslobođeni da daju dvanaest zastavnika za galiju vrhovnog zapovjednika mora, ali će dati dvadeset ljudi za kotorsku galiju.

Među osam preživjelih čuvara zastave svetoga Marka treba spomenuti **Ivana Lukina Mazarovića**, Peraštanina rođenog u Perastu 1528. godine koji se istaknuo među 15 Peraštana čuvara državne mletačke zastave (gonfalonijera) u Lepantskoj bici 1571.

Borbeni raspored Mletačke i Otomanske flote; grafika 1572. cca, autor Gianfrancesco Camocio

godine. Braneći državnu mletačku zastavu sv. Marka na komandnoj galiji, tzv. *Il Gonfalone*, teško je ranjen od neprijateljske strijele. Mnogo kasnije, 1624. godine, kao starac od 96 godina, prilikom napada sjevernoafričkih gusara na Perast bio je zarobljen zajedno sa svojom nevjestom Anđelikom, ženom njegovog sina kap. Tripa i malim unukom Lukom te s njima odveden u ropstvo u Tunis. Sin Tripo saznao je

u Veneciji da mu je zapaljena kuća i da su mu odvedeni otac Ivan, žena Anđelika i sin Luka. Kap. Tripo je nakon godinu dana, plativši gusarima 3.000 zlatnih mletačkih cekina, oslobodio oca, ženu i sina iz zarobljeništva. Kapetan Ivan Lukin Mazarović, uvijek zdrav i čio, ranjen u Bici kod Lepanta 1571. i pokraj tvrđave Vrbanj 1573., umro je u Perastu 1633. godine napunivši 105 godina. Njegov sin kap. Tripo značajan je i po tome što je kod njega 1654. godine odsjeo

Petar Zrinski, kasnije ban Hrvatske, prilikom posjeta Perastu nakon pobjede Peraštana nad Turcima 15. svibnja 1654. godine.

Na kraju svakako treba spomenuti uz sve navedene koji su se istaknuli u Lepantskoj bici, Petra Stjepkovića Markovića iz Perasta koji je bio pilot na ratnome brodu vrhovnog zapovjednika flote Svete lige Don Juana od Austrije. Kako se u ovoj bici posebno istaknuo, nakon mnogo godina kad je otputovao iz Španjolske, španjolski kralj izrazio je želju da ga vidi kako bi mu u obiteljskome grbu umetnuo sunce, državni spomen španjolskog kraljevstva. U jednom dokumentu Peraške komune kaže se da je Petar bio obdaren častima, bogatstvom i crkvenim posuđem.

Prikaz bitke kod Lepanta; grafika Gianfrancesco Camocio 1571.

Bitka kod Lepanta; autor Giorgio Vasari, freska 1572/73, sala Regia, Vatikan

Boka kotorska nakon Lepantske bitke

Poslije Lepantske bitke tijekom 1572. mletačko Vijeće desetorice naredilo je osvajanje Herceg Novoga. Ovu operaciju predvodio je već spomenuti konte Martinengo, tada s titulom „generalnoga guvernera“. Konte Martinengo obvezao se mletačkom Vijeću desetorice da će osloboditi Herceg Novi s vojskom od oko 5.000 vojnika. U Korčuli se Martinengo sastao s glavnim zapovjednikom mora Venierom koji je dolazio s Krfa, koji se nakon što je saznao za namjeru Vijeća desetorice vratio prema Herceg Novom. Na putu su se sreli sa Zakarijom Salamonom, novim kotorskim providurom, i sva trojica su brodovima ušli u Boku, 21. svibnja 1572. godine. Vrhovnom zapovjedniku mletačke flote S. Venieru naređeno je da podrži akciju s 500 vojnika i 10 galija. Martinengo i drugi kotorski pro-

vidur Zakarija Salamon nisu se uvijek slagali, pogotovo sa starim kotorskim providurom Kontarinijem, koji je bio protiv akcije osvajanja Herceg Novog i koji je smatrao da se zakasnilo jer su turske snage znatno ojačale. Turska obrana Herceg Novog pružila je žilavi otpor i otvorila topovsku paljbu na galije koje su ušle u zaljev. Iskrčavanje na obalu počelo je 28. svibnja. Martinengo je formirao tri čete, a Venier je s brodom artiljerijom tukao i rastjerivao tursku vojsku. Mletačka vojska počela se približavati tvrđavi i bila već na doomet pušaka - arkibuza. Dana 29. i 30. svibnja Martinengo traži popunu vojske, ali nije nitko dolazio osim 280 veslača s galija. Ipak je stigla pomoć od 300 vojnika s puškama arkibuzama, 100 s mačevima, a 200 s kopljima i helebardama iz Kotora s pukovnikom Sorijem. Sve ukupno je bilo okupljeno 850 vojnika jer se više nije moglo okupiti. Martinengo je bio uporan i 1. lipnja 1572. galeoti su počeli iskrčavanje artiljerije, ali je Venier teško davao artiljeriju s brodova bojeći se širenja bolesti. Tijekom 2. i 3. lipnja produžile su se čarke, stiglo je još 800 vojnika pod komandom pukovnika Dalla Penne, koji se izdvojio na jedno brdo ne želeći da bude pod komandom Martinenga. Vojnici su nestručno iskrčavali artiljeriju pa je dolazilo i do prevrtanja topova. Topdžije poslani iz Venecije bili su nevjешti u rukovanju s topovima. Veća bitka odigrala se 6. lipnja iznad gradskog kaštela, prema brdu gdje se nalazio pukovnik Sorio s 230 vojnika koji se morao povlačiti pred jačim turskim snagama i izgubio je 39 vojnika. Kad je stigla pomoć, došlo je do preokreta pa je stradalo dosta Turaka, odsječene su 24 turske glave i donesene Venieru. Međutim, Turci su u većem broju silazili

s brda i ulazili u grad bez obzira na opsadu. Pukovnik Dalla Penna nije se htio podrediti komandama Martinenga pa je morao intervenirati i sam Venier s prijetnjama. Venier je bio vrlo sumnjičav prema Martinengu. Jedan od komandanata pukovnik Castracani

nika. Venier je odlučio, uz suglasnost i prisilu Martinenga, da povuče topove s vojskom na brodove. Vojska se protiv naređenja počela ukrcavati na brodove bez odvajanja bolesnih od zdravih. Raspuštena je vojska iz Kotora, a Venier je na Stradiotima održao smo-

Bitka kod Lepanta; autor Andries van Eertvelt 17. st.

javio je da se među vojskom počela javljati i širiti bolest, da je u njegovim odredima pomrlo mnogo vojnika i da ih je više od tisuću bolesno. Kako se turska vojska povećavala, mletačka je opadala i počela se osjećati depresija kod voj-

tru i utvrdio brojno stanje od samo 3.449 vojnika. Vidjevši da je ostalo malo ljudstva, odlučio se obustaviti akciju. Kraj opsade Herceg Novog je vjerojatno bio 9. lipnja. Venier se još zadržao u Boki od 10. do 14. lipnja.

Bitka kod Lepanta; autor Yogesh Brahmhatt, 16. st., National Maritime Museum UK

Bitka kod Lepanta; autor Michieli Andrea detto il Vicentino, Palazzo Ducale, 1575.-1619.

Tijekom čitave prve polovine 1572. godine zavladała je velika epidemija kuge u Kotoru i okolici kad je umrlo 3.500 ljudi. Staleške borbe, glad i niz od 12 potresa, od kojih su dva, prema svjedočenju kotorskoga izvanrednog providura Zaccarija Salamona, bila jače snage - ostavili su teške posljedice. Kuga se javila na mletačkoj galiji, na kojoj je bilo oko 500 vojnika. Kada je bolest uhvati-

la maha, moralo se zamijeniti oko 100 - 120 veslača. Iskrca- ni bolesnici prenijeli su infek- ciju na vojsku te je kuga, i uz najveći oprez, prodrła u grad. Epidemija je trajala od siječnja 1572. neprekidno šest mjese- ci. Pomrli su mnogi mletački funkcionari i skoro sva voj- na posada grada, a samosta- ni su skoro sasvim opustjeli. Prema procjeni providura, u Kotoru nije ostala ni četvrtina

stanovništva. Ni okolica grada nije bolje prošla. Kuga je teško pogodila i Herceg Novi, narod se razbježao i grad je ostao skoro potpuno pust. Dubrov- čani su prekinuli svaku vezu s Novljanima. Kako je to bila zgodna prilika za diverziju u Herceg Novom, mletačka vlada uputila je u Dubrovnik kotorskog plemića Tripuna Zagurija sa zadatkom da digne u zrak municiju u novskom kaštelu. Zaguri je proveo u Dubrovniku nepune dvije godine uzaludno pokušavajući organizirati di- verziju. Drugom polovinom li- stopada 1572. godine flota pod komandom providura Soranza stigla je iz Kotora pod Budvu s 22 velike galije. Iskrcalo se s galija 1.500 vojnika. Tijekom noći se otvorila paljba i na- kon četiri sata borbe s mora i s kopna Mlečani zauzimaju Budvu. Ostalo je 350 mrtvih Turaka i 10 živih među koji- ma su u posadi bili nekoliko iz Risna. Mlečani su zarobili 20 topova. Budva je bila napušte- na i oštećena topovima. Kotor- ski providur Kontarini odmah nakon opsade Kotora donio je odluku da se Budva ponovno naseli i utvrdi. U grad je upu- čena vojska, Budvani i Paštro- vići i pristupilo se obnovi utvr-

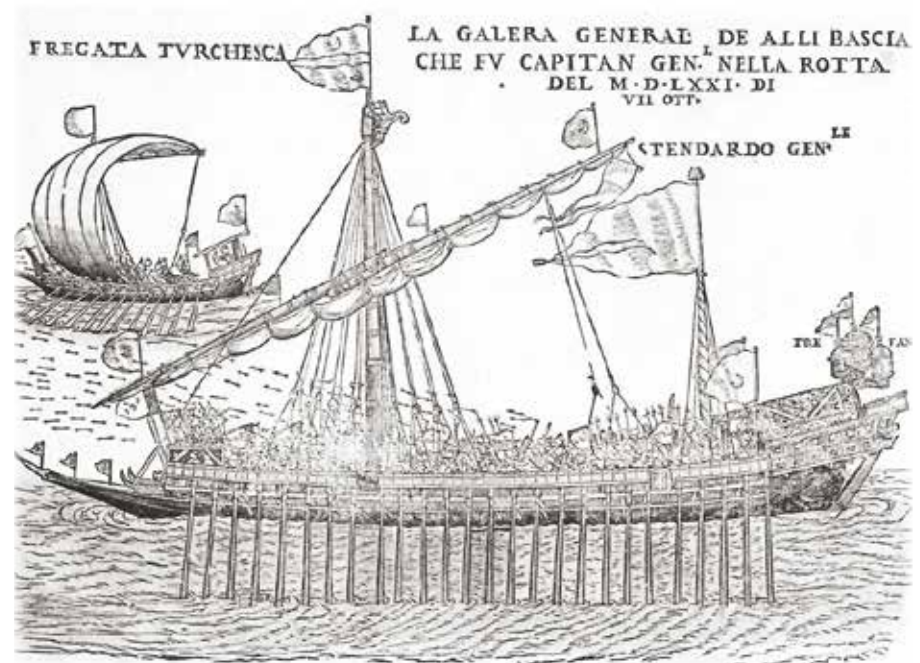
Bitka kod Lepanta; ulje na platnu, autor Andries van Eertvelt, 1622.

đenja prema kopnu, koja su odmah popravljena. Tijekom 1572. - 1573. Budvani, koji su vraćeni u grad, uspjeli su popraviti svoje kuće.

Kako nije uspio napad na Herceg Novi, mletačkoj floti ostalo je da likvidira tursko utvrđenje na rtu Vrbanj (danas Kumbor), podignuto u prvoj polovini 1572. godine, koje je bilo dobro opremljeno i na strateški vrlo povoljnom položaju gdje se zaljev prema Verigama sužava. Turci su namjeravali podignuti po jedno utvrđenje na Verigama i Luštici i tako potpuno zatvoriti Kotor s mora. Na njemu je bilo postavljeno 17 topova i 7 fusta, usidrenih pod Kumborom. Kada je stigla u Mletke vijest da je na Vrbanju sagrađena tvrđava, Senat je naredio generalnom providuru Jakovu Foskariniju da je topovima s mora do temelja poruši i da s te opasne pozicije istjera neprijatelja. Foskarini je ovaj zadatak povjerio izvanrednom providuru Jakovu Sorancu. Ovo utvrđenje moglo je spriječiti svojim topovima svaki prolaz mletačkih brodova prema Kotoru. Venecija je poduzela izvanredne mjere da oslobodi grad od turske blokade. Tek sredinom siječnja 1573. mletačka flota sastavljena od 22 galije zauzela je utvrđenje na Vrbanji i oslobodila Kotor od turske opasnosti. U neposrednim borbama posebno su se isticali Peraštani. Prvi se na tvrđavu popeo Peraštanin Mortešić, gradski zastavnik, ali su ga turski branitelji ubili. Zatim se popeo drugi brat da zatakne zastavu, no i on je poginuo. Na kraju se na tvrđavu uspeo najmlađi od braće i zataknuo barjak na zidine. U osvajanju tvrđave posebno se istaknuo junak iz Lepantske bitke, već spomenuti Ivan Lukin Mazarović, koji je tom prilikom drugi put poslije Lepanta sabljom ranjen u glavu.

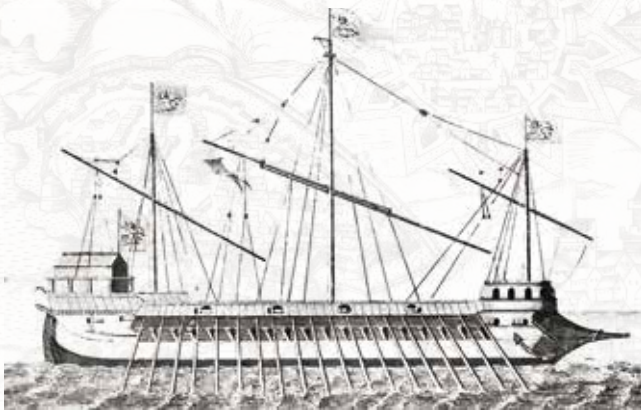
Bitka kod Lepanta u kritičnoj fazi; gravura, autor Martin Rota Kolunić 1572.

Komandna galija Ali paše, zapovjednika otomanske flote; autor Lorck Mechior 17. st., Berlin Muzej štampe i slikarstva

Mlečani su osvojili tvrđavu i zarobili 17 topova i 7 gusarskih brodova koji su bili zaklonjeni na sidrištu. Tvrđava na rtu Vrbanj tada je potpuno srušena. Nakon toga hercegnovskim Turcima došao je u pomoć s vojskom Hasanpaša iz Hercegovine, koji je ostao,

za svaki slučaj, u okolici Herceg Novoga. Odlaskom Martinenga prošla je neposredna opasnost za grad i okolice. Ovaj neuspjeli pokušaj oslobođenja Herceg Novoga vrlo je nepovoljno odjeknuo u kršćanskom svijetu, a turskoj

Mletačka galeasa u Lepantskoj bici 1571.

Grafički prikaz mletačke galije u Lepantskoj bici

Galiya „Sveti Tripun Kotorški”, zapovjednik Jeronim Bizanti Kotoranin

Gonfalone (mletačka zastava svetoga Marka) čuvana od peraških gonfaloniera u Lepantskoj bici; autor V.M. Coroneli 17. st.

vojski, koja je držala sjeverni dio Boke, podignut je moral.

Pokušaj Turaka da podizanjem utvrđenja na rtu Vrbanj blokiraju Kotor ocijenjen je u političkim krugovima nekih europskih zemalja kao izniman događaj koji je mogao imati dalekosežne posljedice. Francuski veleposlanik u Madridu pisao je sredinom prosinca 1572. godine - *Ako je istina da sultan podiže jednu utvrdu kako bi zatvorio Kotorski zaljev i ako zauzme Kotor, on će biti gospodar Jadranskog mora.*

Perast je teško stradao u ovome ratu pa su se stanovnici morali iseliti iz svojih kuća, koje su bile spaljene i teško oštećene. Mletačke vlasti su 1573. zahtijevale da se Perastani vrate svojim kućama, međutim oni su oklijevali jer nisu imali novca da obnove svoje mjesto. Zbog toga je providur Salamon posebno tražio pomoć u materijalu (drvo i crijep) kako Turci ne bi zauzeli Perast kao dominantnu stratešku poziciju i vrlo važno pomorsko mjesto.

Rezultat Ciparskog rata za područje Ulcinja, Bara i Boke, prema službenim izvještajima, bio je poguban. U Kotorskom gradskom području situacija je bila takva da je sve bilo spaljeno i opljačkano. Stanovništvo je bilo prorijeđeno od posljedica bolesti kuge tako da nije bilo skoro nikoga da

Grb kotorske plemićke obitelji Bizanti

Pobjednici u Lepantskoj bici, s lijeva Don Huan od Austrije, Marcantonio Colonna, Sebastian Venier; autor anonimn 1575., Beč Muzej istorije umjetnosti

obrađuje zemlju. Prema izvještaju providura, Kotor nije mogao imati prinosa sa zemlje za svoje uzdržavanje niti za jedan mjesec. Veliki problem je bio što se u gradu Kotoru nalazio mnogobrojan narod iz okolice. U jednom dokumentu iz toga vremena piše kako su vojnici, prosjaci, Paštovići, Budvani i Peraštani te seljaci koji su povučeni u grad umirali od gladi u lazaretu i od teške bolesti koja je tada vladala. Meso i drvo jedino se moglo nabaviti s turskog teritorija, ali Turci nisu dopuštali trgovinu s Kotorom. Fatalne posljedice od gladi spriječio je komandant Jadrana Surijan i to prebacivanjem pšenice iz Pulje. Veliki pad stanovništva utjecao je i na broj članova Velikog vijeća koje se smanjilo sa 141 na 53, skoro na trećinu.

Nakon nekoliko mjeseci pregovora, 7. ožujka 1573., sultan Selim II. zaključio je mirovni ugovor s mletačkim opunomoćenikom Markantonijem Barbarom. Tako je završio IV. mletačko-turski rat, poznatiji kao Ciparski.

HGD CG postavilo spomen-obilježja u Kotoru.

HGD CG pokrenulo inicijativu za postavljanje spomen-obilježja u Lepantu.

Spomen ploča na palači Bizanti u Kotoru, postavljena od Hrvatskog građanskog društva Crne Gore u znak zahvalnosti svim poginulim pomorcima Boke, admiralu Jeronimu Bizantiju i peraškim čuvarima mletačke državne zastave.

Bokeljska mornarica proglašena kulturnim dobrom čovječanstva!

Na konferenciji UNESCO-a održanoj 16. prosinca odlučeno je da se Bokeljska mornarica Kotor upiše na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, kao prvo nematerijalno kulturno dobro iz Crne Gore.

Inicijativu za ovu kandidaturu pokrenula je sama Mornarica prije više od jednog desetljeća, ali su uvjeti za to stvoreni tek 2013. godine kada je ona proglašena za nematerijalno kulturno dobro Crne Gore. Rukovodstvo Mornarice, izabrano 2016., u svome planu aktivnosti kao jedan od glavnih ciljeva postavilo je kandidaturu za upis na listu UNESCO-a i angažiralo se da to realizira. U tome je naišlo na podršku Vlade, posebno Ministarstva kulture, i 2017. počeo je složeni proces izrade Nominacijskog dosjea za tu kandidaturu. Radilo se o vrlo kompleksnom pothvatu, pogotovo što nitko u Crnoj Gori nije u tome imao iskustva. Na izradi dosjea zajednički su radili stručni tim Ministarstva kulture (Milica Nikolić, Milica Martić, Tanja Vujović, Jelena Žarić, Jelena Vidović i Maja Dragičević) i članovi rukovodstva Mornarice (Antun Sbutega, Ilija Radović, Aleksandar Dender i Saša Milošević). Prva kandidatura podnesena je 31. ožujka 2018. godine, međutim tada je Evaluacijsko tijelo ocijenilo da, iako je Bokeljska mornarica iznimno vrijedno kulturno dobro, njezin dosje nije ispunio potrebne kriterije te da ga zato treba dopuniti.

I uz to što prva kandidatura nije bila uspješna, stečeno je veliko iskustvo i dobivene su dragocjene sugestije, što je poslužilo da radni tim Ministarstva i Mornarice dopuni dosje i preda ga 31. ožujka 2020. godine.

Iz UNESCO-a je 15. studenoga stigla vijest da je ovoga puta Evaluacijsko tijelo ocijenilo da je Nominacijski dosje zadovoljio sve predviđene kriterije i preporučio da Bokeljska mornarica bude upisana na Reprezentativnu listu. Ovogodišnja konferencija Međuvladinog odbora za očuvanje nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a održana je zbog pandemije u video formatu.

U Domu Mornarice u Kotoru pratili su konferenciju i proglašenje članovi i prijatelji Mornarice, članovi stručnog tima koji je izradio Nominacijski dosje i predsjednik Općine Kotor sa suradnicima, dok je admiral Sbutega pratio konferenciju iz San Francisca. Odluka o proglašenju Mornarice za kulturno dobro čovječanstva oduševljeno je primljena, pozdravljena i proslavljena.

Tako je ostvaren san članova Bokeljske mornarice, a uporan i naporan rad svih koji su bili uključeni u izradu Nominacijskog dosjea i podrška mnogobrojnih građana i institucija rezultirali su izvanrednim uspjehom. Ovo je kruna bogate historije Mornarice, duge 1212 godina, tijekom koje je ona stvorila mnogobrojne elemente nematerijalnoga

kulturnog dobra, a bila i glavni faktor stvaranja materijalne kulture Kotora i Boke, zahvaljujući kojoj su 1979. proglašeni od UNESCO-a kulturnom baštinom svijeta. To je rezultat aktivnosti na tisuće članova mnogobrojnih generacija Mornarice koji su tijekom vjekova, često u dramatičnim okolnostima i uz velike žrtve, stvarali, čuvali i razvijali sistem duhovnih, moralnih i kulturnih vrijednosti koje su danas prepoznate kao univerzalne. Upis na listu UNESCO-a svakako će znatno pridonijeti daljnjem razvoju i valorizaciji Mornarice i njezinoj promociji u svijetu, kao i promociji Kotora, Boke i Crne Gore.

Među mnogobrojnim elementima nematerijalnoga kulturnog dobra (tradicija, kultovi sv. Nikole i sv. Tripuna, kolo, muzika itd.) je i legenda o osnivanju Mornarice 13. siječnja 809. godine. No, historija Mornarice se temelji na pouzdanim historijskim izvorima i arhivskim dokumentima i prošloga mjeseca je objavljeno djelo „Bokeljska mornarica u arhivskim dokumentima”. Zbornik dokumenata od nastarije sačuvanih do danas u kome je objavljeno 777 dokumenta od ranoga srednjeg vijeka do 2020. godine, a uskoro treba biti objavljena i monografija

„Bokeljska mornarica, nematerijalno kulturno dobro čovječanstva“ čiji je autor admiral Antun Sbutega.

Kotor i Bokokotorski zaljev stoljećima raskršće civilizacije

Veleposlanik Crne Gore u Francuskoj, Ivan Ivanišević, govoreći pred Odborom UNESCO-a rekao je da je za Crnu Goru ovo historijska odluka budući da se prvi put jedno nematerijalno dobro iz Crne Gore našlo na Reprezentativnoj listi nematerijalne baštine čovječanstva.

Ivanišević je istaknuo da su vjekovima Kotor i Bokokotorski zaljev raskršće civilizacije, kao i da su kulturološke, historijske i religijske razlike tog područja „dodatna vrijednost i element koji pridonosi napretku Crne Gore i Kotora”.

Veleposlanik Ivanišević zahvalio je obiteljima članova Bokeljske mornarice što čuvaju tu tradiciju. Naglasio je da je za njih koji na nove generacije prenose iskustva kako prevladati sve teme koje izazivaju probleme ne samo u regiji - ovo pitanje ponosa.

„Za njih, svaka razlika je element bogatstva, a nije i ne bi trebala biti patronzacija tradicije. Kada tradicionalno kolo počinje, mi vidimo jedan od najboljih primjera poruke – svi različiti, svi jednaki. Građane, susjede, prijatelje, žene, djecu, muškarce, ujedinjene u različitosti i posvećene napretku i miru”, naglasio je Ivanišević te istaknuo da se nada kako će upis na Reprezentativnu listu otvoriti vrata suradnje na principima dobrosusjedstva, međusobnog poštovanja i zajedništva.

Izvor: Boka News, RTCG

Foto: Boka News, Miro Marušić

Svečano proslavljen Dan općine Kotor

„Ovdje nema tolerancije jer mi ne toleriramo različitog od nas. Mi živimo zajedno, kao jedno...”

Dan općine Kotor 21. novembra tradicionalno je proslavljen nizom svečanosti, defileom Gradske muzike ulicama Kotora, ceremonijom polaganja vijenaca na spomenik Palim borcima, svečanim raportom i predajom zastave predsjednika Općine Kotor Vladimira Jokića.

21. novembra, dan prije 77 godina, nakon teških i krvavih borbi, Kotor su oslobodile Prva bokeljska i Druga dalmatinska brigada.

Kotor 21. novembra slavi tri fešte: Dan oslobođenja, Arandjelov dan i Gospu od zdravlja.

Tačno u podne na glavnome gradskom trgu Bokeljska mornarica je odigrala kolo u koje su na kraju, po običaju, ušli i čelnici grada.

Na spomenik palim borcima u Parku slobode vijence su položili predsjednik Općine Kotor Vladimir Jokić, predsjednica Skupštine Općine Kotor Maja Mršulja, potpredsjednik Nebojša Ševaljević te predstavnici SUBNOR-a.

Održana je svečana sjednica SO Kotor na kojoj je dodijeljena nagrada „21. novembar” zaposlenima u Općoj bolnici Kotor i Domu zdravlja Kotor za nesebičan trud i požrtvovnost u borbi za zdravlje i živote građana Općine Kotor tijekom pandemije virusa Covid-19.

„Za jedan zajednički uspjeh - oslobođenje grada od okupatora prije 77 godina, označen je nastavak njegovog kulturnog i ekonomskog razvoja. Međutim, ne smijemo zaboraviti da su u temelje naše sadašnjosti ugrađene mnoge žrtve. Smjeli, hrabri i odvažni ljudi, istinski patrioti, položili su svoje živote za neka daleka pokoljenja”, rekla je predsjednica gradskog parlamenta Maja Mršulja, poželjvši svima sretan praznik.

Minutom šutnje odana je počast svima koji su svoje živote dali za oslobođenje Kotora.

„U svakom danu borimo se s velikim brojem iskušenja. Naše najmoćnije oružje u toj borbi je među-

sobno poštovanje i razumijevanje. Kotor je grad u kojem su se susrele različite kulture, običaji i tradicionalne vrijednosti, a upravo te različitosti su bogatstvo našega grada. Zajedničkim snagama uspjeli smo da danas Kotor bude prepoznatljiv u mnogim međunarodnim i regionalnim projektima”, rekla je Mršulja.

„Pojavom ove pošasti, naša bolnica je postala regionalni covid centar, a naši liječnici i ostalo medicinsko osoblje svojom hrabrošću i požrtvovnošću svakodnevno daju primjer svima kako se cijeni ljudski život i kako je ova neravnopravna borba s dosad nepoznatom bolešću moguća kada je čovjek u pravom smislu svjestan što znači čovječnost. Hvala što se zajednički borimo za našu budućnost”, poručila je Mršulja.

Predsjednik Općine Kotor Vladimir Jokić u svom obraćanju podsjetio je da se svake godine na današnji dan sjećamo boraca Prve bokeljske i Druge dalmatinske brigade koji su, ne štedeći svoje živote, oslobodili grad od nacizma i fašizma.

„Njihova žrtva je zalag naše današnje slobode i naša najsvetija obveza da se uvijek i na svakome mjestu odupremo svakom obliku fašizma i nasrtaja na slobodu grada, zemlje i svakog od nas ponaosob. Našu svečanu obvezu možemo poštovati i ispuniti samo zajedno, bez obzira na naše pojedinačne razlike, ma koje vrste. Vjerojatno je dio nekog većeg plana ili pomisli činjenica da se Dan oslobođenja Kotora obilježava danas, kada uz ovaj datum Kotorani zajednički obilježavaju i dva velika vjerska praznika, Aranđelovdan i Gospu od zdravlja. Slučajnost, sinkronicitet ili pomisao, tek činjenica je da ovim danom Kotor šalje poruku cijelom svijetu o sebi, o jedinstvu i zajedništvu različitosti”, rekao je Jokić.

Kotoru i Boki, ovako prošaranim različitostima, kaže, danas toliko popularna riječ „tolerancija” nije svojstvena. „Ovdje nema tolerancije jer mi ne toleriramo različitog od nas. Mi živimo zajedno, kao

jedno. Zbog toga šaljemo poruku s ovog mjesta da je našoj zemlji, našoj regiji, svima nama današnjim, a i svima onima sutrašnjima, dosta tolerancije. Da smo mi za suživot, za zajednički život svih”, naglasio je Jokić.

Jokić se osvrnuo na pandemiju koja je globalno utjecala na sve segmente društva, pa tako i na naš grad. Osvrnuo se na završene projekte i najavio nove. Od ovakvih obraćanja se, kako kaže, očekuje da se sumiraju rezultati iz prethodne godine, da se broje metri asfaltiranih ulica, popravljenih cijevi, zamijenjenih sijalica. „Ipak, u razgovoru s mojim dragim prijateljem, gradonačelnikom Splita, čuo sam rečenicu koje ću se držati. Ta rečenica treba biti moto svih nas, a to je da pričamo o budućnosti i da radimo na budućnosti jer će nam se u suprotnom dogoditi da će nam se ta budućnost dogoditi mimo nas, a da ćemo mi, nespremni za nju, biti njezina kolateralna šteta”, istaknuo je Jokić.

U muzičkom dijelu programa nastupio je zbor i orkestar Srednje muzičke škole „Vida Matijan” Kotor i ženska klapa „Incanto”.

Boka News

Tivat svečano obilježio Dan općine

Tivat je nizom tradicionalnih svečanosti proslavio Dan općine, 21. novembar. Općinska delegacija, koju su činili predsjednik Skupštine općine Tivat dr. Andrija Petković i potpredsjednici Općine Vladimir Arsić i Goran Božović, zajedno s delegacijom OBNOR-a i Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore, u juturnjim satima položila je vijenac na spomenik Palim borcima NOR-a. Nakon svečanog defilea kroz grad, predsjednik SO predao je, pred zgradom Općine, državnu zastavu odredu Bokeljske mornarice, koja je zatim na rivi Pine tradicionalno odigrala kolo.

Održana je i svečana sjednica, a njezin prijenos uživo prvi put je emitiran sa službenog Youtube kanala Općine. Među prisutnim gostima bili su predstavnici državnih institucija, Vojske Crne Gore, članovi diplomatskog kora, predsjednici crnogorskih općina, dio odbornika lokalnog parlamenta, kao i direktori općinskih poduzeća i ustanova. Svečano zasjedanje otvorio je predsjednik Skupštine općine.

„Tivat je grad koji je svoje različitosti uvijek doživljavao kao prednost. Želim i hoću da vjerujem da su teško naučene lekcije iz prošlosti svladane i da su nas prije svega naučile da budemo bolji ljudi, oslobođeni okova predrasuda, primitivizma i zabluda“, rekao je dr. Andrija Petković u svom govoru i poručio da iz Tivta mora snažnije nego ikad da se čuje antifašistički poklič, poklič slobode koju je donio Orjenski bataljun. „Slobodan Tivat. Grad ljudi koji slobodno misle i govore. To je ono što je aspiracija aktualne vlasti. Vjerujem da će i u budućnosti ovo biti grad slobodnih ljudi.“

„Lokalna administracija Općine Tivat u proteklih godinu dana učinila je veliki posao u Tivtu i Tivčanima dala povod za slavlje i ponos“, rekao je na svečanoj sjednici potpredsjednik Vladimir Arsić istaknuvši pritom da je aktualna vlast uspjela konsolidirati finansijsku situaciju. Zatečeni dug od četiri milijuna eura je vraćen.

„Godina za nama svakako nije bila i nije mogla biti godina investicija i velikih infrastrukturnih projekata. Međutim, učinili smo sve što je u našoj moći da krajem ove godine i početkom 2022. to bude. Do kraja 2021. očekuje nas realizacija projekata u vrijednosti od dva milijuna eura.“

Arsić je poručio da će Općina u sljedećoj godini nastaviti sa značajnim ulaganjima.

Program svečane sjednice upriličili su orkestar učenika Muzičke škole, klapa „Jadran“ i Dječji savez Tivta, a premijerno je prikazan i dvanaestominutni film o Tivtu u produkciji Radio-televizije Herceg Novi. Tradicionalno su uručene studentske nagrade za 2021. godinu. Ovogodišnji dobitnici su Sandra Vuković i Vedran Pean, a nagrade je uručio potpredsjednik Općine Goran Božović.

Izvor: opstinativat.me

Održan božićni program „Zapjevajmo u božićnom ozračju“

Na Velikoj sceni Centra za kulturu „Nikola Đurković“ u Kotoru održan je 18. prosinca božićni program „Zapjevajmo u božićnom ozračju“. Program su osmislile voditeljica Amaterskog kazališta HNV-a Dijana Milošević i voditeljica klape „Marineri“ Nada Baldić, uz pokroviteljstvo Fonda za zaštitu i

ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore. Njihovim grupama pridružili su se svojim glasovima, plesnim pokretima i recitacijama učenici Hrvatske nastave u Crnoj Gori. Na sceni su ih pratili mladići iz Muzičkog sastava HNV-a, a posebnu ulogu u predstavi imao je Milivoj Slaby.

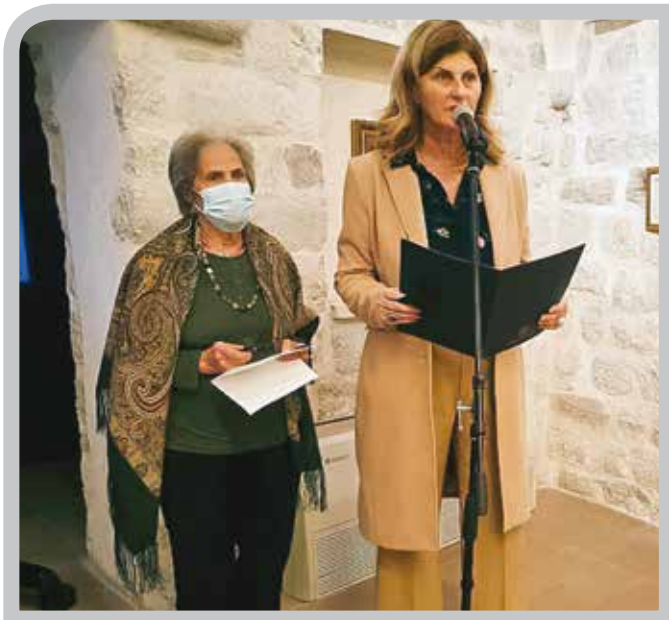
Programom dominiraju božićne pjesme, od onih popularnih kao što su „Božić dolazi“ i „All I Want for Christmas is You“, do tradicionalnih poput „U sve vrijeme godišta“ i „Radujte se narodi“, koje u solističkom ili zborskom aranžmanu izvode članovi klape i kazališta. Igrani dio programa obogaćen je mnoštvom referenci na bokeljske narodne običaje i leksik vezan uz njih, stihovima hrvatskih pjesnika, ulomcima iz Evanđelja i, naravno, plesom.

Program je 20. prosinca repriziran u Domu „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi.

Radio Dux

„Stara vještina za novo doba“ – izložba radova s radionice izrade dobrotске čipke

Profesorica Nada Radović i Mirjana Vukasović

Izložba radova s radionice dobrotске čipke, koju je od 19. listopada do 20. studenoga vodila čuvarica ove vještine, prof. Nadežda Nada Radović, otvorena je 26. studenoga u Galeriji solidarnosti u kotorskom Starom gradu. Izložba je upriličena u povodu Dana općine Kotor, a dio je programa „Stara vještina za novo doba“, kojim Općinska javna ustanova

va „Muzeji“ Kotor nastoji sačuvati vještinu izrade dobrotске čipke kao zaštićenoga nematerijalnoga kulturnog dobra Crne Gore.

Radionicu je pohađalo trinaest sudionica iz Kotora, Tivta, Herceg Novog i Podgorice, a osim njihovih, na izložbi su izloženi radovi prof. Radović, koja desetljećima pomno čuva vještinu izrade i glas o ovome znamenitom vezu. Iskazujući zadovoljstvo posvećenošću i stečenim znanjem sudionica, Radović je na pokretanju radionice zahvalila mr. Mirjani Vukasović, menadžerici za programske politike i planiranje u OJU „Muzeji“ Kotor.

„Sada možemo reći da čipka nije u stadiju opasnosti. Učenice radionice, za mene škole, udahnule su čipki život, dopustivši joj da ovdje ostane i opstane. Dobrotska čipka nije zanat, ona je umjetnički zanat i zato pripada društvu umjetnosti. Podržimo naše učenice da stvaraju i uče druge ovoj vještini“, rekla je prof. Nadežda Nada Radović.

Dobrotska čipka predstavlja „lokalnu verziju venecijanske čipke ratičele“ i svakako je rezultat prožimanja različitih tehnika izrade čipke na prostorima istočnog i zapadnog Sredozemlja, a ova znamenita vještina, zapisala je u povodu izložbe rukovoditeljica Muzeja grada Perasta Danijela Đukić, mora biti živa.

„Život osigurava održivost, dok održivost proizvodi život živog. Samim time osigurava se zaštita i animiranjem lokalnog stanovništva vještina izrade dobrotске čipke i time se zatvara krug čuvanja, podrške i obnove života ovoga plemenitoga nematerijalnoga kulturnog dobra.“ Općinska javna ustanova „Muzeji“ Kotor polaznicama radionice svačano je predala potvrdu kojom se potvrđuje da su ovladale osnovnim tehnikama izrade dobrotске čipke. Izložbu prate film i fotografije s radionice, koje je priredila dr. um. Dušica Ivetić, v. d. direktorica OJU „Muzeji“ Kotor.

Boka News

Kad zazvone dubrovačka zvona

Svijetli, i mirom za mir moli druga adventska svijeća, upaljena minulog vikenda ispred Kneževog dvora u Dubrovniku.

U prisustvu građana i turista, svijeću je na adventskom vijencu upalila Jelka Tepšić, zamjenica gradonačelnika Dubrovnika, uz najčistiji poj iz grla najmlađih i molitvu koju je predvodio don Robert Čibarić, župnik župe sv. Mihajla.

U bajkovitoj svjetlosti sa zvonika dubrovačkih crkava, fasada starih palata i dvorova, pa Stradunom vjekovima izglacanih ploča i gnijezdima svjetlosnim u krošnjama četinarara, počele su predbožićne i novogodišnje fešte.

Nakon sunčanog dana decembarskog, u kome more plavetnilom svojim spi, a pučinom jedri dan, nekako svečano, pretpraznično, večer nad Starim gradom, Pilama, Pločama, Lapadom, Gružom, ispisalo je bajku u kojoj su o kulturi, tradiciji, istoriji i otmjenoći ovoga svetoga grada šaputali Knežev dvor, Sponza, katedrala, Orlandov stup, Onofrijeva fontana.

Na Stradunu život. Ljudi, božićne pjesme, ispred malih kućica iz kojih mirišu fritule i kobasice, kuvano vino, suve smokve, more, lavanda i bor.

Iznad - zlatne i crvene kugle, okićeni bor, a fasade i lukovi, rozete i satovi u lovorovom vijencu i žaruljama što fešte najavljuju...

U duši zvončići, a na usni mi pjesma Tereze, njihove i naše:

*Kad zazvone dubrovačka zvona
i objave svome puku mir
Sv. Vlaho skalat će se s trona
pa s oltara na Stradun u đir.*

U đir s prijateljima i s mislima podignutog oka iznad kampanela svetoga Vlaho.

Nije slučajno što sam na Stradunu i okolo njega ove osunčane, zimske subote susrela dosta mojih Kotorana, vedrih lica. Kao što nije slučajna vjekovni susret dva Grada od gradova - Kotora i Dubrovnika.

Dva sveca čuvara i zaštitnika njihova. Tripuna i Vlaho. Dva rivala trgovačka i pomorska. Dva kulturna sjedišta i dva pupka civilizacije. Dvije luke i njihovih jedara i sidrišta.

Kotor i Dubrovnik

U zvonima njihovim je muzike i golubova. Bonace i svetosti, galijska, galijska, galebova, Gospoda Boga što predsjedava u zidinama njihovim.

Kotorani u šetnji Stradunom, Dubrovčani na katorsku bandu ispod naših svetinja i svjetlosti podlovcenske.

Sveti Tripun i sveti Vlaho ih čvrstinom vjere i tvrđava njihovih povezuju.

Od naranče i ruzmarina, od bršljana i lovora misli se prepliću. I rastu, do pitanja 'ko je onda na golubove, plotunima krenuo? A meni kreće stih, pa u ovoj blagoj noći za sebe u sebi arijom Terezinom:

*Ko mi to prosipa žuku, Slano i Ljutu na ranu
suza me dovoljno peče, u njoj sam gasila Grad.
Povit ću ranjenu ruku i zasjat će dragulj na dlanu
danas kad upale svijeće, molitva, prkos i jad.*

Decembar, prije 30 godina. Dubrovnik u opsadi. Plameni jezici dosežu do krstova i rozeta, svodova i krovova ranjenih, pod kojima ni šterika ne gori.

Slijepom sa zvonika svetoga Vlaho neka vrati vid i vrati stid, poručujem.

Danas čitam na crnogorskim portalima: „Dubrovnik 1991. – Spomenici na nišanu.“

„Očekujemo da se obezbijedi pravda za žrtve ratnih zločina, pokrenu sudski postupci i donesu odgovarajuće presude kako bi Crna Gora sa sebe skinula teret kolektivne odgovornosti, jer kako je admiral Vladimir Barović u svom oproštajnom pismu saopštio, agresija JNA na Hrvatsku bila je djelo suprotno crnogorskoj časti“, navodi se u priopćenju HRA, CGO i Documente.

Kamenom i suzom pobijedio je i izdržao na nogama stari Dubrovnik. I mi koji smo se s golubovima na Stradunu slikavali, još kao djeca.

Nijesmo ni u snu pomislili da ćemo danas svojoj djeci i unucima morati objašnjavati neke stvari. Zato mi je u adventskoj, dubrovačkoj večeri još dugo odzvanjao refren maloga dječjeg zbora: „Kad Isus dolazi između nas!“

A kada dođe, sve se mijenja, nema više tuge - dolazi veselje, nema više tuge ni za tebe ni za nas.

I gledaj na život kao na dječju igru, u kojoj ništa nije ozbiljno, osim poštenja, kako bi rekao Kant.

Dubravka Jovanović/skalaradio.com

Aktivnosti Ogranka Matice hrvatske u Boki kotorskoj

Glavna godišnja skupština Matice hrvatske održana je u Zagrebu, 6. studenoga 2020. Izabrano je novo rukovodstvo MH: predsjednik, predsjedništvo i upravni odbor, s četverogodišnjim mandatom. Za predsjednika MH izabran je Miro Gavran (rođ. 1961.), poznati hrvatski književnik i dramaturg. Član je i suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Gavran je najizvođeniji hrvatski dramski pisac. Djela su mu prevedena na 40 jezika. Njegove knjige imale su više od 250 izdanja u zemlji i inozemstvu...

Na Glavnoj skupštini Matice hrvatske, koja je održana u Zagrebu 6. studenoga ove godine, dodijeljena je **Zlatna povelja Ogranku Matice hrvatske u Boki kotorskoj**, za suizdavaštvo knjige *Borba za vrijednost svoga »ja« - Pokus filozofije slavenskog individualizma*, autora Ive Pilara. Riječ je o drugom izdanju knjige koja je prvi put objavljena u Zagrebu 1922. Izdavač nagrađene knjige je Udruga Hrvatsko zajedništvo, Zagreb, 2020. Suizdavači su Ogranak Matice hrvatske u Boki kotorskoj, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore i PTY LTD Sydney.

Ivo Pilar (Zagreb, 1874. – 1933.) bio je hrvatski pravnik, povjesničar, sociolog, publicist, filozofski pisac i političar, smatra se utemeljiteljem hrvatske geopolitike. Njegovo ime nosi *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar* u Zagrebu.

Zagrebačka promocija zbirke pripovjedaka Priče sa Prčanja, autora Željka Brguljana,

održana je 8. studenoga u palači Matice hrvatske (Dvorana Jure Petričevića) u organizaciji Ogranka MH iz Boke kotorske. Uz autora na promociji su govorili prof. Ljiljana Marks s Instituta za etnologiju i folkloristiku, zatim komparatistica i klasična filologinja Vera Vujović te predsjednica OMH u Boki kotorskoj Marija Mihaliček.

Fotografije: Mirko Cvjetko

Predstavljeno kapitalno djelo „Bokeljska mornarica u arhivskim dokumentima“

„Bokeljska mornarica u arhivskim dokumentima“ naziv je zbornika koji je promoviran 20. prosinca u Pomorskom muzeju Crne Gore u sklopu proslave Dana općine Kotor.

O zborniku su govorili Aleksandar Dender, predsjednik UO Bokeljske mornarice, Snežana Pejović, arhivistkinja Istorijškog arhiva Kotor, a govor admiral Bokeljske mornarice Antuna Sbutega pročitao je Slavko Dabinović, bibliotekar.

Broj dokumenata koji su se našli u zborniku je 777, na više od 1000 stranica i svjedoče o bogatoj povijesti Bokeljske mornarice staroj dvanaest vijekova. U tiskanju zbornika pomogli su Ministarstvo kulture Crne Gore i Općina Kotor.

Predsjednik UO Bokeljske mornarice Aleksandar Dender posebno je zahvalio arhivistkinji Arhiva Kotor Snežani Pejović i njezinim suradnicima, koji su odradili golem i vrlo kompliciran posao na prikupljanju, istraživanju, transkripciji i prevodenju dokumenata od kojih je većina do sada nepoznata, posebice iz novije povijesti Bokeljske mornarice, kao i Dubravko Stamatoviću koji je pripremio knjigu za tisak.

„Zbornik će sigurno postati baza podataka za sve buduće istraživače povijesti Bokeljske mornarice. Posebna vrijednost zbornika je što će predstavljati dokumenti otkloniti mnoge dileme i zablude u tumačenju povijesti Bokeljske mornarice“, rekao je Dender.

Admiral Bokeljske mornarice Antun Sbutega poručio je da se radi o najvažnijim dokumentima od ranoga srednjeg vijeka do danas koji se izravno i neizravno odnose na Bokeljsku mornaricu, kao i na ukupnu političku, privrednu, pomorsku, kulturnu, vjersku i društvenu povijest Kotora, Boke, Crne Gore, Jadrana i Mediterana.

„Ovi dokumenti svjedoče o značaju i mnogobrojnim funkcijama najvažnije i najstarije bratovštine u Kotoru u Boki i cijeloj regiji, kao i o najvažnijim institucijama civilnog društva tijekom stoljeća. Oni

svjedoče koliko su Mornarica i Boka bili integrirani u zapadnoeuropsku i mediteransku civilizaciju i koliko su sudjelovali u procesima razvoja. Članovi Mornarice bili su pismeni, poliglotti sa svjetskim iskustvom. Mornarica je od srednjeg vijeka imala svoj Statut, bila je demokratska institucija sa Skupštinom. Dokumenti svjedoče ne samo o njezinim uspjesima, već i o problemima s kojima su se suočavali... Budući da je veliki dio ovih dokumenata do sada bio nedostupan i nepoznat znanstvenoj i stručnoj javnosti, njihovo objavljivanje će izmijeniti neke aspekte dosadašnjih interpretacija te povijesti, uključujući i popis admirala i viceadmirala“, poručio je Sbutega.

Snežana Pejović, arhivistkinja Istorijškog arhiva Kotor, rekla je da su se u zborniku na jednome mjestu našli dokumenti koji do sada nisu bila poznati u znanosti niti dostupni javnosti u integralnom obliku. Ispravljene su sve pogreške u ranijim iščitavanjima dokumenata pa su tako korigirane neke važne pogreške u ranije objavljenim podacima. Zahvaljujući ovom istraživanju identificirani su svi admirali Bokeljske mornarice na točan način.

„Ovaj zbornik dokumenata predstavlja pionirski korak u objedinjavanju pisanih dokumenata o postojanju i djelatnosti Bokeljske mornarice tijekom vijekova. Njime smo tek zagrebli po površini ove značajne teme. Očekujemo da objavljeni dokumenti potaknu znanstveni interes za daljnje istraživačke procese vezano uz Bokeljsku mornaricu“, rekla je Pejović.

Pripremu za tiskanje zbornika priredio je Dubravko Stamatović koji je predstavio DVD koji prati tiskano izdanje zbornika.

Prezentaciji zbornika „Bokeljska mornarica u arhivskim dokumentima“ prisustvovao je gradonačelnik Kotora, Vladimir Jokić, predsjednica SO Kotor Maja Mršulja, viceadmiral Bokeljske mornarice Ilija Radović, kao i gosti - gradonačelnik Splita Ivica Puljak i predsjednik općine Stari grad, Beograd, Radoslav Marjanović sa suradnicima.

Boka News

Fotografija novinarka s Ugljana postat će službena razglednica Europske unije

Fotografija Hinine novinarka i reporterke Andrine Luić koja prikazuje falkušu i murtersku gajetu proglašena je pobjednicom natječaja za najbolju fotografiju "Pozdrav s otoka" Europske komisije i postat će jedna od službenih razglednica Europske unije.

Fotografski natječaj "Pozdrav s otoka" u rujnu je objavilo Tajništvo Čiste energije za otoke Europske unije Europske komisije.

Fotografija Andrine Luić s falkušom i murterskom gajetom na Hvaru pobijedila je u konkurenciji razglednica koje su na natječaj stigle iz Hrvatske, Italije, Španjolske, Njemačke, Portugala... Na fotoizazov "Pozdrav s otoka" svaki je autor mogao prijaviti samo jednu fotografiju, a kriteriji ocjenjivanja bili su originalnost, kreativnost, cjelokupni umjetnički dojam i kompozicija te vizualna privlačnost.

Pobjednička fotografija snimljena je u Starome Gradu na otoku Hvaru prije dvije godine tijekom Festivala brodova, mora i mornara Dani u Vali, koji organizira udruga za promicanje hrvatske maritimne baštine Cronaves iz Splita, čija je članica i Andrina Luić.

Fotografija Andrine Luić iz Lukorana na otoku Ugljanu tako je postala službena razglednica Europske unije.

Po riječima autorice Luić, koja se godinama bavi fotografijom, nije bilo jednostavno od mnoštva snimljenih fotografija na otocima odabrati samo jednu. Za ovu se odlučila jer je, kako je rekla, "uistinu prava razglednica" – na njoj je diljem svijeta poznata falkuša i u daljini gajeta s latinskim jedrom s prepoznatljivim crveno-bijelim kockicama, koje ljude odmah podsjetite na Hrvatsku.

Iz udruge Cronaves istaknuli su da su iznimno ponosni što je na natječaju pobijedila upravo fotografija hrvatskih tradicionalnih drvenih brodova jer ona, kao što je rekla i autorica, predstavlja hrvatsku kulturu, tradiciju, pomorsku baštinu, otoke – sve po čemu je Hrvatska prepoznatljiva u Europskoj uniji i diljem svijeta.

"Sada imamo i službenu razglednicu Europske unije 'Pozdrav s otoka', koja priču o hrvatskoj pomorskoj baštini i otocima čini još prepoznatljivijom", poručili su iz te udruge.

Izvor: Hina, morski.hr

Foto: Andriana Luić / Hina

Vuksanović i Deković prisustvovali sastanku Plenkovića i Radulovića

Prilikom posjeta ministra vanjskih poslova Đorđa Radulovića službenom Zagrebu upriličen je susret s predsjednikom Vlade Republike Hrvatske Andrejem Plenkovićem. Na sastanku u Banskim dvorima, a na poziv premijera Plenkovića, bili su i Adrijan Vuksanović, predsjednik Hrvatske građanske inicijative i Zvonimir Deković, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore. Tom prilikom razgo-

varalo se o položaju hrvatske nacionalne zajednice i problemima s kojima se Hrvati suočavaju. Predsjednik hrvatske Vlade Andrej Plenković rekao je da će Republika Hrvatska i dalje pomagati Crnoj Gori na njezinu europskom putu. On je naglasio da Vlada na čijem je čelu aktivno vodi brigu o hrvatskoj nacionalnoj manjini i da je to jedan od prioriteta u njegovu radu. Premijer Plenković je podsjetio da je nedavno bio u Crnoj Gori i razgovarao s hrvatskim predstavnicima političkog, društvenog i kulturnog života, koji su ga dočekali u Domu kulture u Donjoj Lastvi, a prije toga je posjetio novoizabranoga kotorskog biskupa mons. Ivana Štironju. Uz bilateralna pitanja govorilo se i o situaciji na jugoistoku Europe, pri čemu je predsjednik Vlade ponovio pozitivno stajalište o proširenju. Sugovornici su iskazali značaj komemoracije i odavanja počasti žrtvama ratnog logora u Morinju. Vuksanović i Deković zahvalili su premijeru Plenkoviću na snažnoj, jasnoj i konkretnoj pomoći. Česti sastanci, kao i neformalni susreti koje imaju predstavnici Hrvata iz Crne Gore s predsjednikom Vlade Andrejem Plenkovićem potvrda je da Hrvati nisu sami u borbi za svoja prava i da Republika Hrvatska čvrsto stoji uz njih.

Potpisan ugovor: Žičara Kotor - Lovćen do proljeća 2023.

Ministar ekonomskog razvoja Jakov Milatović i predstavnik Konzorcija „Leitner - žičara Kotor 1350“ Martin Lajtner potpisali su Ugovor o izgradnji žičare Kotor - Lovćen.

Na konferenciji za medije ministar Milatović naglasio je da su Vlada Crne Gore i Ministarstvo ekonomskog razvoja za samo nekoliko mjeseci uspjeli upotpuniti višegodišnje pregovore o ovome značajnom projektu za cijelu Crnu Goru.

„Projektom žičare Kotor - Lovćen direktno će se utjecati na poslovni ambijent cijelog područja, ali i na vrlo specifičan način stvoriti uvjeti za poseban doživljaj Lovćena i Bokokotorskog zaljeva. Ne samo to, bit će poticaj za dodatni razvoj čiji razmjeri su daleko veći od onoga što u ovome trenutku možemo zamisliti“, rekao je Milatović.

Ministar je naglasio da će ova žičara biti jedna od najljepših struktura ovakve vrste u Europi i njezina ljepota i značaj ogledaju se u povezivanju dvije iznimno značajne lokacije – Kotora, koji je pod zaštitom UNESCO-a i Nacionalnoga parka Lovćen u čijem srcu se nalazi Njegošev mauzolej.

„Žičara Kotor - Lovćen omogućit će turistima da u jedinstvenom doživljaju upoznaju i Lovćen i prijestolnicu koja je naš historijski, kulturni i duhovni centar. Vjerujem da Cetinjani ovu današnju vijest

dočekuju vrlo optimistično jer će ovaj projekt donijeti najviše dobra lokalnom stanovništvu koje je godinama zbog tuđe inertnosti bilo uskraćeno za te pozitivne pomake“, priopćio je Milatović.

Nadalje, on je podsjetio da je ukupna vrijednost

projekta oko 20 milijuna eura, a ponuda budućeg koncesionara podrazumijeva naknadu od 15% od neto vrijednosti profita upravljanja žičarom i pratećim sadržajima koji obuhvaćaju restoran, parking i suvenirnicu, i to na razdoblje od 30 godina. Nakon toga, žičara i svi prateći sadržaji prelaze u vlasništvo države.

„Kada sam posjetio Kotor prije 4 - 5 godina, prvi put sam dobio ideju da se napravi žičara

prema Lovćenu. Naša kompanija je osnovana prije više od 130 godina i izgradili smo žičare diljem svijeta, ali ovaj projekt žičare do Lovćena bit će jedan od najboljih koji smo ikad napravili i sasvim sam siguran da će ovo biti jedna uspješna priča za cijelu Crnu Goru“, rekao je gospodin Martin Lajtner.

On je dodao da je vrlo ponosan na ovaj projekt jer je i s ekološke strane potpuno prihvatljiv i održiv.

Predsjednik Općine Kotor Vladimir Jokić objasnio je da današnje potpisivanje Ugovora nosi snažnu poruku, a to je da „sve ono što je stajalo kao neizvjesno, za dvadeset ili trideset godina, danas se može realizirati u šest mjeseci, formalno, a na terenu za godinu do godinu i po dana“. Jokić je posebno zahvalio Ministarstvu i Vladi Crne Gore na uložnim naporima da se ovaj projekt pokrene i realizira.

Radio Kotor

21. 10. **Radionica polaznika** **Hrvatske nastave**

Ured Hrvatskoga građanskog društva posjetili su Ivana Vuković, Stanislava Stantić Prčić iz Osnovne škole „Matija Gubec” iz Tavankuta i Ljerka Sindik iz NVU „Gjurgjevo brdo” iz Tivta. U sklopu nastave na hrvatskome jeziku organizirana je radionica izrade predmeta od slame i sjemenki. Radionicu su vodile Ivana Vuković i Stanislava Stantić Prčić, kao i Ljerka Sindik. Radionice su održane uz financijsku podršku Središnjeg ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i PZU „Dental Smile” – Tivat. Radionice je posjetila i generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru Jasminka Lončarević.

14. 11. **Informacija o održavanju Hrvat-** **skih svjetskih igara**

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore član je Hrvatskoga svjetskog kongresa koji je organizator Hrvatskih svjetskih igara ili CRO olimpijade. Na svim dosadašnjim igrama sudjelovali su i sportaši iz Kotora i Tivta u našoj organizaciji.

Nakon obavljenih razgovora s relevantnim čimbenicima, vezano uz pandemiju koronavirusa, te raspravom na razini Izvršnog odbora HSK i Radnog odbora za Igre, nakon održane videokonferencije 6. studenoga 2021., donijeli smo jednoglasnu odluku o novoj odgodi i novom terminu održavanja V. Hrvatskih svjetskih igara.

V. Hrvatske svjetske igre (HSI) koje su se trebale održati u Zagrebu od 26. srpnja do 30. srpnja 2022. prolongirane su za zadnji tjedan u mjesecu srpnju 2023. godine.

18. 11. **Novi broj Hrvatskoga glasnika**

U ovom broju objavljeni su tekstovi, uz ostale, o doprinosu Bokelja u Lepantskoj bici, promociji zbirke pripovijedaka „Priče sa Prčanja” Željka Brguljana, Vjekovi kotorskog pazara, Pomorci iz Dalmacije i Boke u prekomorskim zemljama, o likovnoj monografiji slikarice Vesne Šojat, izložbi radova Zorana Petrušića, prvom akvariju u Crnoj Gori te o Bokeškoj pjatanci – Profumi od Gurdića, samo su neki od naslova u novom 181. broju.

26. 11. Donacija knjiga polaznicima nastave na hrvatskom jeziku

Izvršni tajnik Zajednice bokeljskih Hrvata iz Zagreba, dipl. ing. Marijan Banelli, posjetio je 26. studenoga Hrvatsko građansko društvo Crne Gore u Kotoru i razgovarao s predstavnicima Društva - bivšim predsjednikom Mirkom Vičevićem, dopredsjednikom Danijelom Vulović i članicom Upravnog odbora Jasminom Bajom o budućoj suradnji. Tom prilikom Banelli je uručio donaciju knjiga „Hrvatski u srcu“ autorice Dijane Ančić učiteljici Hrvatske nastave u Kotoru i Tivtu Valentini Sertić.

29. 11. Sastanak Upravnog odbora

Održana je IX. sjednica Upravnog odbora na kojoj su se razmatrali materijali za XIX. Skupštinu i prijedlog za obilježavanje jubileja - 20 godina postojanja Društva. Zbog odsutnosti predsjednice Lazarević sjednicom je predsjedavala dopredsjednica Danijela Vulović. Usvojeni su prezentirani materijali za Skupštinu i donesena je odluka da se, zbog epidemiološke situacije, održi dopisna Skupština. U skladu sa Statutom Društva izabrano je 59 delegata koji će se pismenim putem izjasniti o ponuđenim materijalima.

U vezi s obilježavanjem jubileja dogovoreno je da se svečana sjednica Društva održi kada se za to steknu uvjeti. Tom prilikom bi se uručile i zahvalnice zaslužnim pojedincima, institucijama i društvima, i to: Zoranu Nikoliću i Slavku Maroviću koji su bili inicijatori formiranja Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore, kao i Jošku Katelanu koji je aktivan član Društva od osnivanja do današnjih dana;

Svim predsjednicima Društva: Tripu Schubertu, Ivanu Iliću, Mirku Vičeviću, Mariju Brguljanu i Rafaeli Pini Lazarević;

Posthumno: Dariju Musiću, Andriji Krstoviću, Ljubomiru Biskupoviću i Branku Ivardiću;

Zaslužnim ličnostima iz Crne Gore i Hrvatske: gradonačelniku Kotora Vladimiru Jokiću, Branki Bezić Filipović, Maji Mozari, Krunoslavu Težaku, Branku Uvodiću, Marku Franoviću i Boži Vodopiji;

Zaslužnim institucijama: Dubrovačko-neretvanskoj županiji, Gradu Zagrebu, Gradu Dubrovniku, Turističkoj zajednici grada Zagreba, Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan R. Hrvatske, Nacionalnoj zajednici Crnogoraca Hrvatske i Pomorskome muzeju Crne Gore – Kotor;

Glazbenim grupama: klapi „Bisernice Boke“ i VIS-u „Tri kvarta“.

3. 12.**Posjet hrvatske delegacije**

Premijer Republike Hrvatske Andrej Plenković sudjelovao je 3. prosinca na sastanku na vrhu Srednjoeuropske inicijative u Budvi. U delegaciji s premijerom Plenkovićem bili su i potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović, kao i državni tajnik Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas.

Nakon sastanka u Budvi, hrvatska delegacija posjetila je Generalni konzulat RH u Kotoru, Kotorsku biskupiju i katedralu sv. Tripuna.

Nakon toga delegacija se sastala s predstavnicima hrvatskih udruga i stranke u prostorijama Doma kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi. U ime HGD CG razgovorima je prisustvovala Tijana Petrović, urednica časopisa Hrvatskoga glasnika. Premijer je istaknuo koliko je važno očuvanje hrvatskog identiteta te dodao kako hrvatska manjina u Crnoj Gori ima čvrstu i snažnu potporu hrvatske Vlade

i države. Također, rekao je da je u planu značajno povećanje proračuna za Središnji državni ured za Hrvate izvan RH. Samim time će se realizirati projekti od značaja za hrvatsku manjinu u Crnoj Gori.

10. 12.**XIX. Skupština Društva**

U skladu s odlukom devete sjednice Upravnog odbora organizirana je dopisna Skupština. Usvojeni materijali za Skupštinu poslani su elektroničkom poštom na adrese 59 izabrana delegata. Uvidom u primljena Izjašnjenja delegata Skupštine, koji su pristigli u datom roku, do 10.12.2021. godine, ustanovljeno je da se dopisnoj Skupštini odazvalo 48 delegata, što predstavlja 81%, pa su odluke Skupštine punopravne.

13. 12.**Izješće verifikacione komisije:**

**Hrvatsko građansko društvo
Crne Gore-Kotor**

Verifikaciona komisija u sastavu: Jasmina Bajo, predsjednica, Jovo Miajlović, član i Vivijan Vuksanović, član, dostavila je Upravnom odboru slijedeće izvješće:

Na osnovu podataka iz kancelarije Društva do dana održavanja dopisne Skupštine registrirano je 998 članova. Međutim, primjenom odredaba članka 12 Statuta na članove koji ne izvršavaju svoje obveze, kao i broja djece do 18 godina, ustanovljeno je da pravo glasa imaju 594 člana.

Člankom 19. Statuta predviđeno je da se broj delegata za Skupštinu određuje po principu jedan delegat na 10 aktivnih članova Društva. pa je na Upravnom odboru sačinjen spisak od 59 delegata kojima su dostavljeni usvojeni materijali na izjašnjavanje.

Uvidom u primljena izjašnjenja ustanovljeno je da se dopisnoj Skupštini odazvalo 48 delegata ili 81%, pa su odluke Skupštine punopravne.

**OBILJEŽEN JUBILEJ 75 GODINA OD DOLASKA ČASNIH SESTARA
FRANJEVKI U CRNOGORSKU PRIJESTOLNICU CETINJE**

Časne sestre franjevke 75 godina na Cetinju

Priredila:

Tijana Petrović

Izvor i foto:

RTV Cetinje, cetinje.me

Primjeri poput časni sestra franjevki iznimne su vrijednosti jer daju nadu da možemo pomiriti sve naše različitosti ako prije svih određenja uvijek prvo budemo ljudi, istaknuo je gradonačelnik Aleksandar Kaščelan na svečanosti u crkvi sv. Antuna Padovanskog na Cetinju u povodu 75 godina od dolaska časni sestra franjevki Crnogorske provincije reda Bezgrešnog začeca u prijestolnicu.

„Ovo je poseban dan ne samo za časne sestre franjevke i crkvu sv. Antuna Padovanskog, nego i za cijelo Cetinje i Crnu Goru, jer svjedočimo živom ljubavi koja se održala 75 godina istim intenzitetom i s istim ciljem – da se pomogne čovjeku u nevolji, hvaleći Kristovo ime“, rekao je gradonačelnik naglasivši pritom da je siguran kako je zanimanje za koje su se časne opredijelile istinski životni poziv i humana profesija.

„Ovdje nije samo riječ o tome da se bolesnom i nemoćnom pruži profesionalna medicinska usluga i pomogne liječnicima i drugom medicinskom

Lijek za dušu vazda je u rukama čovjeka, bilo da ga ište onaj tko je zdrav ili onaj čija duša se s nekom mukom bori. Naše časne sestre cijelile su svojom dobrotom i posvećenošću mnoge duše s Cetinja i širom Crne Gore.

osoblju da bolje rade svoj posao, nego da se čovjeku koji pati zbog bolesti pruži nada i utjeha, ulije sigurnost i vrati mir“, naveo je on te podsjetio kako bolesnome nekad više znači ruka podrške, suosjeća-

nje, topla riječ, nego sva napredna tehnika i lijekovi.

„Lijek za dušu uvijek je u rukama čovjeka, bilo da ga ište onaj tko je zdrav ili onaj čija duša se s nekom mukom bori. Naše časne sestre cijelile su

svojom dobrotom i posvećenošću mnoge duše s Cetinja i širom Crne Gore. Na te ljude uvijek su gledale kao na svoj rod, kao na bliske prijatelje. Zato su na Cetinju cijenjene i poštovane, zato su uvijek naše iako su rođene u nekim drugim državama i odgojene u posve drukčijem okruženju od našeg“, rekao je Kaščelan.

Gradonačelnik je istaknuo da je njihov rad izvanredno svjedočanstvo vjere i humanosti prema svim ljudima bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost jer je u prvom planu uvijek čovjek, a zatim sva njegova svojstva stečena rođenjem ili slobodnom voljom. „Takav pristup pridonosi atmosferi suživota u plural-

nome crnogorskom društvu, u kojem se jasno ocrtavaju različiti nacionalni, vjerski i drugi korpusi koji, svojim isključivostima, nekad znaju remetiti građanski koncept države i potrebu da se u Crnoj Gori svi njezini građani osjećaju ugodno.“

On je naglasio da je Cetinje od 1946. godine, sa svojim sestrama franjevkama, dijelilo i radost i tugu, uspjehe, živote. „Učili smo jedni od drugih, pomagali se i poštovali, voljeli kao što se vole najbliži. Gradili smo naše Cetinje kao prostran dom za sve naše osobitosti, tražeći uvijek ono što nas spaja i odbacujući sve ono što bi nas moglo razdvojiti. Vjerujem da smo odavno prestali razmišljati o našim časnim sestrama kao o nekoj tko je došao na Cetinje jer one su učinile sve da u njima vidimo naš odraz, naše sestre, naše majke, utjehu, poštovanje, ljubav.“

Kaščelan je naveo da je neizmjerljivo zahvalan časnim

Gradonačelnik Cetinja Aleksandar Kaščelan

Dr. Zoran Vujačić

sestrama što se „usrdno mole za grad i sve građane i građanke Cetinja“ i poručio im da je prijestolnica njihov dom, gdje mogu biti svoji na svome. „Računajte na nas i našu podršku. Čestitam vam jubilej i želim dobro zdravlje.“

Šef internog odjeljenja Opće bolnice „Danilo I“ dr. Zoran Vujačić rekao je da danas, kada razmišlja o časnim sestrama i njihovom doprinosu u Općoj bolnici „Dalilo I“, mora naglasiti da su one, osim službenog, stručnog dijela koji pripada opisu medicinske sestre, donosile sa sobom i dobar kršćanski odgoj i obrazovanje, što je samo po sebi pridonijelo kvaliteti rada na odjeljenju, ali i u cijeloj bolnici.

„Na teškom poslu njegovanja i liječenja bolesnoga čovjeka uvijek moramo znati da uz bolesno tijelo boluje i duša. Tijelo bez duše je leš, a duša bez tijela je utvara. Zato govoreći o radu časnih sestara ja želim izvući iz mraka one koje nisu radile za mrak, nego posvećeno sebe davale u njezi i oporavku često vrlo teških bolesnika i ne prekidajući odnos s njima i njihovim obitelji nakon odlaska oboljelih

s odjeljenja, već nastavljajući svoju misiju često u kućnim uvjetima tijekom produženog kućnog liječenja“, naveo je Vujačić. On je rekao i da rad časnih sestara, po svojoj moralnoj strani, spada u vrijednost prve vrste. „On je ne samo medicinski, nego sadrži u sebi i socijalne vrijednosti.“

Sestra Emanuela Žerdin je govoreći o historijatu časnih sestara franjevki Crnogorske provincije reda Bezgrešnog začeca ocijenila da je „nevjerojatno koliko je mnogo plodova donijelo“ onih deset časnih sestara koje su došle na Cetinje 1946. godine. „Naše sestre djeluju u devet europskih država, ali i na drugim kontinentima. Što je formula za ovakav uspjeh? Što su radile one prve sestre da je drvo Provincije danas zeleno, da raste i dalje. Navest ću samo nekoliko stvari koje su nam ostavile, kako se to lijepo u Crnoj Gori kaže, u amanet. Prvo, Katolička crkva je dom za sve narode i sve ljude bez obzira na narodnost, jezik, boju kože ili političko opredjeljenje“, navela je ona. Drugo, kako je dodala, „ne trebaš biti najpoznatiji i najpopularniji čovjek niti najmoćniji vladar ili najbogatiji

Sestra Emanuela Žerdin

posjednik da činiš dobro jer Bog kada bira svoje apostole, on ne gleda kao što gleda čovjek. Čovjek gleda izvanjsko, a Bog gleda u srce. Sestre franjevke imaju poseban zadatak. Naša je posebnost služnje ljudima na rubu društva, onima za koje nitko ne mari, onima koje često mediji i ne spominju, a slavni, poznati i moćni ih zaobilaze i često i ne vide. U 21. stoljeću redovnice ostaju još uvijek nositeljice nade“, poručila je ona.

Časne sestre franjevke Crnogorske provincije, reda Bezgrešnog začeca, došle su iz Slovenije na Cetinje 1946. godine kada je otvorena specijalna bolnica za plućne bolesti. Tada je rad u antituberkuloznom dispanzeru započelo deset časnih sestara franjevki, a pedesetih godina prošlog stoljeća počele su s radom i u Općoj bolnici „Danilo I“.

DIR PO KOTORU

Pjaca od kina ili *Pjaca od snova*

Piše:
Aleksandar Saša Dender

Yesterday

**All my troubles seemed so far away
Now it looks as though they're here to stay
Oh, I believe in yesterday**

**Suddenly
I'm not half the man I used to be**

**There's a shadow hangin' over me
Oh, yesterday came suddenly**

**Jučer,
svi moji problemi činili su se daleko
Sada izgleda ko da su ovdje da ostanu
Oh, vjerujem u jučer**

**Iznenada
nisam ni pola čovjeka što sam bio
visi sjena iznad mene
oh, jučer je doslo iznenada**

Moram da priznam da sam ponekad nostalgican, ali u pozitivnom smislu, ne žalim, ne patim, u stvari sretan sam što imam lijepa sjećanja i neku vrstu romantičnog odnosa prema svojoj prošlosti. Ne znam da li nam je tada, tih pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, bilo bolje nego mladosti danas, ali znam da smo bili sretni u našoj mladalačkoj bezbrižnosti. Živjeli smo skromno, bez televizije, telefona i interneta, sasvim neopterećeni današnjim modernim tehnologijama i nesigurnostima koje budućnost donosi, ali sa snažnim osjećajem da sve ide na bolje i oko nas i u nama. Rasli smo u blaženoj nemaštini, ali smo zato imali druženje i igre i naše pjace kao beskrajno raznolike pozornice na kojima smo odrastali.

Jedna od najromantičnijih pjaca u Kotoru je svakako Pjaca od kina, bolje bi bilo da se zove Pjaca Gospe od Anđela po crkvi u kojoj je smješteno kino, a ja je zovem Pjaca od snova upravo zbog kina koje je imalo posebno mjesto u doba našeg odrastanja.

Pjaca od kina je današnji oblik dobila nakon II. svjetskog rata rušenjem ogradnog zida dvorišta ženskog franjevačkog samostana iz XVI. stoljeća koje je obuhvatalo gotovo cijelu pjacu. Ovu pjacu, kao i Pjacu škaljarsku ili Pjacu sv. Marije Koledate uredili su par godina nakon II. svjetskog rata posljednji od kotorskih gradonačelnika kojima je bilo stalo do grada. Poslije su došli neki drugi ljudi. Unutar ograde, u dvotištu samostana, rasla je topola zasadena odmah poslije zemljotresa 1667. godine, koja i dan danas, nakon 350 godina, stoji kao nijemi svjedok minulih epoha.

Na Pjaci od kina sakrila se najstarija povijest Kotora, od VI. stoljeća na ovamo. Romanička crkva sv. Mihovila u

ovom obliku nastala je polovinom XIV. stoljeća, sagrađena je na ostacima preromaničke crkve sv. Mihovila, čiji se opat Petar spominje još 1166. godine u ispravi o osvećenju oltara nove romaničke katedrale sv. Tripuna. Ova crkva vjerovatno je stradala ili u nekom od zemljotresa sredinom XIV. stoljeća ili u napadu na grad koji je izvršio mletački admiral Vitor Pisani 1378. godine. Dublja sondažna istraživanja pokazala su da se i ispod preromaničke crkve nalaze ostaci još starije, ranokršćanske crkve, vjerovatno iz VI. stoljeća, što, zajedno sa otkrićem prvobitne kotorske katedrale ispod crkve sv. Marije Koledate govori u prilog tvrdnji da je Kotor u VI. stoljeću, u vrijeme bizantskog cara Justinijana već bio razvijen grad.

Naše kino smješteno je u crkvi Gospe od Anđela sagrađene u ovom obliku početkom XVIII. stoljeća iako se početak gradnje crkve datira na početak XVI. stoljeća. Na portalu renesansno-baroknog stila uklesana je godina 1722. i natpis *REGINA ANGELORUM*, jer je crkva bila posvećena Djevici Mariji, kraljici anđela. Pripa-

dala je mnogo starijem kompleksu zgrada iz XIV. stoljeća koje je plemićka obitelj Bolica poklonila za osnivanje ženskog franjevačkog samostana u XVI. stoljeću. U samostanu su se školovale djevojke iz plemićkih obitelji, zato što djevojkama u to doba nije bilo dozvoljeno da pohađaju čuvenu kotorsku Gramatikalnu školu koja se pominje već 1326. godine.

U nastavku crkve Gospe od Anđela je zgrada br. 370 i zgrada br. 371 upravna na nju, sa lijepim balkonom na kamenim konzolama. Obije zgrade potiču iz XIV. stoljeća i spadaju među najvrjednije primjere srednjovjekovne stambene arhitekture u Kotoru. U zgradi 370 smještena je Gradska biblioteka, a u prizemlju zgrade 371, kotorski kuriozitet, Muzej mačaka. Sa desne strane skalinade koja vodi na pjacu od ulice koja spaja Pjacu od rive i pjacetu Marije Koledate, nalazi se još uvijek ruševina koja više od četrdeset godina čeka da bude sanirana, a sa lijeve strane nalaze se dvije, također srednjovjekovne zgrade čije su južne fasade okrenute prema pjaci.

Nasuprot ovih zgrada, do sv. Mihovila nalazi se zgrada nekadašnjeg sjemeništa ili škole za mlade svećenike, "Seminarium Leoninum", osnovan 1864. godine u neposrednoj blizini crkve sv. Duha. Crkva sv. Duha sagrađena je 1449. godine umjesto srušene crkve istog imena izgrađene u Tabačini 1350. godine. Nakon I. svjetskog rata zgrada sjemeništa preuređena je u hotel "Grac", a danas je u prizemlju sjedište najstarije bratovštine pomoraca na svijetu, "Bokeljska mornarica" Kotor. Sasvim napuštena i propala crkva, preuređena je nakon zemljotresa 1979. godine, u koncertnu salu muzičke škole "Vida Matjan".

Poseban dio mojih lijepih uspomena vezan je za katorsko kino "Boka", koje je je tih pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, uz teatar, bilo i jedina institucija kulturnog života grada. Starije kino "Vuković" je početkom pedesetih izmješteno sa Pjace od Muzeja i smješteno u bivšu crkvu Gospe od Anđela, na pjaci koja je po kinu i dobila ime.

Današnja mladež okružena virtuelnom stvarnošću, teško može shvatiti što je kino nekada značilo za nas, što nam je značilo uroniti se u onaj mrak kada se svjetla pogase i iz naše svakodnevice otploviti u neki drugačiji i ljepši svijet, poistovjetiti se sa filmom i dva sata odsanjati da smo neko drugi i

podijeliti taj doživljaj sa poznatim ljudima jer smo svi u kinu bili dio velike obitelji, u Kotoru su se svi znali.

Još pamtim, kino je imalo 256 mjesta u sali i na balkonu. Sala je bila podijeljena na druga i treća mjesta koje je dijelio prolaz. Treća mjesta su bila od platna do prolaza i bila su rezervirana uglavnom za mulariju, jer su prvi redovi bili gotovo uz platno tako da se morao kriviti vrat da bi se gledao film. Druga mjesta su bila od prolaza do zadnjeg zida sale. Najcjenjenija mjesta su bila uz prolaz jer su se mogle ispružiti noge i zadnji red za zaljubljene koji su se mogli ljubiti a da ih niko ne vidi. Balkon je uglavnom bio rezerviran za starije od kojih su mnogi imali pretplatne karte i svoja stalna mjesta. Predstave su počinjale u 20 sati, a srijedom i u 17,30 sati za đake, a ponekad su se davale i matinei, obično nedjeljom. Direktor kina je bio Mirko Golubović, a na prodaji karata i kontroli ulaska radili su, Jelka Roganović, Vlado Paljušić, Gajo Griner, Jovo i Marko Koprivica i vatrogasac zadužen za sigurnost, Sveto Mačić.

Nekako je meni dopalo da poslije zemljotresa radim projekat rekonstrukcije kina kojim sam pokušao da vratim i prikažem bar dio onog što je bilo uništeno ranijim pregradnjama. Ako se dobro ili loše osjećate u kinu moja je zasluga ili krivica, a moram da priznam da sam učinio i nešto za sebe i za svu onu nekadašnju mulariju koja je krivila vratove u prvim redovima do platna, napravio sam pod u nagibu za treća mjesta tako da sada, zavaljeni u fotelje, možete normalno da gledate film bez krivljenja vrata.

Odlazak u kino je bio skoro ritual. Počinjalo se kupovinom karata, biletarnica je bila u prostoriji gdje je sada gradska galerija slika, sa ugrađenim

rukohvatom od gvozdениh cijevi kako bi se držao red. Poseban doživljaj kod kupovine karata bio je kada bi se prikazivao neki dobar film pa bi se ispred ulaza u biletarnicu napravila strašna gužva. Najjači bi zauzeli mjesta uz vrata jer su samo oni mogli da na leđima nose masu koja ih je gurala otpozadi. Kada bi se otvorila vrata počinjao je stampedo, a neki mulci su znali i da se sa prozora pored ulaznih vrata bace preko glava ljudi koji su se tiskali i tako uđu preko reda.

U kino smo ulazili kroz hodnik na čijim zidovima su bili okačeni plakati filmova i poster poznatih glumaca. Na ulazu u salu Gajo Griner ili Vlado Paljušić kidali bi karte, a onda, razmaknuvši tešku crvenu zavjesu napokon bi za sobom ostavljali stvarni svijet i ulazili u svijet snova. Tu bi nas dočekala i muzika koju je Vlado puštao sa najnovijih ploča koje su pomorci donosili iz svijeta, mogli su se čuti, Elvis, Pol Anka, Ela, Rej, kasnije i Bitlsi, a zatim bi se svjetlo ugasilo i počeo bi nezaobilazni filmski žurnal, preteča tv dnevnika, koji je donosio prošlonedjeljne vijesti iz zemlje i svijeta. Poslije žurnala svjetla bi se ponovno upalila da bi ušli oni koji su zakasnili, a zatim bi počela predstava. Prosto bi ste mogli osjetiti magiju koja se oblikovala sa posljednjim tihim šapatima i šuškanjem odjeće dok se zauzima najbolji položaj za gledanje, a morali ste imati i sreće da ne naletite na nekoga previsokog ispred vašeg sjedala ili da vam onaj otpozadi ne upre koljena u leđa. Kako su se u kinu svi znali, tokom predstave mogle su se čuti i duhovite opaske pa i čakule. Čuvena je priča kada je u filmu muž otkrio ljubavnika svoje žene u ormaru i pitao ga ko je, a jedno naše spadalo uzviknulo ime poznatog sugrađanina koga je

muž stvarno našao u ormaru. Ili, kada se prikazivao film „Posljednji tango u Parizu“ sa, znate, onom scenom, duhovita supruga jednog našeg profesora prokomentarisala je naglas, „čini mi se da sutra neće biti masla u Kotoru“.

Kraj filma je bio kao buđenje iz sna. Poslije dobrog filma, kada bi se upalila svjetla, nevoljno se ustajalo želeći da se san još malo produži, ljudi bi polako izlazili, a komentari bi uslijedili tek kasnije na pjaci da se ne bi narušlali zajednički doživljena čarolija.

Inače, mi đaci, mogli smo u ići u kino samo srijedom u pet ipo sati jer je na snazi bio koprifogo, naime, kotorska gimnazija i nautika zabranile su đacima da izlaze poslije osam sati uveče. Kako je svaka zabrana izazov, razvili smo različite vještine da idemo u kino i u osam sati, puštali bi nas dobri stari Gajo Griner ili Vlado Paljušić, a izlazili smo prije onoga „the end“, da nas ne uhvate profesori. Naročito opasan je bio naš dragi profesor pok. Mladen Kesler koji bi se sakrio i prežao na pjaci iza velike topole sve do kraja žurnala, ali smo mu ipak doskakali i sutradan bi mu, na njegov veliki jad, u školi prepričavali film. Tek mnogo kasnije otkrio sam mu kako smo ulazili u kino a da nas ne vidi. Moj školski drug Miro Rađenović imao je stan čiji su prozori gledali i na dvorište kina, pa bi mi prije osam sati došli kući kod Mira sve pozdravljajući profesora, a zatim bi se preko skala spustili u dvorište i kroz prozor koloze-ta kina koji bi nam otvorio Vlado Paljušić ulazili u salu.

U kinu se zaljublivalo a bogami i ljubilo sa našim prvim ljubavima, pa smo često izlazili iz sale znajući kako je film počeo, ali ne i kako se završio. Bilo je i nezgoda, jednom sam se osmjelio da prebacim djevojci ruku preko ramena i

počeo pomalo da stiskam pa onda i malo jače ohrabren što nije uslijedila reakcija, da bi mi poslije filma moj drug koji je sa djevojkom sjedao pored mene rekao, idiote, nagrdio si mi rame. U nefalj sam nje-ga stiskao za rame, a mulac je trpio cijelo vrijeme samo da bi me poslije zafrkavao.

Uz knjigu i muziku i film me je na neki način oblikovao i napravio nepopravljivim romantikom, posebno film „Bijeli jorgovan“ (Maytime) muzička melodrama sa operskim pjevačima Edi Nelsonom i Dženet Mekdonald u glavnim ulogama, film o strasti i ljubavi u bračnom trouglu koja se nesretno završava smrću ljubavnika. Imao sam 10 godina kada sam sa babom Angelinom gledao taj film i još pamtim posljednju scenu u filmu kada Marša, već stara umire u vrtu, a njen duh sreće svog voljenog Pola i zajedno odlaze kroz drvored rascvalih trešanja uz nezaboravnu pjesmu, „Ljubav, ljubav..“ (Sweet heart). Kasnije su došli filmovi, „Prohujalo s vihorom“, pa „Sjaj u travi“ i „Kazablanka“, nije mi bilo spasa.

Bilo je tu i drugih sjajnih filmova, posebno kaubojskih, „Rio Bravo“, Ko je ubio Liberti Valansa“, „Crvena rijeka“, idoli su nam bili glumci Gari Kuper i Džon Vejn, zatim spektakli, „Ben Hur“ ili „Herkules“ sa Stiv Rivsom, za te filmove jednostavno se nije mogla naći karta. Bio sam očajan što tada nisam odgledao Herkulesa jer mi majka nije htjela dati pare, pa sam joj i poslije pedeset godina kada bi se kontrestali, pribrokovao kako mi je tada nanijela duševne boli.

I naravno, evo malo i o ljudima sa Pjace od kina koji su tu živjeli sredinom šezdesetih.

U zgradi do kina br. 370, na I. katu obitavali su Jovo i Mare Rađenović, sa sinom Miroslavom, jednim od najvećih

Kino Boka

vaterpolista sa ovih prostora i kćerkom Vjerom, a ranije su tu živjeli ginekolog Duško Ivanović sa suprugom Nađom i sinom Ivicom. U stanu do, obitavali su Jovo i Vasiljka Stjepčević sa sinom Branom i kćerkom Vesnom, a kasnije i Smilja i Vlado Segelj, kotorski mesar. Na II. katu obitavali su Vlado i Kole Radović sa roditeljima i saobraćajni milicajac Ilija Vujović sa suprugom Nedom.

U zgradi sa lijepim balkonom, u prizemlju obitavali su Jovičevići, Dušan, Nataša, Zoran i Tamara-Makica i Natašina majka, na I. katu, Ivo Menzalin sa suprugom Vjerom i sinom Đurom, a na II. katu obitelj Homen, Bruno i Vjera

sa sinovima Zoranom i Robertom i kćerkom Lidijom. Ova zgrada je sigurno bila najmuzikalnija zgrada u gradu sa tri klavira, dva koncertna klavira kod Jovičevića i kod Homena i jednim pijaninom kod Menzalina.

U prizemlju zgrade bivšeg seminarija bio je smješten mliječni restoran, a u dijelu prema ulazu iz kanižele obitavala je poslužiteljica u školi Joke Ljumović sa dvije kćeri Olgom i Dragom. Na I. katu obitavali su tadašnji šef kafane Dojmi Gojko Baničević i supruga Agnez i obitelj Cicović, Đorđe i Mira sa sinovima Duškom, Pericom i Marjanom. Na II. katu obitavao je pitur Marinović Marko sa suprugom Marrijom i kćerkom Antonijom i obitelj Leoni, Herman i Trifona sa kćerkama, Ivankom, Cicom i Alojzikom. Tu je obitavala i obitelj milicajca Stanka Nikolića sa dva sina, a kod njega je neko vrijeme boravio i Anđelko Kovačević, budući gradonačelnik Kotora. U zgradi gdje je sada bar "Ombra" u prizemlju je imao butigu precizne mehanike, Savo Mačić, a na I. katu živjeli su Ivanovići, Ilija i Danica sa sinovima Đokom, Mihailom-Šćekom i Božidarom-Bokom, a na II. katu Prelevići

Marko i Bose sa sinom Nikolom i pet kćeri, zatim Perovići, Sveto i Dragica sa sinovima Duškom i Nenom, a malo dalje i Popovići, nekadašnji fudbaler Boklelja, Bato Lisica, sa bratom Savom i sestrom Dušankom i Jefto Veraja.

U prizemlju zgrade uz skalinadu, sada ruševini, nalazila se prodavnica cipela "Šimecki", a na I. katu obitavala je obitelj Čirković, Arsen i Anica, sa sinom Zoranom i kćerkom Jadrankom, a na II. katu živjeli su Bućini

U prizemlju zgrade sa suprotne strane bila je prvo staklarija koju je držala Milica Miković, a poslije su bile prodavnice tekstila, „Beko“ i „Varteks“. Na I. katu obitavali su Tagići sa dva sina i kćerkom, neko vrijeme i Vlado Vukčević-Čuburac, nekadašnji vaterpolista Primorca, a na II. katu obitelj Semerad, Frano i Trifona sa sinom Antom i dvije kćerke Sekom i Mirjanom-Srećicom. Seka je bila ljepotica i jedan naš Kotoranin, naš Sيرانo se Beržerak, angažirao je prijatelja da joj umjesto njega pjeva serenade ispod prozora sakriven u sjenci topole. Srećica je imala nesreću i jedva je skapulala kad je pala sa II. kata na glavu, sređujući cvijeće u žardinjeri ispod prozora.

Nostalgija je ipak dobra, budi ono što je još u meni ostalo lijepo od Kotora, sjećanje na živi grad i mene u njemu, sjećanje na njegove građane kojih više nema i koje pokušavam na ovaj način da vratim i na lijepe trenutke koji se više nikad i nigdje neće ponoviti, što je na koncu i normalno jer se vremena stalno mijenjaju.

I kao uvijek na kraju, malo statistike. Tih šezdesetih, na Pjaci od kina živjelo je više od osamdeset ljudi, a danas ih živi tek desetak.

Definitivno Kotor postaje fosil, kamena ljuštura bez duše.

Vlado Paljušić

(Zbog autentičnosti, tekst nije lektoriran.)

Prvi Bokelj na Novom Zelandu

Piše:

Branka Bezić Filipović

Kada je zlato bilo otkriveno u Australiji 1851. godine i na Novom Zelandu 1861., mnogi su onamo došli preko Pacifika iz Kalifornije jer su se nalazišta zlata već bila iscrpila u Kaliforniji. Zadrarin John Lovorovich i njegov partner John Oliver

(imena i prezimena su prilagodili engleskom jeziku) prevozili su brodom *Rambler* doseljenike na relaciji Australija – Novi Zeland.

Međutim, ključni događaj u početku naseljavanja Zemlje dugog bijelog oblaka, kako su Novi Zeland zvali Maori, bio je dolazak broda *Novara*, fregate austrijske ekspedicije koja je krenula iz Trsta 1857., a do-

Dolina Gibbston

Potok Deep Creek gdje je Tomanovich tražio zlato

Pietro Tomanovich
(fotografija iz knjige *From Distant Villages*, Stephena Jelcicha)

šla u Novi Zeland 1859. godine.

Kapetan broda barun Friedrich Pock bio je prije na Novom Zelandu pa je svrha posjeta bila da oficiri, kadeti i mornari steknu nova iskustva. Na brodu je od 315 ljudi bilo 30 oficira i 7 znanstvenika (biolozi, botaničari...), te 250 podčasnika, od čega 175 Hrvata. Od zapisanih prezimena vidljivo je da su velikim dijelom bili sa sjevernog Jadrana, a bilo je i Dalmatinaca. Ploviti na jedrenjaku bilo je iznimno

Kućica u kojoj je Pietro Tomanovich proveo život (pred kućom je Ivan Martinovich 1994. godine, a fotografija je vlasništvo Dicka Martinovicha).

teško. Mornari su se morali penjati uz jarbol po svakom vremenu, i danju i noću, a o njihovoj spretnosti ovisila je sudbina broda. Zato su dezertirali, ako su mogli. Vjerovalo se da su osnivači hrvatske kolonije na Novom Zelandu bili baš dezerteri s *Novare*. Međutim, puno je bliže istini to da su nakon povratka njihove priče potaknule druge na put u tu daleku zemlju. Prvi pomorci pojavljuju se 1870. godine i bili su oni koje je put onamo slučajno doveo.

Veći broj doseljenika spominje se u prvom desetljeću 20. stoljeća, oni su se lijepo udomačili te se jedan dio njih vjenčao s Maorkama. Tako su Maori naučili hrvatski, a Hrvati maorski. Prvi takav brak zabilježen je između Erine Kaka i Andrije Kleškovića iz Mlina kraj Dubrovnika.

Dalmatinci su najprije bili iznenađeni Maorima jer nikada dotad nisu vidjeli ljude toliko različite od njih samih. Ali, kako gostoprimstvo krase oba naroda, Maori i Dalmatinci uspjeli su se zbližiti. Prema tome kako im je hrvatski jezik zvučao, Maori su Dalmatincima nadjenuli ime *Tarara*. Di-

jelili su i zajedničko zanimanje za sport, a rijetkost nisu bili ni miješani brakovi u kojima su Hrvati uspjeli zadržati svoje običaje i tradiciju. Simon Petricevich izjavio je za maorski magazin *Mana - Oba naroda imaju dosta toga sličnog. I jedni i drugi vole jesti, vole biti bučni i vole se zabavljati. Tarare su žestoki kao i Maori i vole se družiti. Isto tako, i jedni i drugi obiteljski su ljudi. Baš to je najjača strana njihove povezanosti. Imaju skoro jednak odnos prema životu i smrti, plaču i jauču jednako kao mi. Zato se Maori i Tarare tako dobro slažu. To je sretna kombinacija.*

Prvi zabilježeni Bokelj na Novom Zelandu bio je **Pietro Tomanovich**, rođen 1834. godine. Kao dvadesetdevetogodišnjak stigao je u Gibbston na Južnom otoku tražiti zlato. Mjesto uz potok Deep Creek po njemu nosi naziv Peter's Flat ili Petrova ravan.

Tomanovich je na tome mjestu izgradio kućicu od blata i stijena, uzgajao je pčele i posadio voće. Osim što je do podmakle dobi tražio zlato, radio je i kao mesar.

Pietro je tu živio sam, a u kućici je držao zlato koje bi pronašao pa su mu pčele bile obrana od mogućih lopova. Uz to su davale med i oprašivale voćke pa su mu donosile i dodatnu zaradu.

Košnice su bile kutije koje je sam napravio. Na sredini bi stavio par gredica kako bi se pčele imale gdje skupljati. Nakon što bi skupio med, jednom godišnje bi poubijao pčele te započeo ispočetka. Med mu je bio tamne boje pa su ga susjedi zadirkivali da ga cijedi kroz *mudante* (gaće), a istina je bila da je za to nabavljao muslin.

Nakon Prvoga svjetskog rata Novi Zeland donio je zakon koji je branio da se pčele ubijaju nakon što se izvadi med, kao i da košnice moraju odgovarati određenim standardima. Inspektori su odlazili na teren provjeravati poštuje li se zakon, što kod Tomanovicha nikada nije bio slučaj. Međutim, zbog njegove dobi zažmirili su više puta, a nedugo nakon tog vremena je umro. Bilo je to 1920. godine.

Ljudima je ostao u sjećanju kako sjedi pred svojom kućicom i puši lulu pokraj vatre. Ostavljao je dojam nekoga tko je skromno živio, ali nakon njegove smrti pronađeno je 70 zlatnika skrivenih u kutiji za duhan. Bio je to priličan novac za to vrijeme.

Budući da nije imao nasljednika, Tomanovichevima su kuću kasnije koristili drugi ljudi, mahom čudaci, ali svi su s vremenom umrli. Međutim, ona i dalje postoji, okružena prekrasnim voćnjakom koji je prije više od stoljeća i pol posadio Tomanovich. Priču o njegovu životu zabilježio je novozelandski arhitekt sućurajskih korijena Stephen Jelich u svojoj knjizi *From Distant Villages* (Iz dalekih sela).

Otok rođenja ranokršćanskoga sveca

Otok su naselili Iliri 350. godine prije Krista, a u 1. stoljeću Rab je postao rimski municipij koji se razvio u važno središte na istočnoj obali Jadrana pod nazivom Felix Arba. Njegov uspon započeo je u drugoj polovici 11. stoljeća i trajao sve do 13. stoljeća, kada je bio pod upravom hrvatskih vladara i Mletačke Republike u obliku slobodne jadranske komune.

Piše:

Željko Holjevac/Matica

Rab se prvi put spominje u putopisu grčkoga geografa Pseudo Skilaksa koji je otoke Rab i Pag nazvao zajedničkim imenom Mentorides. Najstariji imenom poznati stanovnici na Rabu bili su Liburni koji su se sukobljavali s Grcima, a kasnije su ih pokorili Rimljani. Oni su uključili otok u svoju provinciju Dalmaciju. U prvom stoljeću poslije Krista Rab je postao rimski municipij sa samostalnom gradskom upravom te se razvio u važno antičko središte na istočnoj obali Jadrana s epitetom Felix Arba (Sretni Rab). Arb je ilirska riječ koja znači šumovit, mračan i zelen. Oslobođenik Gaj

Recije Leon postavio je 173. u Rabu u ime svoga patrona, senatora Gaja Recija Rufa, posvetni natpis nimfama u povodu uređenja dovoda vode i fontane, dar senatora svome rodnom gradu: "Posvećeno Uzvišenim nimfama. U vrijeme kad su po drugi put bili konzuli Sever i Pompejan, šest dana prije Ida u studenome, posvetio je Gaj Recije Leon svom patronu, prejasnome mužu Gaju Reciju Rufu, po njegovoj odluci i s njegovim troškom, vodu kakve se nitko od starih u gradu ne sjeća da je bila pronađena."

Može se pretpostaviti da je već u 3. stoljeću počela proizvodnja vunene rapske tkanine smeđe boje koja je služila za odjeću pomoraca i izradu šatora, posebno kasnije u francuskoj i španjolskoj mornarici poznata pod nazivom arbasius.

Ranokršćanska biskupija

Još prije dolaska Hrvata utemeljena je biskupija sa sjedištem u gradu Rabu, a iz jedne od mnogobrojnih bazilika u gradu potječe sačuvani ranokršćanski sarkofag. Nakon što je nekoliko stoljeća proveo

pod bizantskom vlašću, otok je došao pod upravu prvoga hrvatskog kralja Tomislava, a predstavnici Rapske biskupije sudjelovali su 925. na crkvenome saboru u Splitu

Mletački dužd Petar II. Orseolo krenuo je 1000. godine s mornaricom prema istočnoj obali Jadrana kako bi među ostalim gradovima i otocima podvrgnuo svojoj vlasti i Rab, a njegov nasljednik Oton Orseolo tražio je 1018. od Raba prisegu vjernosti. Grad se tada obvezao na plaćanje danka u svili. Kao zadužbina Raba, uz privolu hrvatskoga kralja Petra Krešimira IV., osnovan je 1059. samostan sv. Petra u Supetarskoj dragi. Poslije koncila u Lateranu 1060. uspostavljena je precizna kronologija biskupa u Rabu: prvi se zvao Drago (1062. - 1071.).

Ugarsko-hrvatski kralj Koloman dao je 1105. povlastice Rabu. Deset godina kasnije Rabljani su se pokorili Mlečanima, uz uvjet da im poštuju ranije povlastice, a odnijeli su i pobjedu u Supetarskoj dragi nad vojvodom Sergijem koji je s brodovljem Osorana, Krčana i Senjana prije dolaska mletačke mornarice napao Rab. Stanovnici su od ugovora s bužanskim županom Nemanjom 1179. uživali povlastice u Podgorju pod Velebitom, a od 1251. bili su utjecajni i u Jablancu, gdje je primorski ban Stjepan Gut-Keled utemeljio tvrđinu.

Stari dio Raba obiluje crkvama i zvonnicama. Graditelj Kuzma sagradio je 1181. zvonik ranoromaničke samostanske crkve sv. Andrije na kojem je uklesao svoje ime i godinu gradnje. Župna crkva sv. Marije iz 12. stoljeća, nekad katedrala Rapske biskupije, ima najbogatiji romanički zvonik na istočnome Jadranu, koji je sagrađen oko 1200. u osi portala. U njoj se kao relikvija čuva lubanja sv. Kristofora,

jednog od zaštitnika otoka. Knežev dvor, sjedište poglavara rapske komune, potječe iz 13. stoljeća, a u starome dijelu Raba nalazi se i gradska loža sa satom. U 15. stoljeću grade se u starome Rabu kamene palače, najčešće u stilu venecijanske gotike, a zatim u gotičko-renesansnom stilu. Pročelja su rastvorena monoforama, biforama, triforama i bogato ukrašenim portalima.

Mletačko brodovlje 1377. osvojilo je Rab s obzirom na to da je otok od Zadarskoga mira 1358. pripadao Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu. Rab je 1408. opet zaposjela vojska ugarsko-hrvatskoga kralja Žigmunda, a zatim je dugi niz stoljeća od prodaje Dalmacije 1409. do pada Venecije 1797. proveo pod vlašću Mletačke Republike. U bitci kraj Santa Maria Leuce 1538. sudjelovao je rapski kapetan Kristofor Dominis, a u bitci kraj Lepanta 1571. borile su se na mletačkoj strani protiv Turaka i rapske galije.

Slikar Matei Ponzoni-Pončun oslikao je poslije 1630. oltarne pale u crkvama Raba u tradiciji venecijanskoga kasnomanirističkog slikarstva s baroknim elementima.

Poslije pada Venecije 1797. otok je postao dio Habsburške Monarhije. Od 1805. do 1815. bio je pod upravom francuskoga cara Napoleona, a poslije toga čitavo stoljeće proveo je pod austrijskom vlašću. Papinim ukinućem Rapske biskupije 1828. grad je prestao biti značajno crkveno središte, a Rabljani su živjeli od ribarstva, brodogradnje i trgovine.

Riznica višestoljetne baštine

Poslije raspada Austro-Ugarske na kraju Prvoga svjetskog rata Talijani su na temelju Londonskoga ugovora iz 1915.

zaposjeli Rab, ali su se 1921. morali povući s obzirom na to da je otok sporazumom u Rapallu pripao prvoj Jugoslaviji. Godine 1927. izgrađen je u Rabu hotel Imperijal kao jedan od prvih na otoku, a među mnogim slavnim osobama posjetio ga je 1936. britanski kralj Edward VIII. U Drugome svjetskom ratu Rab

su 1941. opet zaposjeli Talijani i pripojili ga na temelju Rimskih ugovora s NDH. Poslije kapitulacije Italije 1943. otok su privremeno zaposjeli Nijemci, a od završetka rata 1945. bio je u sastavu druge Jugoslavije. Od Domovinskoga rata ranih 1990-ih Rab je u sklopu Primorsko-goranske županij.

Sveti Martin

Sveti Marin (? - 366.), klesar ili kovač rođen u mjestu Loparu na otoku Rabu. U doba progona kršćana za vladavine rimskog cara Dioklecijana pobjegao je s prijateljem u Rimini, u Italiju, gdje je 301. godine osnovao najstariju postojeću Republiku San Marino. Sklonili su se u pustinjačke špilje iznad luke, a biskup Riminija stupio je u kontakt s dvojicom Rabljana, krstio ih, kasnije zaredio za đakone i dao im imena

Marin i Lav po dvojici mučenika (tal. Marino i Leo). Sv. Marin mnoge je obratio na kršćanstvo. Služio je kršćanima koji su bili na prisilnom radu zbog svoje vjere.

Jedna mentalno poremećena žena lažno je govorila da je s njim u braku pa je otišao živjeti u špilju podno brda Monte Titano kao pustinjač. Umro je prirodnom smrću, a relikvije mu se čuvaju u bazilici nazvanoj po njemu. Zaštitnik je Republike San Marino, klesara, đakona i lažno optuženih ljudi. Talijani ga zovu "san Marino". Poznat je i pod imenima Marinao, Marinus od San Marina, Marinus Dalmatinac i Marinus od Dalmacije. Spomendan mu je 3. rujna, što je i državni praznik u San Marinu. Grad Rab i Republica San Marino zbratimljene su općine.

ZAČECI TURIZMA U KOTORU I BOKI KOTORSKOJ PREMA DOKUMENTIMA KOTORSKOG ARHIVA (4)

Tako su u Kotoru vršene pripreme za doček prvoga važnijega gosta, čiji je posjet u krajnjoj liniji pokazao neke nove gospodarske mogućnosti Boke, a to je razvitak turizma i ubiranje prihoda od ove gospodarske grane. Na žalost, kako je najveći dio arhivskog fonda „Kotarsko poglavarstvo Kotor“ uništen, nije bilo moguće u potpunosti rekonstruirati sva događanja vezana uz ovaj posjet budući da je samom posjetu vjerojatno prethodila intenzivna korespondencija predstavnika vlasti. Isto tako i u fondu „Opština Kotor“ sačuvana je samo mala količina arhivskoga gradiva iz 1838. godine. Zbog toga, na osnovi dosadašnjih istraživanja u arhivskim izvorima Kotorskog arhiva, nisu pronađeni dokumenti poput primjerice izvješća općinske administracije nadležnim vlastima s detaljima o tome kako je ovaj posjet protekao, je li saksonski kralj posjetio sve institucije koje su u pripremnim planovima bile predviđene za obilazak, kakvi su bili njegovi dojmovi o Kotoru i Boki, je li imao vodiče kroz grad i slično.

U dnevniku o pristajanju brodova u arhivskom fondu Lučke kapetanije Rose za-

bilježeno je da je 30. svibnja 1838. godine pristao piroškaf „Konte Mitrovski“, nosivosti 119 tona, pod zapovjedništvom Giovannija Triscolija. Brod je imao 21 člana posade, a 9 putnika. Navedeno je da je parobrod austrijski i da pripada upravi u Trstu. Kao mjesto podrijetla navodi se Dubrovnik, a dozvolu br. 454 dobio je 26. ožujka 1838. godine. U detaljnom popisu posade može se zapaziti kao kuriozitet da su četiri člana iz Boke. To su: Tomas Urlić, star 23 godine iz Kotora, Gregor Zirović pok. Jovana, star 28 godina, Anton Balotino (ili Baletino) pok. Jovana, star 20 godina i Vicko Tomov Brajković, 21 godina, sva trojica iz Perasta.¹

Ovo bi bili svi podaci, prema dosad istraženome materijalu u Kotorskom arhivu, koji se tiču ovoga iznimnog događaja - prvog posjeta Kotoru i Boki u okviru kružnog putovanja brodom po Jadranu od strane važnoga gosta, a u svrhu razgledanja prirodnih i kulturnih znamenitosti, točnije zadovoljenja turističkih potreba.

Uz arhivske dokumente Istorijskog arhiva Kotor, o tijeku ovoga značajnog posjeta

može se saznati nešto više na osnovi dokumenata Eparhijskog arhiva u Kotoru, koja je obradio arhivist, akademik dr. Slavko Mijušković.² To su dva pismena izvješća koja šalju Makarije Grušić, episkop provikar za Boku kotorsku i Jakov Popović, kotorski proto-prezbyter, administratoru Dalmatinske episkopije Simeonu Trkulji. Prema izvješću Jakova Popovića saznaje se da je saksonski kralj svojim dolaskom ipak iznenadio kotorske vlasti, koje ga nisu 30. svibnja u 10.30 sati dočekale u luci, već nakon što su saznali da je gost stigao, sreli su se s njim u katedrali sv. Tripuna. Zatim je kralj Friedrich August obišao crkvu sv. Nikole, pa škole i druge institucije i dalje čitav grad. U 5 sati poslije podne je ispred Vijećnice promatrao nacionalni ples Kotorana, očito tradicionalno kolo Bokeljske mornarice, jer je prema kazivanju Popovića saksonski kralj u daljnji obilazak tvrđave išao u pratnji ovih lijepo obučениh i naoružanih ljudi. Na povratku s tvrđave pozdravili su ga predstavnici vlasti

¹ DACG IAK LUKAR, Pomoćna knjiga 9, Registri 1835./38.

² Mijušković, Slavko: Izvještaji o boravku saksonskog kralja Fridriha Avgusta u Boki 1838. god., *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, god. XIV, str. 103-106.

općina Prčanj i Dobrota. Sutradan, 31. svibnja 1838., u Kotoru su ga pozdravili stanovnici Risna, također tradicionalno obučeni, koji su izveli svoj nacionalni ples i pjesme. Uz pratnju građana Kotora i Risna otišao je ručati na parobrod, da bi kasnije uz istu pratnju pošao do puta koji vodi za Crnu Goru i na konju otputovao za Cetinje.

Dalje, 1. lipnja, nakon povratka s Cetinja obišao je Budvu gdje ga je dočekaio parobrod pa je zatim 2. lipnja posjetio Gospu od Škrpjela kraj Perasta, lazaret u Meljinama, manastir Savinu i Herceg Novi, i nakon toga isplovio iz Boke. Prema Popovićevim prosudbama u izvješću koje je napisao, kralj Friedrich August u Boki se zadržao duže nego u nekim drugim krajevima jer je bio oduševljen posebno bogatstvom nošnji, oružjem i narodnim običajima, izrazivši također veliku ljubopitljivost i zanimanje i kada su bile u pitanju kulturne znamenitosti.

U literaturi su poznata i dva izvješća o spomenutom posjetu koje je 4. i 22. lipnja 1838. godine poslao guverneru Lilienbergu njegov ađutant Fridrih Orešković, u to vrijeme nastanjen u Kotoru, u svojstvu člana Komisije za razgraničenje između Crne Gore i Austrije.³ Prema Oreškoviću, saksonski kralj je stigao u Kotor 30. svibnja u 11 sati, a zatim je 31. svibnja u 8 sati ujutro pošao za Cetinje, s članovima svoje pratnje, spomenutim Minkwit-

zom, Mandeslohom, liječnikom Amonom, tršćanskim botaničarem Bartolomeom Biasolettom i s 2 sluge. Njima su se još pridružili iz Kotora ađutant Orešković, zapovjednik kotorske utvrde Theodor Karacsay i pratnja od trideset naoružanih Bokelja, koju je organizirao okružni poglavar radi sigurnosti kralja. Povratak u Budvu bio je 1. lipnja u 7 sati na večer, kada je Friedrich August razgledao i ovaj gradić. Noć je sa svojim pratiteljima iz Kotora, Oreškovićem, Karacsayem i u međuvremenu pristiglim okružnim poglavarom iz Kotora, proveo na parobrodu, da bi sutradan svi otplovili za Perast i Herceg Novi.

Znatno više može se saznati iz već spomenutog putopisa čiji je autor jedan od članova kraljeve pratnje, dr. Bartolomeo Biasoletto. Ovaj putopis je zbog posjeta saksonskog kralja vladaru Crne Gore i pjesniku Njegošu dobio na popularnosti i bio preveden na više jezika.⁴ Zahvaljujući iscrpnom

⁴ o., c. Biasoletto, Bartolomeo: *Relazione del viaggio fatto...*, Trieste 1841. Već sljedeće godine u Dresdenu je objavljen njemački prijevod ovog putopisa (*Reise St. Majestat des Königs Friedrich August von Sachsen durch Istrien, Dalmatien und Montenegro in Furh-jare 1838*). Na str. 68-177 i 215-222 opisan je posjet Boki i Crnoj Gori. Ovo djelo je u fragmentima objavljivano i prevedeno i na naš jezik. Prvo je iz *La Vita Italiana* dio preveden i objavljen u *Glasu Crnogorca* 1897. godine na Cetinju. Zatim neke fragmente prevodi i Pavle Rovinski u članku: „Vladika crnogorski Petar II po odzivima stranih pisaca“, *Književni list*, (Cetinje) 1902., str. 85-89. Opet dijelove ovog Rovinskova prijevoda objavljuje Marko Dragović u člancima: „U spomen stogodišnjice rođenja mitropolita i gospodara crnogorskog Petra II Petrovića Njegoša (1813 - 1853)“, Cetinje 1913., str. 13-14, i „Odzivi inostranih putnika o Crnoj Gori“, *Pravda* 20. IX 1925. Njemački prijevod dijela Biasolettova teksta, koji se odnosi na posjet kralja Njegoša iz 1912. godine, preveo je u svom članku Ilija Batričević, *Istoriski*

Graf Karacsay

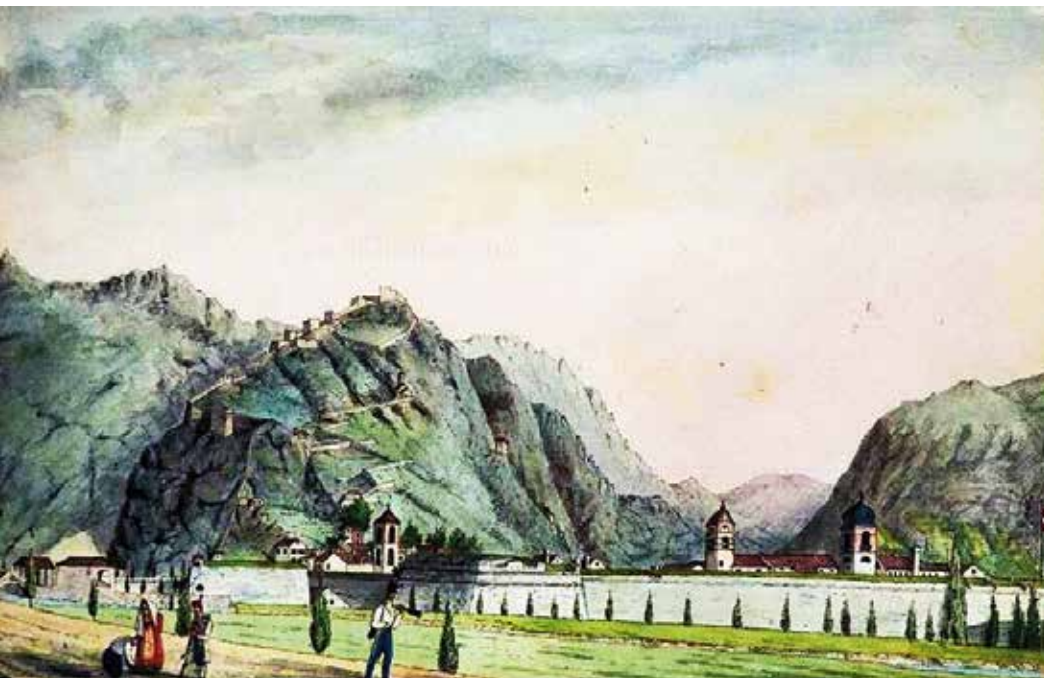
Biasolettovu opisu putovanja, ali i mnogobrojnim prijevodi-ma ovog djela, s Kotora, Boke i Crne Gore skinut je veo tajne i demistificirane su mnoge predrasude o ovoj destinaciji za sve zainteresirane posjetitelje koji će ubuduće obilaziti Boku i Crnu Goru.⁵

Prema kazivanju Biasoletta, parobrod je iz Dubrovnika krenuo za Boku kotorsku 30. svibnja oko 4 sata ujutro. Ulazak u Bokokotorski zaljev opisan je uz vidno oduševljenje autora. Spomenuta su i

zapisi, 2, Cetinje 1949., str. 226-238. U svom članku „Biasolettov opis posete saksonskog kralja Crnoj Gori 1838. godine“ (Stvaranje, god. XVIII, Cetinje, 1963./1, str. 47-73) dr. Ljubomir Durković-Jakšić daje opsežniji prijevod dijela ovog putopisa koji se odnosi na Crnu Goru. Dio je preveden i u knjizi: Vesna Kilibarda, „Njegoš i Trst. Italijanski pisci i putopisci o Vladi-pjesniku - B. Bjazoletto P. Đenerini F. Ongaro“, Podgorica 2000.

⁵ Opisi obilaska Boke kotorske i Crne Gore su na stranicama br. 68 do 117 spomenutoga Biasolettova djela.

³ Durković-Jakšić, dr. Ljubomir: *O poseti saksonskog kralja Njegošu 1838*, „Istoriski zapisi“ knj. VIII, sv. 1-3, Cetinje januar - mart 1952., str. 36-46. U ovom članku autor prenosi drugo izvješće Oreškovića koje je vezano uz boravak na Cetinju, a samo ovlaše se dotiče Boke. Značajno je da je guverner Lilienberg koristio prvo Oreškovićevo izvješće da bi 9. lipnja podnio detaljno izvješće o ovom putovanju saksonskog kralja vrhovnom upravniku Dvorske kancelarije i predsjedniku Dvorskog ratnog vijeća u Beču, kao i vlastima u Dresdenu.

Pogled na Kotor sa sjevera Karacsay

Putopis - Biasoletto 1841

Biasoletto

Utvrdna Trojica iznad Kotora - Karacsay

kratko opisana sva važnija mjesta s obje strane Zaljeva, naravno uvijek uz opise vegetacije. Brod je u 11 sati i 15 minuta uplovio u Kotor. Tu su goste dočekali predstavnici civilne i vojne vlasti, od kojih on izdvaja Gabrijela Ivačića, vladinog savjetnika i kotarskog

poglavara, kao i grofa Theodora Karacsaya, tadašnjeg zapovjednika grada i tvrđave, navodeći detaljno sve njegove titule. Prvo su obišli katedralu sv. Tripuna, gdje su posjetitelji pregledali sve dragocjenosti, uključujući i svete moći, koje je kralju osobno pokazao svećenik Stjepan Pavlović Lučić. Zatim su otišli u Kotarsko poglavarstvo, gdje je načelnik Ivačić pripremio osvježenje. Tu su mogli razgledati vojnu opremu iz ovog kraja. Prema kraljevoj želji, dalje su poš-

li u obilazak tvrđave Sv. Ivan nad Kotorom jer je kralj izrazio želju da pogleda vegetaciju i uživa u pogledu. Na tom putu im se pridružio i šurjak načelnika Ivačića, inače botaničar i prijatelj Biasoletta, Domenico Pappafava. Prema Biasolettu, silazak s utvrde je bio dosta naporan i zbog stepeništa i sunca, no ipak on nabraja vrste biljaka koje su našli na padinama brda. Spominje i selo Špiljari koje je nastanjeno s dvadesetak obitelji, ali je istodobno fasciniran

strminom litice na kojoj je utvrda Sv. Ivan, zatim putem koji je veza s Crnom Gorom, kao i pogledom na Kotorski zaljev.

Na povratku u Kotor dočekali su ih predstavnici svih okolnih kotora i građanstvo, koje je bilo obučeno u narodne nošnje, s oružjem ili nakitom, čija je izrada zadivila autora putopisa, a i samog kralja. Stanovništvo je objašnjavalo saksonskom kralju detalje na svojim nošnjama i na oružju. Zatim su na trgu ispred Okružnog poglavarstva za posjetitelje izveli neke vojne vježbe uz komande na slavenskom jeziku, kao i svoj nacionalni ples u kojem su, prema riječima Biasoletta, iskazali svoju iznimnu okretnost i spretnost.

Zatim je kralj s pratnjom obišao Crnogorski pazar, koji Biasoletto detaljno opisuje očigledno fasciniran obiljem trgovačke robe koja je tu bila u prometu. Nakon toga je uslijedio posjet pravoslavnoj crkvi sv. Nikole, da bi ih na izlasku pozdravili predstavnici Risna koji su, prema kazivanju pisca, izveli narodno kolo koje se razlikovalo od prethodno izvedenog plesa, uz pjevanje u dva glasa. Nakon toga brodskim čamcem, pod zapovjedništvom kapetana Triscolija i pod saksonskom zastavom kralj je, uz pratnju i plotune okupljenog naroda, otišao na parobrod.

Iako je u spomenutim aktima uzvanika bilo naglašeno da se prilikom ovog posjeta, zbog izričite želje kralja Friedricha Augusta, ne priređuju velike svetkovine, prema Biasolettovu opisu izgleda Kotora u večernjim satima može se zaključiti da je oduševljenje stanovništva bilo veliko pa je priređen i velebn prijem. Prema njegovim riječima obala Zaljeva je bila osvjetljena pravilno raspoređenim buktinjama, a pokraj parobroda su na ukrašenim barkama,

Karta Crne Gore

kojima su upravljali bokeljski mornari u svome tradicionalnom ruhu i koje su defilirale u savršenom redu, bili predstavnici vlasti i građani. Oni su s kapom u ruci i naklonom pozdravljali kralja.

Uz pomoć predstavnika austrijskih vlasti iz Kotora, saksonski kralj je stupio u vezu s vladarom Crne Gore, Petrom II. Petrovićem - Njegošem i na njegov poziv da ga posjeti 31. svibnja u 8 sati odlazi s pratnjom na Cetinje. Nakon opširnog opisa boravka uglednih gostiju u Crnoj Gori i na Cetinju, Biasoletto bilježi da su se sutradan vratili u Budvu, gdje ih je dočekalo mnogo ljudi, uza zvonjavu crkvenih zvonja i zvuke vojne glazbe, koja je radi kraljeva dočeka došla iz Kotora. U Budvi su gosti obišli crkvu. Sljedećeg dana, 2. lipnja u 4 sata ujutro, parobrod je isplovio iz Budve za Boku kotorsku. Nakon tri sata vožnje parobrod je pristao u Herceg-Novu, gdje su posjetitelji obišli utvrđenje, crkvu sv. Save i manastir Savinu. Poslije su otplovili do Gospe od Škrpjela kraj Perasta. Oduševlje-

ni Peraštani ukasili su čitav otok zastavama raznih nacija, nudili su goste „nakiselim pićem“ i poklonili su kralju knjižicu u ovom otoku koja je tiskana u Veneciji, a napisao ju je kapelan s Gospe od Škrpjela. Ovdje su parobrod napustili kraljevi pratioci: Orešković, Ivačić i Karacsay, a on je isplovio iz zaljeva uz plotune i pozdrave stanovništva, koje je pratilo brod s oko četrdesetak čamaca s austrijskim zastavama. Oko 12 sati parobrod sa saksonskim kraljem napustio je Perast i otplovio ka Dubrovniku. Pogledom unazad divili su se vrhovima Lovćena, koji su početkom lipnja još bili pod snijegom.

Zahvaljujući Biasolettovim zabilješkama o tijeku ovog putovanja, posjet saksonskog kralja Boki i Crnoj Gori je izazvao je pažnju šire javnosti ne samo neposredno nakon događaja, nego je ostavio vidnog traga u našoj historiografiji. Svaka rasprava o otvaranju Crne Gore ka Europi, posebno zapisi o posjetima značajnih ličnosti koji su slijedili nakon 1838. godine, podrazumijeva

Petar II. Petrović Njegoš u Biasolettovom putopisu

spomen ovog posjeta saksonskog kralja. Kako je ovaj događaj simbolično označio prve korake u razvitku turizma za područje Dalmacije, odnosno Boke, isto tako je označio i njegove početke u Crnoj Gori.

Osim navedenih arhivskih dokumenata vezanih uz ovaj značajan posjet, koji se i formom i sadržajem izdvajaju od ostalih suhoparnih službenih akata i označavaju neko novo strujanje u pravcu potrebe za afirmiranjem raspoloživog bogatstva ovih predjela, značajno bi bilo, u kontekstu ovih skromnih propagandno-turističkih pokušaja, spomenuti pionirski rad slikara-amatera Theodora Karacsaya. Naime, kako smo već rekli, jedan od pratilaca saksonskog kralja Friedricha Augusta tijekom njegova obilaska Boke i Crne Gore, bio je i grof Theodor Karacsay, tadaš-

nji zapovjednik grada Kotora i utvrde u svojstvu austrijskog pukovnika. Baveći se amaterski kartografijom i slikarstvom, na ovom putovanju on je kompletirao svoj album sa sto veduta rađenih u akvarelu, kao i sa zemljopisnom kartom Crne Gore, što će predstavljati značajan doprinos u vizualnom približavanju ovih krajeva europskoj klijenteli prije šire primjene fotografske tehnike.⁶

⁶ *Izgledi gradova crnogorskog primorja u štampanim prikazima i dokumentima.* (Kolekcija Đ. Radivovića i fondovi i zbirke Istorijskog arhiva Kotor): Katalog istoimene izložbe, Kotor, lipanj 1995., str. 24. Na str. 55 ove publikacije dat je kratak sadržaj dokumenta Kotorskog arhiva u kojemu se govori o zemljopisnoj karti grofa Karacsaya: Kotor, 23. prosinca 1842. godine.

Komanda kotorske utvrde šalje dopis Općini u kojem je obavještava da su više vlasti odobrile objavljivanje zem-

Uz njegove akvarele, koji imaju veću dokumentacijsku nego umjetničku vrijednost, a značajne su jer predstavljaju za sada najstarije vedute jadranske obale, Karacsay je izradio i litografiju Kotora, vjerojatno 1837./38. godine.⁷ Prema dosadašnjim saznanjima to je prvi prikaz Kotora u ovoj novoj tiskarskoj tehnici, koja je u 19. stoljeću posebno izazvala interes u Austriji i to njihova Glavnog stožera i Metternichova biroa. Uz ostalo, oni tada financiraju izradu litografiranih bečkih veduta. Neposredno nakon izrade Karacsayeve litografirane vedute Kotora, Boku posjećuju poznati austrijski pejzažisti Jakob i Rudolf Alt i rade vedute Boke kotorske u tzv. kromolitografiji, koje su prema preciznosti rada, odabiru motiva i tehnici izrade na visokom umjetničkom nivou, znatno većem od akvarela i litografije Kotora Theodora

ljopisne karte Crne Gore od strane pukovnika grofa Karacsaya, sada na dužnosti komandanta utvrde u Mantovi. Na karti su izvršene ispravke ranijih karata i uneseni su novi podaci do kojih je autor mogao doći na svom ranijem položaju komandanta kotorske utvrde. Kartu hvale zbog „preciznosti i obilja sadržaja, točnosti i jasnoće...“ i zato se smatra da je iznad svih do sada poznatih karata. Cijena za službenike Općine je povlašćena, a priložen je formular za popisivanje abonenata (o. c. DACG IAK OK IX, 218-218/1). Album ovih veduta pod nazivom „100 vedute delle coste orientali del mare adriatico disegnate dal colonello conte Fedor Karacsay“ pronašao je Fisković. Vidi: „Boka Kotorska u akvarelima Fedora Karacsaya iz prve polovice 19. stoljeća“, *Spomenik SANU, CXXVII, Odeljenje istorijskih nauka, Beograd, 1985.*, str. 203-237.

⁷ Primjerak litografije Kotora u boji vlasništvo je kolekcionara Đorđa Radivovića iz Beograda. Njegovom ljubaznošću Kotorski arhiv je nakon izložbe veduta u Kotoru u lipnju 1995. godine izradio kopije ove kolekcije u vidu fotografija, slajdova i xerox-kopija. To je pohranjeno u arhivskoj zbirci Radivović. Vidi: o., c. *Izgledi gradova Crnogorskog primorja u štampanim prikazima i dokumentima* ..., str. 24.

Karacsaya. Njih će za ilustraciju svoje knjige o Dalmaciji koristiti Franz Peter.⁸ Uz radove Johanna Hgelmlera treba istaknuti graverski rad Giuseppea Riegera, koji je prema narudžbi Austrijskog Lloydja za potrebe njihovih putnika izradio za litografirani album dalmatinske obale i vedute svih mjesta Boke kotorske, ali su one bez osobite Karacsayeve vjerodostojnosti.⁹

Tako je u prvoj polovici 19. stoljeća stanovništvo iz nekih dijelova današnje Crne Gore pokušavalo slijediti nove gospodarske tokove Europe, iako uz velike teškoće, kako zbog zemljopisne udaljenosti od svih važnijih prometnica, tako i jer su bili u sastavu velikih država koje su razvojne planove ovih područja isključivo usklađivale prema svojim državnim interesima.

LITERATURA za kompletan serijal:

BIASOLETTO, Bartolomeo: Relazione del viaggio fatto nella primavera dell'anno 1838 dalla Maesta del Re Federico Augusto di Sassonia nell'Istria, Dalmazia e Montenegro, Trieste 1841.

DURKOVIĆ-JAKŠIĆ, dr. Ljubomir: Biazoletov opis posete sasonskeg kralja Crnoj Gori 1838. godine, Stvaranje, god. XVIII, Cetinje, 1963./1, str. 47-73.

DURKOVIĆ-JAKŠIĆ, dr. Ljubomir: O poseti saksonskeg kralja Njegošu 1838., *Istoriski zapisi*, knj. VIII, sv. 1-3, Cetinje januar - mart 1952., str. 36-46.

FIJO, Oliver: Parobrodarstvo Dalmacije 1878. - 1918, Zadar 1962.

FISKOVIĆ, Cvito: Boka Kotorska u akvarelima Fedora Karacsaya iz prve polovice 19. stoljeća, *Spomenik SANU*, CXXVII, Odeljenje istorijskih nauka, Beograd 1985., str. 203-237.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70773>. (konzultirano 16. 11. 2020.)

<http://www.ganga.hr/index.php/pisani-radovi/item/355-put-po-dalmaciji> (konzultirano 16. 11. 2020.)

<https://povijest.hr/nadanasnjidan/daniele-farlanti-eruditski-istrazivac-hrvatske-povijesti-1690>; (konzultirano 16. 11. 2020.)

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/19/adria> (konzultirano 13. 11. 2020.)

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3703/stradner-josef> (konzultirano 13. 11. 2020.)

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/900/friedrich-august-ii> (konzultirano 13. 11. 2020.)

Izgleđi gradova Crnogorskog primorja u štampanim prikazima i dokumentima od XVI do XIX vijeka: (Kolekcija Đ. Radivovića i fondovi i zbirke Istorijskog arhiva Kotor) / Jelena Antović, Snežana Pejović, Đorđe Radivović. [Katalog s istoimene izložbe], Kotor, jun 1995.

MIJUŠKOVIĆ, Slavko: Izvještaji o boravku saksonskeg kralja Fridriha Avgusta u Boki 1838. god., *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, god. XIV, str. 103-106.

MILOVIĆ, Jevto: Djelo Teodora Karačaja o Austrijskoj Albaniji, Crnoj Gori i Turskoj Al-

baniji iz 1838. godine, *Glasnik Odjeljenja umjetnosti CANU*, Titograd 1979/2, str. 53-72.

MILOVIĆ, Jevto: Posjeta kralja saksonskeg Fridriha Avgusta vladici Radu 1838., *Istoriski zapisi*, Cetinje 1949., knj. III, str. 50-60.

PEDERIN, Ivan: Austrijski Lloyd i turizam u Hrvatskoj, *Adriatica maritima*, Zadar 1978., sv. II.

PEDERIN, Ivan: Franz Petter i Dalmacija, *Radovi. Razdruštvenih znanosti (5)*, Zadar, god. 12/1974., sv. 12, str. 105-126.

PEJOVIĆ SNEŽANA, Posjeta saksonskeg kralja Fridriha Avgusta Kotoru i Boki i začeci valorizacije spomeničke i folklornog blaga u turističke svrhe, *Istorijski zapisi*, Podgorica LXI/1998., 1-2, 225-245.

PETTER, Franz: Das Knigreich Dalmatien, Beč 1841.

RADIMIRI, Đurko: „Bokeška plovidba“, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, VIII., Kotor 1959., str. 183-200.

RÖDLICH, H. F.: Skizzen des physisch-moralischen Zustandes Dalmatiens und der Buchten von Cattaro, Berlin 1811.

Arhivski izvori u Istoriskom arhivu Kotor:

Arhivski fond Opština Kotor, godine 1838., 1842. i 1910. Pomoćne knjige: Protokol i registar 1938.

Arhivski fond Lučka kapeitanija Rose, 1837., Pomoćne knjige br. 9; Registri 1835/38.

Arhivski fond Pomorsko-sanitarna deputacija Rose, 1837., 1838.

Arhivski fond Osnovna škola Kotor, 1837./38.

Arhivska zbirka Radivović. (RADIV)

KRAJ SERIJALA

⁸ Riječ je o knjizi Franza Pettera „Das Knigreich Dalmatien“, Beč 1841.

⁹ Album nosi naziv: „Panorama della Costa e delle Isole di Dalmazia nei viaggi dei Piroscafi del Lloyd Austriaco. Disegnato per ordine dello Stabilimento sudetto da Giuseppe Rieger“, Trieste 1853.

*POVIJEST BRODSKIH KRUŽNIH PUTOVANJA
U BOKI KOTORSKOJ*

DOULOS – (79) *sluga dobre knjige*

Piše: Neven Jerković

Radi se o najstarijem aktivnom brodu za kružna putovanja na svijetu. DOULOS je brod koji je samo dvije godine mlađi od TITANICA što potvrđuje i Guinnessova knjiga svjetskih rekorda.

Sagrađen je za Mallory Steamship Company prije više od 100 godina u Nevvportu USA kao trgovački brod pod imenom MEDINA i za nimalo prozaičan posao: prijevoz krumpira i tuka iz New Yorka za Galveston Texas. Brod je imao 5400 GT, bio dug 125 metara, a brzinom od 14 čvorova zaplovio je 22. kolovoza 1914. U početku ga je pokretao parni stroj sa četiri kotla ložena ugljenom. Pod imenom MEDINA kao trgovački brod (usput 1922. preinačen za prijevoz nafte) plovio je ukupno 34 godine, ničim posebno ne pokazujući nevjerojatnu sudbinu buduće duge i uspješne karijere.

Prvi je svjetski rat služio kao US Navy brod za snabdijevanje a Drugi u US Coast Guard. Kod obala Devona u Engleskoj se je 1918. nasukao i jedva bio spašen. Nakon što je ipak preživio oba rata, našao se raspredjen u sredozemnim vodama predodređen za rezalište. Neočekivano ga 1948.

U veljači 2005., nakon obavljenog remonta u brodogradilištu u Bijeloj, DOULOS je napustio Sredozemlje te otplovio prema Indijskom Oceanu i Dalekom istoku u čijim se lukama i zadržao sve do konca 2008.

spašavaju i kupuju Talijani za prijevoz svojih emigranata u Australiju. Naravno, potpuno je rekonstruiran 1949. u brodogradilištu La Spezia za prijevoz 287 putnika u prvom i 694 u turističkom razredu te od tada pod panamskom za-

stavom za kompaniju Naviera San Miguel kao ROMA ima 6550 GT. Iako djeluje pomalo konfuzno, ovaj se brod ne treba poistovjetiti sa istoimenim u vlasništvu Lauro Line-a (od 1942. -1967.) i registriranom u Italiji. Kada je panamska

kompanija 1950. završila u stečaju, brod se nalazio u Fremantle-u Australija. Tu je iskrcao talijanske emigrante ali i posadu bez plaće i osiguranog povratka kući. Tamošnji je talijanski konzulat privremeno brod dao u zakup tršćanskom Lloyd u da ga zajedno sa posadom vrati u Italiju. Na povratku kući, usput je u Indoneziji ukrcao veliku skupinu Nizozemaca koji su bježali iz svoje bivše kolonije pred neredima prigodom Sukarnovog proglašenja nezavisnosti te ju je vratio u Rotterdam. Po povratku u Italiju, zbog dugova je zaplijenjen sa najboljim izgledima da onako star i umoran konačno završi u starom željezu.

Iznenada ROMA je već 1952. za 570 milijuna lira prodana kompaniji Linea C, današnjoj Costa Cruises, koja ju je kompletno preuredila u putnički brod i dala novo ime - FRANCA C. Tužne su emigrantske brodske prostore zamijenili luksuzni saloni i kabine za smještaj 920 putnika u prvom, turističkom i trećem razredu. Novi FIAT diesel glavni pogonski strojevi ukupne snage 7600 KS mu sada omogućavaju brzinu od 18 čvorova na novoj liniji iz Italije za Južnu Ameriku. Već 1959. je opet kompletno preuređen u brod za kružna putovanja Sredozemljem sa 6800 GT i mogućnosti smještaja 550 putnika

u jedinstvenom razredu. Novi FIAT strojevi ukupne snage 8100 KS ugrađeni su 1970., nakon poništenja već ranije dogovorene prodaje u staro željezo i odluke da se brod još jednom rekonstruira i ponovo zaplovi. FRANCA C je, što je bilo i za očekivati, u to vrijeme redovito posjećivala naš Grad, uglavnom se sidreći pred Lokrumom. U programu kružnih putovanja 1977. objavljen je itinerer njenog krstarenja sa polaskom 1. travnja iz Barcelone tičući luke Tunis, Dubrovnik, Krf, Korint, Pirej i Napulj.

Međutim, te iste 1977. godine već veoma stari brod odlazi po četvrti put ponovo u raspremu, ovaj put doista bez ikakvih šansi da preživi. Donijeta je i odluka da se proda u rezalište te tako jednom zauvijek skonča u starom željezu. Ali, kao po scenariju najbolje TV sapunice, u posljednji su ga trenutak spasili karitativni misionari udruženi oko GBA - Gute Buecher fuer Alle (Dobra knjiga za svakoga), njemačke neprofitabilne nevladine organizacije. Brod se u Bremenu opet kompletno i vrlo kvalitetno preuređuje, ovaj put u brod plovenu biblioteku sa fondom od preko 6000 naslova i preimenuje u DOULOS, prevedeno sa grčkog - sluga. Ovaj zanimljivi projekt se financira, pored brojnih donacija, i

prodajom knjiga i ulaznica na brod, kojeg je do sada posjetilo preko 17 milijuna ljudi. Dobio je sve SOLAS (Safety Of Life At Sea) certifikate samo do 2010. godine.

Brod i posadu koju je sačinjavalo 320 volontera prosječne starosti 25 godina iz 45 zemalja cijelog svijeta te njihov život i brojne aktivnosti na moru i kopnu imali smo i mi u Dubrovniku prilike upoznati u ožujku 2004. prigodom dvo-tjedne posjete našem Gradu.

DOULOS je tada posjetio **Kotor**, Split, Dubrovnik, Southampton, Scheveningen, Dublin, Londonderry, Leith u Škotskoj, Farske otoke, Rouen, Bremen, St. Nazaire, Gibraltar, Genovu, Catania-u, opet **Kotor te Bijelu**.

U veljači 2005., nakon obavljenog remonta u brodogradilištu u Bijeloj, DOULOS je napustio Sredozemlje te otplovio prema Indijskom Oceanu i Dalekom istoku u čijim se lukama i zadržao sve do konca 2008. Nakon što je 2009. završio svoje posljednje kružno putovanje, DOULOS je raspredmljen u Singaporeu gdje ga je sljedeće godine kupila lokalna kompanija Bintan Resorts International sa namjerom da ga trajno sačuva. Dobio je i novo ime DOULOS PHOS (slugino svjetlo). Otegljen je kasnije prema indonezijskom otoku Batam gdje je koncem listopada 2015. našao svoj konačni kopneni vez u blizini Bintan's Bandar Bentan Telani Ferry Terminal gdje još služi kao luksuzni hotel sa 100 soba.

DOULOS PHOS

— THE HOTEL —

BINTAN, INDONESIA

BUILT 1914

Stijepo Obad i Boka Kotorska

*Sjećanje na
dr. prof. Stijepa Obada
(1930. - 2021.)*

U ovoj godini koja je na izmaku ostali smo bez mnogih prijatelja Hrvatskoga glasnika i HGD-a. Među njima je i prof. dr. sc. Stijepo Obad, ugledni hrvatski povjesničar, sveučilišni profesor, istaknuti član Matice hrvatske i član Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak“.

Profesor Obad imao je s Hrvatima iz Boke kotorske doticaja u svim segmentima svoga djelovanja, a to su: znanstveni, društveni i pedagoški. Ipak, ostao je nedovoljno poznat, kao i njegove zasluge za hrvatsku zajednicu u Boki kotorskoj. Zato želimo ovim skromnim prilogom sačuvati sjećanje na njega i njegovo djelovanje.

Stijepo Obad rođen je u Pridvorju u Konavlima 1930. godine. Diplomirao je povijest na Filozofskome fakultetu u Sarajevu 1958., a doktorirao 1965. na Filozofskome fakultetu u Zadru. Karijeru je započeo 1960. kao asistent u Historijskom institutu JAZU-a u Dubrovniku, četiri godine kasnije nastavlja u Zadru, prvo kao predavač, a 1985. dobiva zvanje redovitoga sveučilišnog profesora na Katedri za opću povijest. Zapravo je njegovo razdoblje djelovanja od 1965. do odlaska u mirovinu 2000. obilježeno najznačajnijim istraživanjima, prinosima hrvatskoj historiografiji i edukacijom mnogih generacija studenata. Prof. Obad bio je angažiran i na drugim obrazovnim ustanovama: na Odsjeku za povijest Filozofskoga

fakulteta u Osijeku i Puli, a u Zadru na Odjelu za kulturu i turizam, na sveučilišnoj Visokoj učiteljskoj školi i na Visokoj katehetsko-teološkoj školi u Zadru. Predavao je i na poslijediplomskim studijima u Zadru, Splitu i Dubrovniku.

Prof. dr. Stjepan Obad bio je poznat po javnom i društvenom djelovanju. Dvije značajne ustanove: *Matica hrvatska* i Hrvatsko kulturno društvo *Napredak* u njemu su imale vrsnog promotora hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Također je poznat po 60-godišnjem djelovanju u Matici hrvatskoj, prvo ranih 60-ih godina u dubrovačkom ogranku, a od 1965. do 1972. pa od 1992. godine u zadarskom ogranku. U Zadru je nakon 20-godišnje zabrane (zbog Matičine uloge u događajima Hrvatskog proljeća) obnovio MH 1992. godine. Poticao je osnivanje drugih Matičinih ogrankova, a osobito pomagao Ogranak MH u Konavlima i sudjelovao u njegovom radu. Treba spomenuti i njegovo zalaganje vezano uz obnovu Franjevačkog samostana u rodnome selu Pridvorju. Samostan sv. Vlaha iz XV. stoljeća, duhovno središte Konavala, bio je potpuno razoren u ratnim razaranjima Konavala i Dubrovnika 1991. godine.

Za znanstveni, stručni, nastavnički i kulturni rad prof. Obad dobio je odlikovanje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića, nagradu za životno djelo Zadarske županije i Grada Zadra te druga priznanja.

Profesor Obad poznat je u znanstvenim krugovima kao stručnjak za novovjekovnu hrvatsku povijest koja se odnosi na austrijsku pokrajnu Dalmaciju u XIX. stoljeću. Baveći se tim vremenom i prostorom najviše je pridonio znanosti otkrivanjem do tada gotovo nepoznate i neobrađene teme vezane uz dalmatinsko selo i agrarna pitanja. Opredjeljenju za to područje možda je pridonijelo i poznavanje tradicije te bliskost s težačkim životom zavičajnih Konavala. Njegov pionirski rad u istraživanju dalmatinskog sela i seljaštva, kojim se do tada nitko nije bavio, temelj je za daljnja istraživanja.

Drugo veliko područje znanstvenog interesa prof. Obada je vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji. Zaslužan je za mnoga saznanja iz vremena koje je obilježeno sudbinskim političkim, društvenim previranjima, procesima hrvatske nacionalne integracije i modernizacijom te revolucionarnom 1848. godinom. Čitav niz znanstvenih radova posvetio je ekonomskom, kulturno-urbanističkom razvoju dalmatinskih gradova. Pisao je i o istaknutim ličnostima hrvatskoga političkog, znanstvenog i kulturnog života XIX. i XX. stoljeća, a to su: **Franjo Supilo, Natko Nodilo, Stjepan**

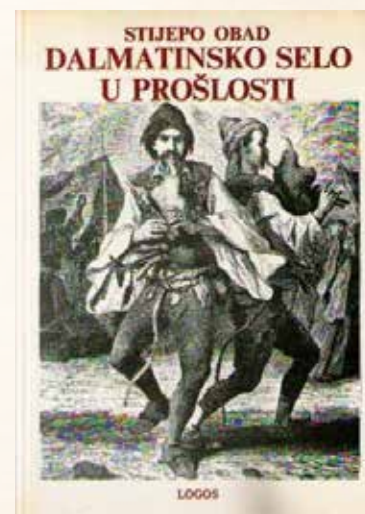
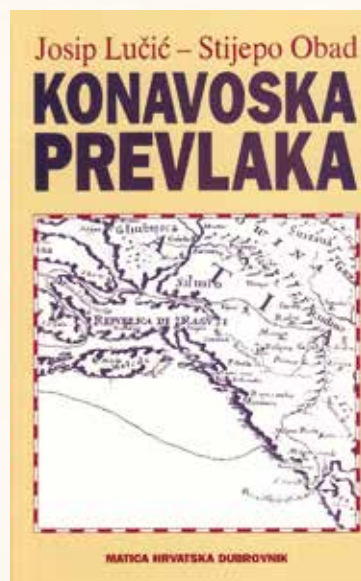
Filozofski fakultet u Zadru

Antoljak i Spiridon Brusina. Posvećeni znanstveni rad dug nekoliko desetljeća rezultirao je objavljenim knjigama, člancima u stručnoj periodici, sudjelovanjima na simpozijima.

Naime, glavno povijesno razdoblje kojim se bavio je XIX. i XX. stoljeće, do I. svjetskog rata – odnosno vrijeme vladavine Austrije u Dalmaciji. U sklopu njegovih istraživanja svakako je neizostavna Boka kotorska, kao dio austrijske provincije Dalmacije.

Svoje radove o Boki kotorskoj objavljivao je u hrvatskoj i crnogorskoj stručnoj periodici.

Vrijedan je rad *Ekonomске prilike Tivta sredinom XIX. stoljeća*, koji donosi pogled na Tivat koji je u to vrijeme spadao u najagrarnija naselja u Boki kotorskoj. Prof. Obad sudjelovao je na znanstvenom skupu posvećenom događajima iz 1869. godine s temom *Odjek Bokeljskog ustanka u dubrovačkom kraju*. Pisao je o preporodu u Dubrovniku i Boki kotorskoj 1860./61. godine.

Samostan sv. Vlaha u Pridvorju

Za kulturnu povijest Hrvata u Boki kotorskoj važan je rad prof. Obada *Hrvatska društva u Boki kotorskoj tijekom XIX. stoljeća*, gdje prati procese hrvatske nacionalne homogenizacije u XIX. stoljeću u sklopu djelovanja mnogobrojnih kulturno-prosvjetnih društava koja su postojala u svim mjestima Boke kotorske do Drogoga svjetskog rata.

Upravo je baš ova tema o hrvatskim društvima u prošlosti bila poticaj za suradnju prof. Obada s HGD CG, koji se rado odazvao da sudjeluje u ***Bokeljskoj priči*** - kulturnom projektu koji je tijekom 2007. godine povezivalo Boku s hrvatskim gradovima. Dio te manifestacije u Dubrovniku bila je i Izložba starih fotografija, na kojoj je bio prikazan povijesni razvoj hrvatskih kulturnih društava u Boki kotorskoj. Prof. Obad tom je prilikom, u Dvorani zrcala u dubrovačkoj Narodnoj knjižnici, govorio na temu *Hrvatska društva i njihov značaj za očuvanje identiteta bokeljskih Hrvata*.

Još jedna suradnja HGD CG s prof. dr. Obadom vezana je uz promociju *Zbornika* koji je njemu posvećen u povodu njegova 80. rođendana i 50 godina stvaralaštva. **Ovo je zajedničko izdanje** Sveučilišta i Zavoda za povijesne znanosti HAZU-a iz Zadra, Filozofskoga fakulteta u Splitu i Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu iz 2010.

godine. Zbornik je opsežno djelo u tri dijela. U prvom dijelu je obrađeno i predstavljeno znanstveno i kulturno djelovanje prof. Obada, u drugom se nalaze radovi nekadašnjih njegovih studenata koji su nastavljači istraživanja novovjekovne hrvatske povijesti, a u trećem dijelu nalazi se iscrpna bibliografija njegovih radova. Promocija Zbornika Stjepana Obada bila je održana u Kotoru 2013. godine. Predstavljanje ove knjige u koju je ugrađen čitav život i profesionalni angažman povjesničara, sveučilišnog profesora, društvenog i kulturnog djelatnika, bila je i prilika da s pravih adresa saznamo više o ličnosti i djelu prof. Obada. Prilikom predstavljanja Zbornika govorili o svom profesoru u ime mnogih studenata, od kojih su neki autori priloga u Zborniku: prof. dr. Marko Trogrlić, dekan Filozofskoga fakulteta i profesor dr. Josip Vrandečić, pročelnik Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Splitu. Govorili su o visokim dometima stvaralaštva svoga profesora, kako je bio omiljen kod studenata i posvjedočili da je „pripadao iznimnoj generaciji hrvatskih povjesničara - profesora džentlmena - koja je znala nadahnuti, ljudski pristupiti i koja je svojim studentima pamtila imena“. To je i jedan od razloga zašto su profesora Obada voljeli i poštovali njegovi studenti iz Boke, a prema njima se ophodio s posebnom brigom - jer se privrženost zavičajnim Konavlima također prenosila i na obližnju Boku i susjede Bokelje.

Dr. prof. Stjepo Obad umro je 8. IV. 2021. ove godine u Zadru, u 91. godini života.

Marija Mihaliček

Sv. Vlaha Pridvorje

In memoriam
Aniti Mažibradić
(Tivat, 1942. – Kotor, 2021.)

Iz Tivta u Kotor – morem (foto Željko Brguljan)

Oproštaj od Anite

Nesklon ustaljenim ili propisanim načinima oproštanja od dragih osoba (nažalost u zadnje vrijeme prečestih), uzimam sebi slobodu da se od naše drage Anite Mažibradić oprostim na svoj način. Ne samo zato što naše poznanstvo i nedugo druženje nije bilo standardno, nego prije svega jer je Anita bila osoba van ustaljenih šablona, bila je drugačija. Uostalom, drugi su mediji donijeli Anitinu biografiju, pisali o njenom školovanju, radu i zaslugama... nije potrebno već izrečeno ponavljati.

S Anitom me povezivalo rođenje i odrastanje u Boki (naravno s vremenskim pomakom), dugi bokeljski korijeni i naslijeđena „zaljevska genetika“, pa nije čudo da nas je neodoljivi Zavičaj (kao i bavljenje njime i briga za njega) duhovno povezao. U vremenu koje vrvi vanjskim „obožavate-

ljima“ Boke čija ljubav za *Zaliv* odiše materijalnim interesima ili željom za društvenim pozicioniranjem, koji se kao autoriteti većinom bez pokrića, kao specijalisti za prošlost i sadašnjost Boke, za njenu kulturu, baštinu i duh razmeću svojim ocjenama i procjenama, tumačeći duh mjesta koji im je mnogima stran, dragocjene su osobe poput pokojne Anite koje skromno i tiho vole svoj Zavičaj. Anita je i te kako poznavala duh Boke, osjećala *Zaliv*, bila brižna prema Boki gotovo kao prema svojoj voljenoj djeci. Anitina ljubav prema njenom zaljevu bila je jednostavna i trajna, nosila ga je u srcu, od prvoga do zadnjeg dana. A to je bilo lako, njoj i svakom tko je imao prilike doživjeti perasaške zimske tišine, ljetnu graju na dobrotskom *banju*, proljeće na Sandovaniju, muljanski šilok ili jesenske *lebičade* na Trešorelama... i za Anitu poseban trenutak – cimanje *kazače* na tivatskoj

rivi. Zato je oproštaj od jedne rijetke Bokeljke koja je sve te, od djetinjstva akumulirane, doživljava čuvala u svom srcu – od naše drage Anite - vrlo težak. Ne napušta nas ni osjećaj da s njenim odlaskom nestaje jedan civilizirani, pitomi svijet tihih i nadarenih osoba, a svakim takvim odlaskom otkida se i jedan djelić naše duše.

A koliko je samo premalo osoba koje poput naše Anite u srcu nose Boku, a umom svojim joj doprinose ne tražeći ništa zauzvrat. Anita je na svaki način doprinosila očuvanju identiteta *Zaliva*, bilježenju njegove prošlosti, ugrađujući svojim istraživanjem i pisanjem u temelje Boke. Živjela je tiho, sva brižna i skromna, predana radu i obitelji, imala je ne samo karakter i poštenje nego i sve one ostale *bokeške* osobine koje su krasile samo iskonske Bokeljke. Ali nažalost mnogi to nisu prepoznali. Umjesto da se njeno znanje i iskustvo rada s dokumentima

više poštuje, iskoristi za napredak početnika, pa i da se nagradi za predanost struci i minuli rad, doživjela je da je „kolegica“ u instituciji iz koje je umirovljena, u koju je jednog zimskog hladnog dana došla nešto istražiti za članak koji je pisala, prisili skinuti kapu jer bi u nju mogla skriti neki spis. Taj ju je čin, kako bi i svaku drugu poštenu osobu, do srži povrijedio, pa i ogorčio da gotovo više nije ni ušla u Arhiv. I mada joj je moje tumačenje da „kolegica“ procjenjuje po svojoj kapi vratilo raspoloženje, gorčina na taj događaj je ostala.

Povremeno smo se sretali, povremeno dopisivali, sve skupa ni dugo ni često, a opet sam siguran da sam je upoznao do same ljudske srži. Odana obitelji, podnosila je svoju žrtvu dostojanstveno i tiho. Uvijek okrenuta potrebama drugih, nažalost o svom zdravlju nije dovoljno brinula. Intelektualni interes nije ju napuštao, ali vrijeme je nosilo druge obveze i životna opterećenja pa je bila nesretna što ne uspijeva odvojiti više vremena za pisanje. Voljela je o povijesnim temama i arhivskim nalazima diskutirati. Često smo razgovarali o radovima kojima smo se bavili, povjeravali jedno drugom karakter i sadržaje članaka koje trenutno pripremamo, iznosili problematiku oko toga, raščišćavali dileme, a katkada i bokeškim humorom *rasfreškavali* misli... Ipak, najljepši i najsadržajniji su bili susreti uživo i to, naravno, u *kafani* Dojmi – korak do kotorskih Vrata od mora, a dva koraka do Anitinog obožavanog mora. Kada bih je početkom ljeta nazvao s crnogorskog broja mobitela, prve bi joj riječi bile: „Željko, vi ste stigli.“ Sjedili bismo pred Dojmi dugo i čavrljali *del piu e del meno* i teško bismo se rastali. Zadnji put ljeta 2019. Sljedeći susret kojemu smo se oboje iskreno radovali nije se,

nažalost, dogodio. Nekoliko dana prije nego što će nas Anita zauvijek napustiti, poslao sam joj mail s pitanjem oko nekog kotorskog srednjovjekovnog lokaliteta. Čudio sam se da nema odgovora jer uvijek bi se zakratko javila sa svojim mišljenjem, zanimajući se za sve podatke iz prošlosti Kotora i Boke. Nekoliko dana kasnije na moj je mail odgovorila Anita kći, s lošim vijestima. Zamolio sam je da joj u bolnici prenese moju poruku da smo dogovorili sljedeći susret u Dojmi i da se drži dogovora... no, stanje je bilo gore nego što sam mislio i ubrzo je stigla tužna vijest.

Nisam bio u mogućnosti da bilo što učinim za tako dragu Bokeljku u njenim posljednjim danima pa kad je sudbina tako već htjela, bio je red da je barem osobno ispratim na Svetu Vraču. No, ni to nije bilo moguće. Preostaje mi jedino prisjetiti se Anita lika i to podijeliti s onima koji su je poznavali i voljeli.

Kod Anite su me odmah očarale dvije stvari – odanost tradiciji i posebna jednostavnost. Nije Anitu mogao osvojiti nikakav novitet, ništa što nije pripadalo temeljnom karakteru Boke, vrijednostima koje se baštine iz generacije u generaciju, stoljećima. Voljela je gradove i prostore slične svom ishodištu, posebno dalmatinske. S oduševljenjem je iznosila dojmove s putovanju na Korčulu jer je u arhitekturi i kulturi stare Korčule vidjela istovjetne povijesne tragove onima svoga grada. Taj ju je izlet potaknuo da piše o vezama Kotora i Korčule. U radu koji je ostao nedovršen. Korčula ju je oduševila, ali Amerika nije. Višekratni posjeti novome kontinentu, osim radosnih susreta s kćeri i njenom obitelji, nisu imali utjecaj na njen duhovni sklop. Nisu je oduševili ni veličina, a ni sjaj modernog

velegrada. Dovoljan svijet skromnoj Aniti bila je Tabačina, a jedini velegrad Kotor. Cijela Amerika joj je značila manje od jedne ulovljene labrice.

Velika Anita strast i ljubav bilo je ribanje. Ribala je na karolu – kao mala u Tivtu, pa kao velika u Kotoru, sve do zadnjih dana. Dobio bih povremeno izvještaj o ulovu. O pingvinu, plutu, *njeski* sve je znala. Ako je bilo sreće, vraćala se doma s kojim rombunom ili cipolom. Ali vraćala se ona sretna i s ulovom mačkulja i labrica jer je znala da će dobro pasati kotorske šjore mačke. Kao strastvenom ribaru, i nije joj bio bitan ulov nego čin ribanja – mir nad morem, pa zvukovi, iščekivanje... Kao dijete sam sa svoje *finestre* gledao babu Katu kako pod *pontu* na udicu čapaje jegulje, pa sam smatrao da su najizvornije Bokeljke one koje ribaju. S Anitom je nestala zadnja Bokeljka za koju znam da riba na *karolu*.

***

Anita je morala živjeti u blizini mora. Bez njega nije mogla disati. Kada je, u mlađim danima, prebivala daleko od Boke, ona je lutala do obala jezera ili rijeka tražeći svoje more. Jednako kao što je čitavoga života tragala za znanjem. Mogli bismo reći da joj je um težio knjigama i dokumentima, oko kamenoj arhitekturi, a srce moru.

Sve je tako prolazno. Najbrže prođe čovjek, bio velik ili mali. Potom će nestati dokumenti i knjige, odnijet će ih vlaga, *biša*, potresi, ratovi, požari... Ni kamen nije vječan. Najduže će trajati more – naše zaljevsko more u koje je Anita pretočila svoj duh, svoje vrline i svoju beskrajnu ljubav za rodnu Boku.

Draga Anita, neka ti je vječno more, počivala uz tihi pjev morskih valova. Adio!

Željko Brguljan

In memoriam

Neven Jerković

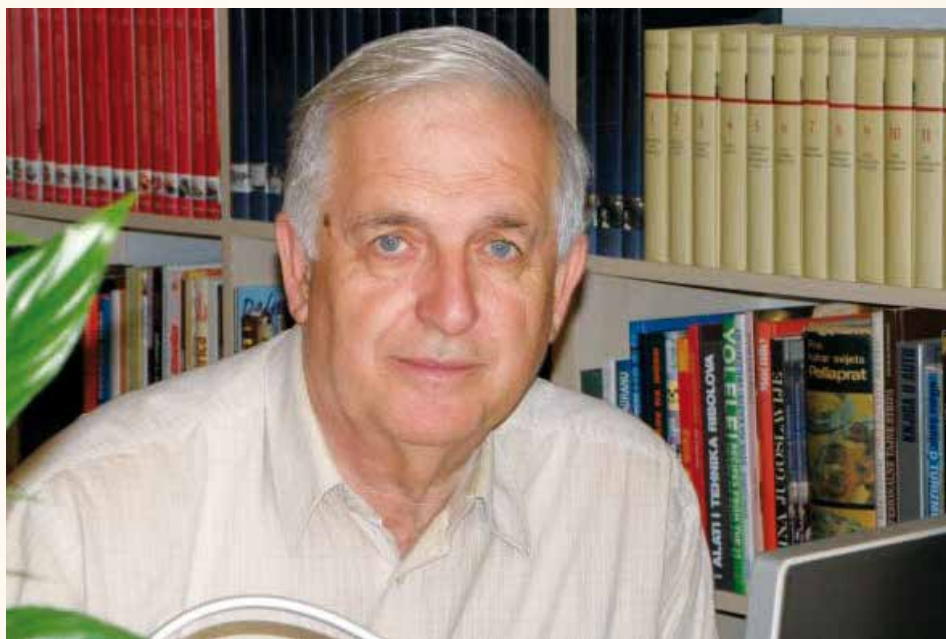
(27. svibnja 1947. - 11. studenoga 2021.)

***Napustio nas je turistički stručnjak i dugogodišnji suradnik
Hrvatskoga glasnika, gospodar Neven Jerković***

Istaknuti turistički djelatnik i stručnjak Neven Jerković, dugogodišnji suradnik časopisa Hrvatskoga glasnika i naš dragi prijatelj, preminuo je 11. studenoga u 74. godini. Čitatelji časopisa pamtit će ga po serijalu tekstova „Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj“.

Neven Jerković rođen je 27. svibnja 1949. u Vrgorcu. U Pločama završava osnovnu školu i gimnaziju, zatim studira brodogradnju na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu i turizam na Višoj turističkoj školi u Dubrovniku.

Cijeli radni vijek od 1968. provodi u turizmu radeći u Hrvatskoj poslove pomoćnog radnika, recepcionara, šefa recepcije, direktora hotela, predsjednika uprave hotelskog poduzeća, direktora putničke agencije te direktora regije inozemnog koncerna organizatora putovanja, a u 12 godina rada u inozemstvu, od 1989. do 2000., obavlja poslove pomoćnika direktora putničke agencije u Zurichu, direktora putničke agencije u Pragu i Bratislavi i direktora predstavništva Hrvatske turističke zajednice u Pragu i Bratislavi. Povremeno je radio i na brojnim konzultantskim poslovima u Blatu na Korčuli, Dugoj uvali pokraj Pule, Neumu, egipatskoj Hurgadi, turskom Kusadasiju i albanskom Draču. Na Zimskim olimpijskim igrama 1984. u Sarajevu voditelj je smještajnog objek-

ta u sportsko-novinarskom naselju Dobrinja. U tiskanim i elektroničkim medijima do sada je objavio više od 600 stručnih članaka i putopisnih reportaža.

U sklopu proslave Dana hrvatskog pomorstva u Zadru na svečanoj akademiji, održanoj početkom studenoga, dodijeljeno mu je priznanje kao istaknutome turističkom djelatniku za doprinos u promicanju pomorske kulture koje je dodjeljivalo Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture.

Nagradu za doprinos u promicanju pomorske kulture dobio je i kao autor knjige „Putnički krstaši u Dubrovniku 1 i 2“, a nedavno je objavio i treću knjigu, „Putnički krstaši u Dubrovniku 3 – broderska društva“, kao završetak trilogije o kružnim putovanjima u Dubrovniku.

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe. Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

- U katedrali sv. Tripuna u Kotoru
- U uredu HGD CG
- U Tivtu u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća
- U Župnom uredu sv. Nikole na Prčanju

Tiskanje časopisa potpomogli:

- SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN REPUBLIKE HRVATSKE
- DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

MEDIJSKI PARTNERI

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

FINIA

CRNA GORA

Croatia Airlines
Rim
Venecija
Vueling
Rim
Volotea
Venecija
easyJet
Milano

easyJet
Edinburgh
London
Bristol
British Airways
London
Monarch
Birmingham
London
Jet2.com
Belfast
Edinburgh
Leeds
Manchester
Newcastle
Nottingham

SAS
Kopenhagen
Oslo
Stockholm
Norwegian
Bergen
Helsinki
Kopenhagen
Oslo
Stavanger
Stockholm
Trondheim
Finnair
Helsinki

Croatia Airlines
Pariz
Nica
easyJet
Lyon
Pariz
Toulouse
Volotea
Bordeaux
Nantes
Marseille
Transavia France
Pariz

Croatia Airlines
Düsseldorf
Frankfurt
Lufthansa
Frankfurt
München
Eurowings
Berlin
Düsseldorf
Hamburg
Hannover
Stuttgart
EasyJet
Berlin
Air Berlin
Düsseldorf
Transavia München

Vueling
Barcelona
Iberia
Madrid
Norwegian
Barcelona
Madrid

DUBROVNIK AIRPORT
ZRAČNA LUKA DUBROVNIK

✉ headoffice@airport-dubrovnik.hr / ☎ +385 (0) 20 773 100 / 📠 +385 (0) 20 773 322

IDEA

Mastercard® CASH TO GO

Prilikom plaćanja **Mastercard®** karticama na našim kasama možete podići i gotovinu sa svog platnog računa u iznosu do 50€. Tako štedite dragocjeno vrijeme kupujući u Idea prodavnicama.

NOVO!

ZG

CROATIA
Full of life

ZAGREB

GRAD KULTURE / CITY OF CULTURE

pogledajte poslušajte osjetite / see listen feel

ISKORISTITE
MOGUĆNOSTI
KOJE VAM PRUŽA
ZAGREB CARD

USE THE
POSSIBILITIES
OFFERED BY
ZAGREB CARD

tel. + 385 (0)1 481 40 51

TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA
ZAGREB TOURIST BOARD

infozagreb.hr